

**INFORMACIJA O
KONVERGENCIJI
BOSNE I HERCEGOVINE**

Sadržaj

1. Lisabonski i Evropa 2020 kriteriji	5
2. Makroekonomsko okruženje i konvergencija životnog standarda	13
3. Utvrđivanje potencijalnih izvora rasta i aktiviranje rasta u Bosni i Hercegovini	26
4. Član 140 Ugovora o funkcioniranju Evropske Unije	56
5. Protokol (br. 13) o kriterijima konvergencije	57

1. LISABONSKI I EVROPA 2020 KRITERIJI

Smjer i primjena ugovora iz Kopenhagena, Madrida i Lisabona

Potpisivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (u daljnjem tekstu SSP) sa Europskom komisijom (u daljnjem tekstu EK), te zvaničnim podnošenjem zahtjeva za članstvom u Europskoj uniji (u daljnjem tekstu EU), Bosna i Hercegovina¹ se obavezala da će provoditi reforme sa ciljem dostizanja zadatih pravnih, političkih i ekonomskih kriterija. Punopravno članstvo zahtjeva da se postigne zadovoljavajući stepen konvergencije sa vrijednostima koje su ugrađene u ugovore i sporazume u Maastrihu, Madridu, Lisabonu, te dodatno definisane Ugovorom o Stablnosti i rastu (engl. Stability and Growth Pact u daljnjem tekstu SGP) i Ugovorom o Stablnosti, koordinaciji i upravljanju (engl. Treaty on Stability, coordination and governance in the Economic and Monetary Union, daljnjem tekstu TSCG), te sa setovima mjera poznatim pod nazivom Paket od šest mjera (engl. Six pack) i Paket od dvije mjere (engl. Two pack).

Sama ideja ujedinjenja evropskih zemalja počela je kao ideja monetarne unije predstavljanjem Wernerov-og izvještaja sa obrascima za stabilizaciju i fluktuaciju valutnih kurseva država članica uz potpunu liberalizaciju tokova kapitala i fiksiranje međusobnih kurseva². Stvaranje Europske monetarne unije (u daljnjem tekstu EMU³) počinju 1988. godine sa nalogom EK⁴ i izvještajem predsjednika komisije u kojem su predložene konkretne tri faze na putu ostvarenja unije kao jedinstvenog valutnog područja koje bi bilo pretpostavka i za političku integraciju. Revidiran je već postojeći Ugovor o Europskoj ekonomskoj zajednici te je 1992. godine potpisan Maastrički ugovor (Ugovor o EU). U njemu su definisani pravni i ekonomski uslovi koje zemlje moraju ispuniti da bi postale članice novostvorene ekonomske i monetarne unije. Uslovi koji su definisani bi se trebali postići kroz proces usaglašavanja pravnog sistema (pravna konvergencija) svake pojedine zemlje sa Ugovorom o EU uz proces ekonomske usaglašenosti (ekonomska konvergencija).

Ugovorom se uspostavlja EU koji čine tri stuba koji su kombinacija integracije i međudržavne saradnje. Prvi stub čini integracija država članica, integracija opštih nadležnosti kojima se regulišu unutrašnje tržište, Europske monetarne unije, socijalna pitanja, regionalne politike, životna sredina, spoljni trgovinski odnosi, transport i konkurencija. Odlučivanje se vrši putem kvalifikovane većine u savjetu EK i Europskog parlamenta (u daljnjem tekstu EP) sa odlukama koje su obavezujuće i direktno primjenjive. Nadležnost u sporovima ima Sud pravde. Drugi stub čini zajednička spoljna i bezbednosna politika dok je u nadležnosti trećeg stuba saradnja u pravosuđu i unutrašnjim poslovima. Kriteriji iz Maastrichta⁵ su odredili četiri kriterija koji su ujedno i preduslov za učešće u trećoj fazi ekonomske i monetarne unije tj. stvaranje jedinstvene valute. To su sljedeći uslovi:

- 1,5% najveće dopušteno odstupanje u odnosu na stopu inflacije u tri države članice EU s najstabilnijim cijenama;
- 3% Bruto domaćeg proizvoda (u daljnjem tekstu BDP) najveći dopušteni budžetski deficit;
- 60% BDP-a najveća stopa javnog duga;

¹ februara 2016. - U skladu sa članom 49. Ugovora o Europskoj uniji, BiH je podnijela formalni zahtjev za članstvo u EU.

² Bukovšak et al., 2003

³ <https://www.ecb.europa.eu/ecb/history/emu/html/index.hr.html>

⁴ <https://www.ecb.europa.eu/ecb/history/emu/html/index.hr.html>

⁵ <http://www.dei.gov.ba/dokumenti/default.aspx?id=4719&langTag=bs-BA>

- 2% najveće dopušteno odstupanje nominalne dugoročne kamatne stope u odnosu na kamatne stope tri države članice EU s najnižom stopom inflacije.

Ispunjavanje kriterija provjerava se na osnovu izvještaja EK i Europske centralne banke (u daljem tekstu ECB).

Sa donesenom odlukom o mogućem proširenju članstva na sastanku Europskog vijeća u Kopenhagenu 1993. godine pojavila se potreba i daljnjeg usaglašavanja ekonomskih i političkih kriterija za nove članove u EU. Kriteriji iz Kopenhagena nazivaju se još i pristupni kriteriji.

Kriteriji su:

- Politički - stabilnost institucija koje osiguravaju demokratiju, vladavinu prava, poštivanje ljudskih prava i zaštitu manjina;
- Ekonomski - postojanje funkcionalne tržišne privrede, sposobne da se nosi s pritiskom konkurencije i tržišnim snagama unutar EU;
- Pravni - sposobnost preuzimanja obaveza članstva, uključujući privrženost ciljevima političke, ekonomske i monetarne unije tj. usklađivanje zakonodavstva zemlje s pravnom stečevinom EU (tzv. *acquis communautaire*) i prihvatanje ciljeva politike, monetarne i ekonomske unije.

Na sastanku Europskog vijeća u Madridu 1995. godine su definisani dodatni kriteriji kao preduslov za članstvo u EU. Tako su kriteriji iz Maastrichta i Kopenhagena koji su se odnosili na političke, ekonomske i pravne kriterije sada dopunjeni i administrativnim kriterijima iz Madrida (Madridski kriteriji). Ovi kriteriji se odnose na prilagođavanje administrativne strukture s ciljem stvaranja uslova za postupnu i skladnu integraciju EU. Podrazumijevaju jačanje administrativne sposobnosti i stvaranje efikasnog državnog sistema uprave za provođenje *acquis communautaire*-a (pravne stečevine EU) i drugih obaveza koje proizilaze iz članstva u EU. Kriterij iz Madrida naziva se još administrativni kriteriji. Oni su stvorili pretpostavke ka integraciji tj. konvergenciji, transformacijom administrativnih struktura, upravne i pravosudne strukture⁶.

Nakon potpisivanja ugovora iz Maastrichta gdje su države članice odredile put za kreiranje EUR kao zajedničke valute (limitiran deficit 3% BDP i javni dug do 60% BDP) pojavila se potreba za detaljnijim definisanjem ugovora na osnovu koje bi se zemlje članice držale u zadatim okvirima i konvergirale prema zadatim ciljevima. Takođe postavilo se i pitanje efikasnog monitoringa i koordinacije ekonomskih i fiskalnih politika pojedinih zemalja.

Kako su zemlje članice samostalno kreirale svoje fiskalne politike, ključni faktor za održavanje makroekonomske stabilnosti u EU su postali usklađenost, usmjerenost na stabilnost i rast, održavanje fiskalne discipline i zdravih javnih financija. Kao rezultat niza sastanaka Evropskog vijeća (u daljem tekstu Vijeće EU), 17.06.1997. godine u Amsterdamu donesena je Rezolucija Evropskog vijeća o Paktu o stabilnosti i rastu (u daljem tekstu SGP) čija je primjena započela 01.01.1999⁷.

Pakt predstavlja skup pravila i mjera kojih su se države članice EU dužne pridržavati i provoditi pri praćenju i koordinaciji nacionalnih fiskalnih i ekonomskih politika. Glavni cilj je bio da se ograniči potencijalni budžetski deficit i javni dug koji su već definisani Ugovorom iz

⁶efikasna primjena zakona kroz adekvatne upravne i pravosudne strukture kako ti zakoni ne bi ostali mrtvo slovo na papiru.

⁷ Pakt o stabilnosti i rastu koji je potpisan između 28 država članica Evropske unije, čiji je glavni cilj da održi stabilnost ekonomske i monetarne unije.

Maastrichta. Ugovor je definisao na koji način će da EK i Vijeće ministara vrše fiskalnu kontrolu članica kao i da daju godišnju preporuku za nove politike u srednjoročnom periodu kako bi se osigurala potpuno usaglašavanje sa SGP-om.

U slučaju da se prekrši navedeni maksimalni limit SGP-a za državni deficit i dug, dolazi do proglašavanja postupka prekomjernog deficita (engl. Excessive Deficit Procedure u daljem tekstu EDP⁸) i potrebe za korektivnim mjerama. Ako i nakon upozorenja i dalje budu prisutna odstupanja, mogu se uvesti ekonomske sankcije.

Sporazum je potpisan i definisan rezolucijom u julu 1997. godine uz dva propisa tj. pravila poznata kao preventivna i korektivna pravila. Ekonomski i politički događaja koji su se dešavali u EU i svijetu (ekonomska kriza i slučaj Grčke prezaduženosti) ukazali su na potrebu revizije odredbi pakta. Nadopuna i promjene pakta su definisane takozvanim Paketom o ekonomskom upravljanju („paket od šest mjera“) koji je stupio na snagu 13.12.2011. godine. Izmijenjeni Pakt o stabilnosti i rastu se sastojao iz dva dijela. Prvi dio kao glavni glavni instrument za nadzor fiskalnih politika država članica se nazvao „preventivna ruka“ i dio za ispravak prekomjernih deficita „korektivna ruka“⁹.

Preventivnu ruku čine sljedeće odredbe: Odredbe Vijeća EU br.1466/97 od 07.07.1997. godine o jačanju nadzora stanja proračuna i nadzora i koordinacije ekonomskih politika kako je izmijenjena Odredbom Vijeća EU br.1055/2005 od 27.06.2005. godine i Odredbom EU br.1175/2011 od 16.11.2011. godine.

Korektivnu ruku čine: Odredbe Vijeća EU br.1467/97 od 07.07.1997. godine o ubrzanju i pojašnjenju provedbe postupka u slučaju prekomjernog deficita kako je izmijenjena Odredbom Vijeća EU br. 1056/2005 od 27.06.2005. godine i Odredbom Vijeća EU br.1177/2011 od 08.11.2011. godine. Tu je još i odredba EU br.1173/2011 od 16.11.2011. godine o efikasnoj provedbi budžetskog nadzora u europodručju.

Ključni koncept pri nadzoru jeste srednjoročni budžetski cilj (engl. Medium Term Objective) koji ovisi o pojedinoj zemlji. Srednjoročni budžetski cilj svake države mora biti u rasponu između -1 % BDP-a i bilanse ili viška¹⁰, usklađeno za ciklične efekte i jednokratne privremene mjere. Taj se cilj mora preispitati svake tri godine ili kad se provedu velike strukturne reforme koje utiču na fiskalni položaj. Osnovni instrumenti preventivne ruke su programi stabilnosti i konvergencije. Ovi izvještaji se nazivaju "programi stabilnosti" za države članice eurozone i "programe konvergencije" za države članice izvan eurozone, i identični su u pogledu sadržaja. Komisija i Vijeće EU prate provođenje programa stabilnosti i konvergencije. U slučaju većih odstupanja od puta prilagođavanja prema srednjoročnom budžetskom cilju Komisija datoj državi članici upućuje upozorenje u skladu s člankom 121. stavkom 4. Ugovora o funkcionisanju Evropske unije (u daljem tekstu UFEU) članci 6. i 10. izmijenjene Odredbe br. 1466/97. To se upozorenje daje u obliku preporuke Vijeća kojom se traže nužne promjene politike države članice. U smislu sankcija za države članice u europodručju izmijenjenim Paketom o stabilnosti i rastu predviđa se mogućnost nametanja sankcija u obliku depozita u iznosu od 0,2% BDP-a prethodne godine u slučaju kada država članica o kojoj je riječ ne

⁸ Postupak prekomjernog deficita (Excessive Deficit Procedure) korektivni je mehanizam EU-a, osmišljen kako bi se budžetski deficit članica vratio ispod tri, a javni dug ispod 60 posto BDP-a, kako nalažu kriteriji iz Maastrichta.

⁹ <http://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/89/okvir-eu-a-za-fiskalne-politike>

¹⁰ http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/hr/FTU_2.6.6.pdf

poduzme odgovarajuće mjere prilagođavanja. U slučaju manipulacije podacima o dugu i deficita predviđene su i dodatne kazne.

Korektivni ruka Pakta o stabilnosti definiše postupak u slučaju prekomjernog deficita. Svrha postupka je da spriječiti prekomjerne deficite i osigura njihovo ispravljanje.

Prema izmijenjenom Paktu o stabilnosti i rastu na osnovu paketa od šest mjera, postupak u slučaju prekomjernog deficita pokreće se na temelju kriterija deficita ili kriterija duga.

Prema kriteriju deficita, deficit se smatra prekomjernim ako je veći od referentne vrijednosti od 3% BDP-a. Prema kriteriju duga: dug je veći od 60% BDP-a, a godišnji cilj smanjenja duga od jedne dvadesetine (1/20) duga koji prelazi prag od 60% a nije postignut tokom posljednje tri godine. Izmijena također sadrži odredbe kojima se pojašnjava kada će se deficit smatrati iznimnim (kad proizlazi iz neuobičajenog događaja ili ozbiljnog pogoršanja ekonomskih prilika itd.) ili privremenim (kad prognoze pokazuju da će deficit pasti ispod referentne vrijednosti nakon okončanja neuobičajenog događaja ili pogoršanja ekonomskih prilika).

Ugovor o stabilnosti, koordinaciji i upravljanju u Ekonomskoj i monetarnoj uniji (daljem tekstu TSCG) formalno je zaključen 02.03.2012. godine, a stupio je na snagu 01.01.2013. godine. Glavna odredba ovog ugovora je zahtjev da potpisnice sporazuma usklade domaće zakonodavstvo sa pravilom održavanja uravnoteženog budžeta tzv. Fiskalni ugovor (član 8 TSCG)¹¹. Fiskalni ugovor (u daljem tekstu FU) dopunjuje i potvrđuje paket od šest mjera, osnovni mu je cilj očuvanje stabilnosti europodručja i jačanje budžetske discipline. Njegov najvažniji zadatak i razlog za donošenje bio je da članicama europodručja onemogućí korištenje pomoći iz Evropskog stabilizacijskog mehanizma¹² ukoliko nisu ratificirale FU¹³.

TSCG je međunarodni ugovor i sastoji se od šest poglavlja. Najvažnije treće poglavlje u FU, po čijem je naslovu i nazvan cijeli ugovor utvrđuje pravila i mjere koje se zahtijevaju od država potpisnica s ciljem jačanja budžetske discipline. Ključna mjera koja se zahtijeva od članica koje su prihvatile FU je da u svoj pravni sistem uvedu kao obavezujuće tzv., „zlatno pravilo“ ili „pravilo kočnice duga“. „Zlatno pravilo“ nalaže ugovornim stranama uravnoteženi budžetski saldo ili suficit. FU predviđa da se „zlatno pravilo“ primjeni u slučaju strukturnog deficita od 0,5% BDP ako je javni dug veći od 60% BDP-a. U slučaju ako je javni dug niži od 60% BDP-a ta je granica postavljena na 1% BDP-a. Države članice mogu tužiti druge države članice pred Sudom Europske unije u slučajevima kada taj propis nije ispravno proveden. Dodatne odredbe između ostaloga obuhvaćaju i automatsko pokretanje korektivnog mehanizma i pooštrene propise za države u postupku u slučaju prekomjernog deficita. Osim toga, finansijska pomoć iz Evropskog stabilizacijskog mehanizma¹⁴ pružit će se samo državama članicama koje su potpisale FU.

Izmjene Pakta o stabilnosti i rastu u maju 2013. godine provedene su kroz dvije odredbe EU, tzv. „dvije mjere“¹⁵ (engl. Two pack) koje se odnose samo na zemlje članice europodručja. Mjere su uvedene sa ciljem povećane fiskalne discipline država članica Evropske unije koji su uveli dodatnu koordinaciju i nadzor budžetskih procesa za sve članice eurozone. Dodatni propisi nadopunjuju zahtjev SGP-a za nadgledanjem, povećavajući učestalost kontrole politika država članica, ali nisu postavljeni dodatni zahtjeve u samu politiku. Učestalost monitoringa će

¹¹ https://ec.europa.eu/info/publications/fiscal-compact-taking-stock_en

¹² <https://www.esm.europa.eu/financial-assistance>

¹³ Odobravanje finansijske pomoći iz ESM-a uvjetovano ratifikacijom Fiskalnog ugovora je navedeno u oba dokumenta (Tačka 5. preambule Ugovora o uspostavi Evropskog stabilizacijskog mehanizma i preambula FU-a)

¹⁴ <https://www.esm.europa.eu/financial-assistance>

¹⁵ <http://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/89/okvir-eu-a-za-fiskalne-politike>

zavisiti od ekonomskog zdravlja države članice. Od stupanja na snagu ovih propisa, sve države članice eurozone su obavezne da poštuju "Odredbu 1", dok će se " Odredba 2" – (koja zahtijeva još dublje i često praćenje) će se pokrenuti samo ako država dobije makroekonomsku finansijsku pomoć ili ima tekuću proceduru prekomjernog debalansa (engl. Excessive imbalance procedure u daljem tekstu EIP¹⁶):

1. Odredba (473/2013) O zajedničkim odredbama za praćenje i procjenu nacrtu budžetskih planova i osiguranje korekcije prekomjernog deficita država članica u eurozoni.

2. Odredba (472/2013) o jačanju ekonomskog i budžetskog nadzora država članica u evrozoni koje doživljavaju ili im prijete ozbiljne teškoće u pogledu njihove finansijske stabilnosti.

Glavni elementi prve odredbe određuju zajedničke vremenske okvire za izradu budžeta za sve države članice u europodručju i propise o tome kako će EK pratiti i procjenjivati planove država članica. U slučajevima ozbiljnog nepridržavanja propisa SGP, EK može zatražiti da se ti planovi revidiraju. Takođe države članice europodručja koje su podvrgnute postupku u slučaju prekomjernog deficita moraju predstaviti program ekonomskog partnerstva u kojem iznose političke mjere i strukturne reforme koje su potrebne kako bi se osiguralo ispravljanje prekomjernog deficita. Na temelju prijedloga EK Vijeće donosi mišljenja o programima ekonomskog partnerstva.

Strateški ciljevi Strategija Evropa 2020

Na sastanku Europskog Vijeća u Geteborgu je usvojena Strategija održivog razvoja (engl. The EU Sustainable Development Strategy). To je ustvari prva Strategija održivog razvoja EU koja je donijeta je na junskom zasjedanju Europskog savjeta 2001. godine, održanom u Geteborgu, zbog čega se nazivala i Geteborškom strategijom. Revidirana Geteborška strategija¹⁷ usvojena je juna 2006. godine, a godine 2009. usvojena je nova revidirana verzija Strategije održivog razvoja EU. Europsko vijeće je decembra 2009. godine potvrdio da „prema Ugovoru iz Lisabona, održivi razvoj ostaje osnovni cilj EU.“¹⁸ Na njenim osnovama je bazirana i Strategija Evropa 2020¹⁹ koja je naglasila potrebu za integracijom socijalnih i ekonomskih politika. Zasnivala se na tri segmenta, ekonomskom, socijalnom i ekološkom sa ciljem da jača konkurentnost EU²⁰.

Usvojeno je osam ciljeva u oblasti zapošljavanja, istraživanja i razvoja (engl. R&D), klimatskih promjena i energije, obrazovanja i smanjenja siromaštva do 2020. godine²¹. Na osnovu ovih zajedničkih ciljeva svaka zemlja članica je morala donijeti posebno svoj trenutni nacionalni cilj na osnovu generalno zadatih ciljeva za čitavu EU:

1. **Zapošljavanje:** 75% stanovništva u dobi od 20 do 64 godine (stopa zaposlenosti). Gledajući prema ovome kriteriju Bosna i Hercegovina zaostaje za zemljama iz okruženja, ali i prosjeku EU.

¹⁶ https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/excessive_imbalance_procedure.html

¹⁷ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0400:FIN:EN:PDF>.

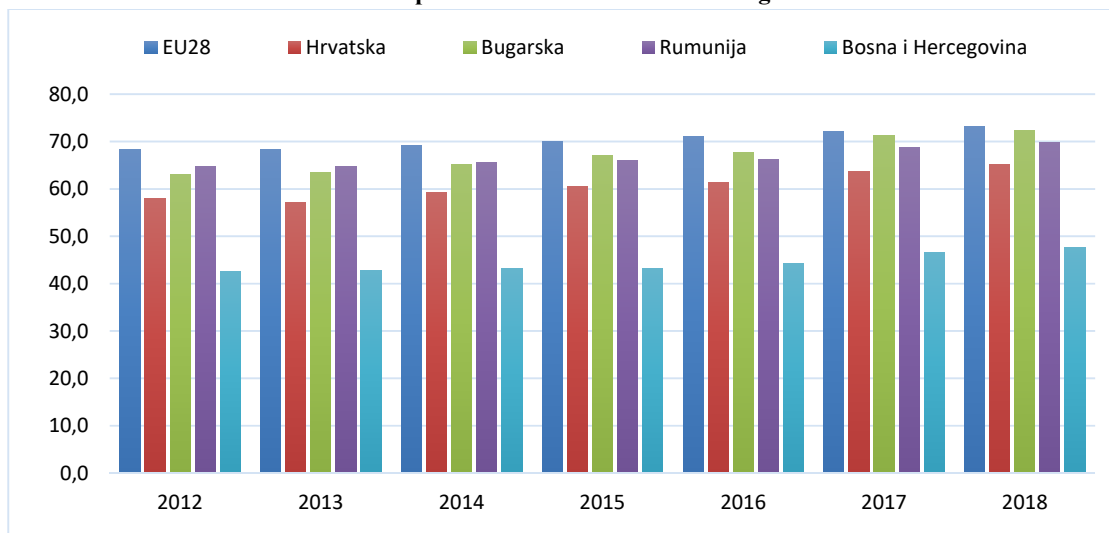
¹⁸ <http://ec.europa.eu/environment/eussd/>

¹⁹ <http://www.dei.gov.ba/dokumenti/default.aspx?id=4723&langTag=bs-BA>

²⁰ http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/focus/2010_03_lisbon_index.pdf

²¹ https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/european-semester/framework/europe-2020-strategy_hr

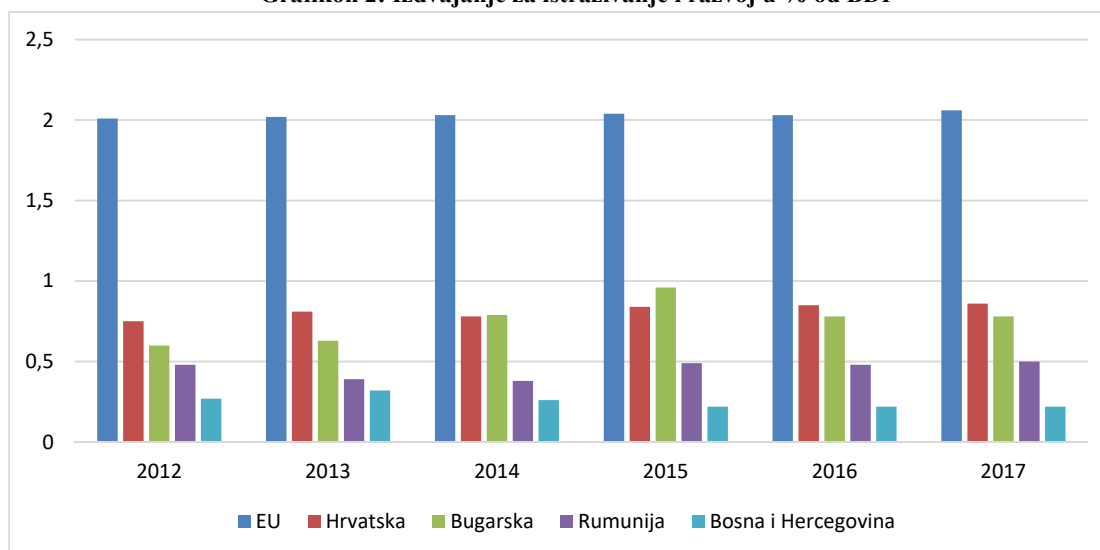
Grafikon 1: Zaposlenost stanovništva od 20-64 godine u %

Izvor: Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu BHAS), Eurostat

2. Istraživanje i razvoj: minimalno 3% BDP-a da se ulaže u istraživanje i razvoj.

Grafikon 2: Izdvajanje za istraživanje i razvoj u % od BDP

Izvor: BHAS, Eurostat

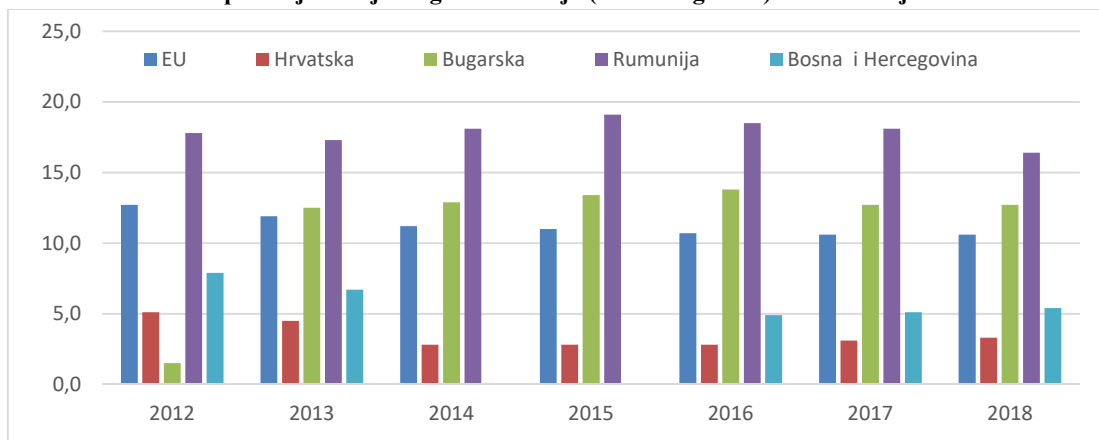
3. Klimatske promjene i energetska održivost:

- Smanjenje emisije stakleničkih plinova za 20% u odnosu na 1990. godinu.
- povećanje udjela energije dobijene iz obnovljivih izvora 20%.
- povećanje energetske efikasnosti za 20%.

4. Obrazovanje:

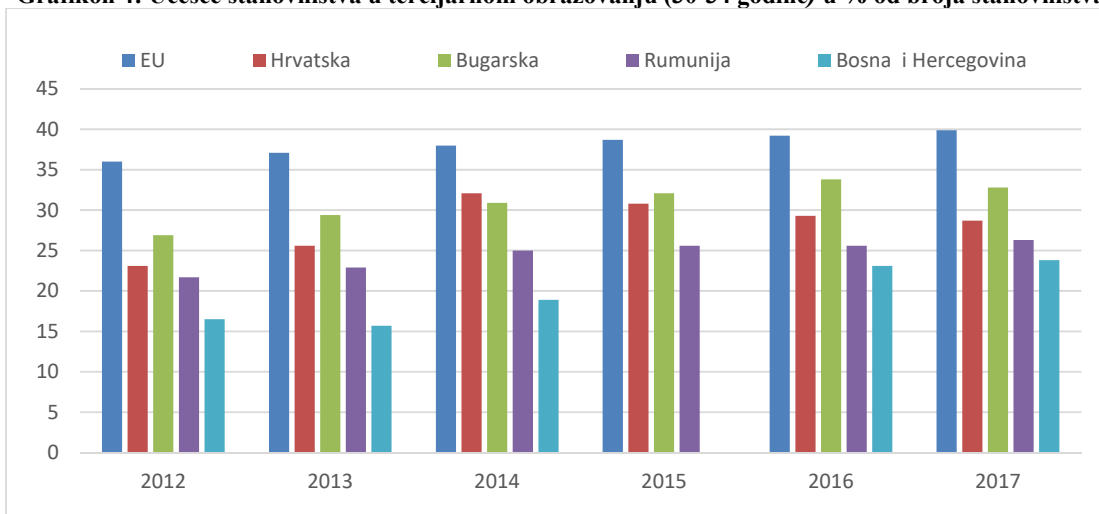
- prijevremeno napuštanje školovanja ispod 10% (populacija od 18 do 24 godine).
- najmanje 40% osoba u dobi od 30 do 34 godine sa završenim visokim obrazovanjem.

Grafikon 3: Napuštanje tercijarnog obrazovanja (18 do 24 godine) u % od broja stanovništva

Izvor: BHAS, Eurostat

Grafikon 4: Učešće stanovništva u tercijarnom obrazovanju (30-34 godine) u % od broja stanovništva

Izvor: BHAS, Eurostat

4. Borba protiv siromaštva i socijalne isključenosti: cilj da 20 miliona ljudi manje na području EU živi u siromaštvu ili u opasnosti od siromaštva i socijalne isključenosti.

Europski semestar

Za provedbu Strategije 2020 koristi se Europski semestar. Uveden je kao dio „Paketa šest mjera“ u skopu Odlučenosti 1175/2011 koja propisuje jačanje nadzora stanja budžeta i nadzora koordinacije ekonomskih politika. Prije njegovog uvođenja postojali su postupci za koordinaciju ekonomskih politika ali su se oni provodili neovisno jedan o drugome i nisu bili usklađeni. Uvođenjem europskog semestra prošireno je područje nadzora i koordinacije na šire makroekonomske politike u skladu sa strategijom Europa 2020, a glavni ciljevi su mu:

- Doprinijeti osiguravanju konvergencije i stabilnosti u EU
- Doprinijeti osiguravanju stabilnih javnih finansija
- Potaknuti ekonomski rast
- Spriječiti prekomjerne makroekonomske neravnoteže u EU
- Provesti strategiju Europa 2020 (Vijeće EU, 2018).

U sklopu europskog semestra koordinacija ekonomskih politika i njihov nadzor podjeljeni su u tri bloka:

1. Strukturne reforme s naglaskom na unapređenju ekonomskog rasta i zapošljavanja
2. Fiskalna politika s ciljem osiguravanja vođenja javnih financija u skladu s SGP i
3. Sprečavanje prekomjernih makroekonomskih neravnoteža. Vijeće EU, 2018).

Europski semestar je godišnji ciklus koordinacije ekonomske i budžetske politike u EU u kojem se daju smjernice zemljama EU prije donošenja političkih odluka na nacionalnom nivou. Smjernice su date u kontekstu Pakta za stabilnost i rast i procedure makroekonomskih neravnoteža.

Pokreće se na sljedeći način:

- Krajem jeseni EK objavljuje svoje godišnje istraživanje o rastu u kojem se navode opći ekonomski prioriteti EU za narednu godinu. O ostalim godišnjim istraživanjima o rastu raspravljaju druge institucije i podupire diskusiju koja vodi do proljetnog Evropskog vijeća.
- U februaru, EK objavljuje izvještaje zemalja o ukupnom ekonomskom i društvenom razvoju u svakoj zemlji EU. U nekim zemljama to uključuje dubinske preglede.
- U aprilu, zemlje EU predstavljaju nacionalne planove. Na osnovu sveobuhvatne procjene ekonomske situacije u svakoj zemlji, EK zatim predlaže preporuke za svaku pojedinačnu politiku. Preporuke su razmatrane i usvojene od strane Evropskog vijeća u junu, prije nego što su ih na kraju usvojili nacionalni ministri finansija.

Od zemalja EU se očekuje da odražavaju preporuke u svojim budžetskim i političkim planovima za narednu godinu i da ih implementiraju u narednih 12 mjeseci.

Bosna i Hercegovina je na osnovu preuzetih obaveza prema Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju Bosne i Hercegovine kao i u skladu sa Odlukom o postupku srednjoročnog planiranja, praćenja i izvještavanja u institucijama Bosne i Hercegovine pripremila Strateški okvir za BiH. Dokument je strukturiran po ugledu na Strategiju EU 2020 te Strategiju Jugoistočna Evropa 2020. Prilikom pripreme u obzir su uzeti prioriteti i smjernice koji proizlaze iz Strateškog dokumenta EK za Bosnu i Hercegovinu i Programa ekonomskih reformi (ERP) i Sporazuma za prosperitet i zapošljavanje u Bosni i Hercegovini. Dokument se u dijelu situacione analize bazira na analitičkim podacima prikupljenim tokom pripreme godišnjeg Izvještaja o ekonomskim trendovima Bosne i Hercegovine koji je pripremila Direkcija za ekonomsko planiranje Bosne i Hercegovine.

Za Bosnu i Hercegovinu je prvi Izvještaj o napretku je objavljen 2005. godine, a prethodila su mu godišnji izvještaji o procesu stabilizacije i pridruživanja (od 2002. do 2004.), te izvještaja o ispunjavanju uslova (od 1997. do 2000.). U 2003. godini urađena je Studija izvodljivosti (engl. Feasibility Study) za otpočinjanje pregovora o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju, koja je prezentirana u Izvještaju EK Vijeću EU o spremnosti Bosne i Hercegovine za pregovore o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju s EU²². EK na osnovu dostavljenih izvještaja od strane institucija Bosne i Hercegovine na godišnjoj osnovi objavljuje informacije o postignutom napretku u ispunjavanju uslova, ciljeva i operativnih mjera na osnovu prethodno dostavljenih planova što ih je postavila EU. Izvještaj je strukturiran prema kriterijima iz Kopenhagena, pri čemu se posebna pažnja posvećuje ocjenjivanju napretka zemlje u usklađivanju domaćeg zakonodavstva s *acquis-om* EU.

²² http://dei.gov.ba/dei/bih_eu/paket/izvjesceoBiH/default.aspx?id=20238&langTag=hr-HR

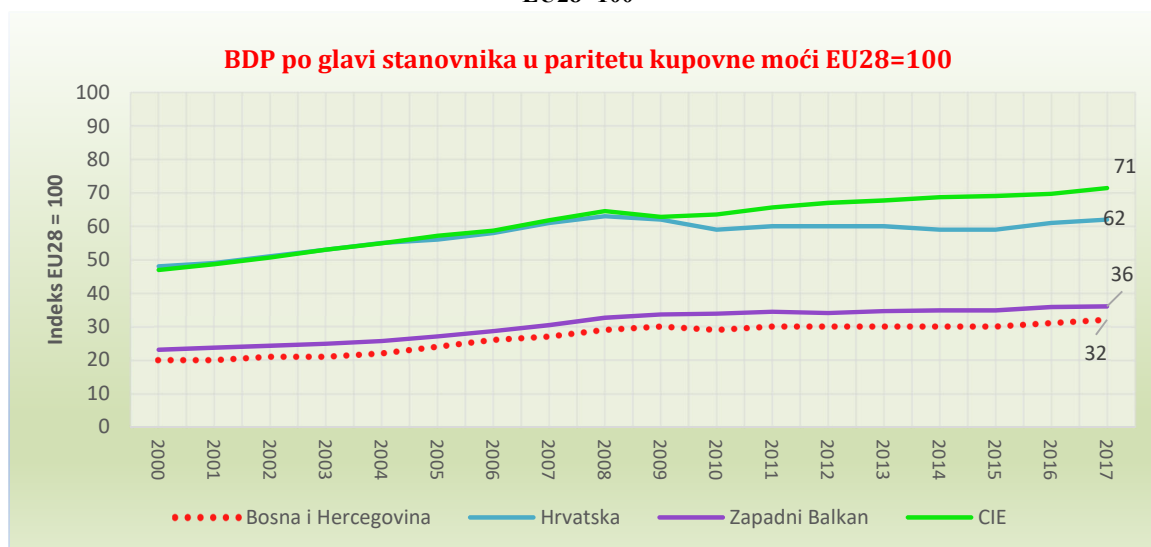
2. MAKROEKONOMSKO OKRUŽENJE I KONVERGENCIJA ŽIVOTNOG STANDARDA

Konvergencija životnog standarda

Teoretski posmatrano savremena ekonomska nauka prepoznaje dvije vrste konvergencije (nominalna i realna) koje su uzajamno povezane i nadopunjavaju jedna drugu. Konvergencija u nominalnom smislu podrazumjeva ispunjavanje određenih ekonomskih kriterija (*poznati kao kriteriji iz Maastrichta*) po pitanju inflacije, kamatnih stopa, budžetskog deficita, deviznog kursa i vanjskog duga od strane zemalja koje nastoje ostvariti članstvu u EMU (*Economic and Monetary Union*). Drugim riječima nominalna konvergencija zahtjeva konvergenciju makroekonomskih politika i makroekonomskih indikatora. S druge strane, konvergencija u realnom smislu se definiše kao sposobnost zemalja sa relativno nižim nivoom dohotka po glavi stanovnika da ostvaruju više stope ekonomskog rasta i hvataju priključak za razvijenim zemljama u smislu životnog standarda građana odnosno dohotka po glavi stanovnika. Tako se može konstatovati da nominalna konvergencija odnosno očuvanje stabilnosti makroekonomskih pokazatelja rezultira povećanjem ekonomskog rasta odnosno ubrzava proces konvergencije u realnom smislu. S druge strane, viša stopa realne konvergencije omogućava očuvanje stabilnosti makroekonomskih pokazatelja odnosno nominalne konvergencije.

Što se tiče zemalja Zapadnog Balkana pa i Bosne i Hercegovine koja imaju orijentaciju ka članstvu u EU, konvergencija ka EU životnom standardu se nameće kao jasan strateški cilj i glavna vodilja u procesu ekonomskog razvoja. Međutim, trenutno raspoloživi ekonomski pokazatelji za ove zemlje ukazuju da se proces ekonomske konvergencije odvija dosta sporo, odnosno da u smislu životnog standarda građana mnogo zaostaju za EU. Postoje mnogi razlozi za usporen tempo ekonomske konvergencije ka EU i kreću se od tranzicijskih izazova do raličitih makroekonomskih faktora kao što su interni i eksterni šokovi.

Grafikon 5: Kretanje BDP-a po glavi stanovnika u paritetu kupovne moći po zemljama u odnosu na EU28=100

Izvor: EUROSTAT

Ako se proces konvergencije životnog standarda u zemljama zapadnog Balkana pa i Bosni i Hercegovini posmatra hronološki i komparativno sa zemljama Centralne i Istočne Europe (u daljem tekstu CIE) on se može podijeliti u nekoliko faza.

U prvoj fazi koja obuhvata period od 1990. do 2000. godine region Zapadnog Balkana obilježio je ekonomski pad što je posljedica tranzicionih dešavanja u političkom i ekonomskom smislu. Tokom ovog perioda zemlje CIE su prolazile proces političko ekonomske tranzicije, dok su zemlje Zapadnog Balkana pored ovih procesa dodatno bile izložene i ratnim dešavanjima na ovim prostorima. Sve ovo dovelo je do pada životnog standarda u zemljama Zapadnog Balkana što je produbilo jaz u odnosu na EU i usporilo proces ekonomskog razvoja.

Drugu fazu koji obuhvata period od 2000. do 2008. godine karakterisale su veoma povoljne međunarodne ekonomske prilike. Usljed ovih eksternih dešavanja i ubrzanja reformskih procesa unutar samih zemalja došlo je jačanja ekonomskog rasta, te se samim tim može se govoriti i o procesu konvergencije u odnosu na EU 28, koji istina nije dugo potrajao. Tako je tokom ovog perioda u zemljama Zapadnog Balkana životni standard građana mjereno paritetom kupovne moći u odnosu na EU28 povećan sa 23% u 2000. godini na 33% na kraju 2008. godine što predstavlja povećanje za 10 p.p. Slična situacija je bila i u Bosni i Hercegovini gdje je došlo do povećanja životnog standarda sa 20% na 29% prosjeka EU28. Na osnovu ovih pokazatelja se može zaključiti da je prosječna godišnja stopa konvergencije u periodu 2000.-2008. godine zemljama zapadnog Balkana iznosila 1,25 procentnih poena (u daljem tekstu p.p) dok je u Bosni i Hercegovini bila nešto niža i iznosila je 1,1 p.p. S druge strane, u istom vremenskom periodu BDP po glavi stanovnika u paritetu kupovne moći u zemljama CIE povećan je sa 49% u 2000. na 65% u 2008. godini što predstavlja povećanje od 16 p.p odnosno 2 p.p na godišnjem nivou. Na osnovu ovih pokazatelja se može zaključiti da je unatoč višoj polaznoj osnovici proces ekonomske konvergencije u periodu 2000-2008. godina bio dosta uspješniji u zemljama CIE u odnosu na zemlje Zapadnog Balkana.

Međutim, već 2009. godine usljed izbijanja svjetske ekonomske krize koja se u velikoj mjeri odrazila na region pa i Bosnu i Hercegovinu proces konvergencije je naglo zaustavljen. Tokom treće faze koja obuhvata period od 2009. do 2017. godine proces konvergiranja ka životnom standardu građana EU28=100 u svim zemljama Zapadnog Balkana u velikoj mjeri je usporen u odnosu na predkrizni period, a u Srbiji je isti upotpunosti zaustavljen. Tako je životni standard građana mjereno BDP-om po glavi stanovnika u paritetu kupovne moći povećan sa 34% EU28=100 u 2009. godini na 36% na kraju 2017. godine što je povećanje od svega 2 p.p. Slična situacije je i u Bosni i Hercegovini, gdje je također došlo do blagog rasta životnog standarda građana sa 30% na 32% u vrmenaskom okviru od 8 godina što je veoma skroman napredak. S druge strane, ako se posmatraju zemlje CIE vidljivo je da su one u prosjeku konvergirale sa 63% BDP-a po glavi stanovnika u 2009. godini na 71% na kraju 2017. godine uz izuzeće Hrvatske koja je ostala na početnoj poziciji od 62% BDP-a unatoč pridruživanju EU.

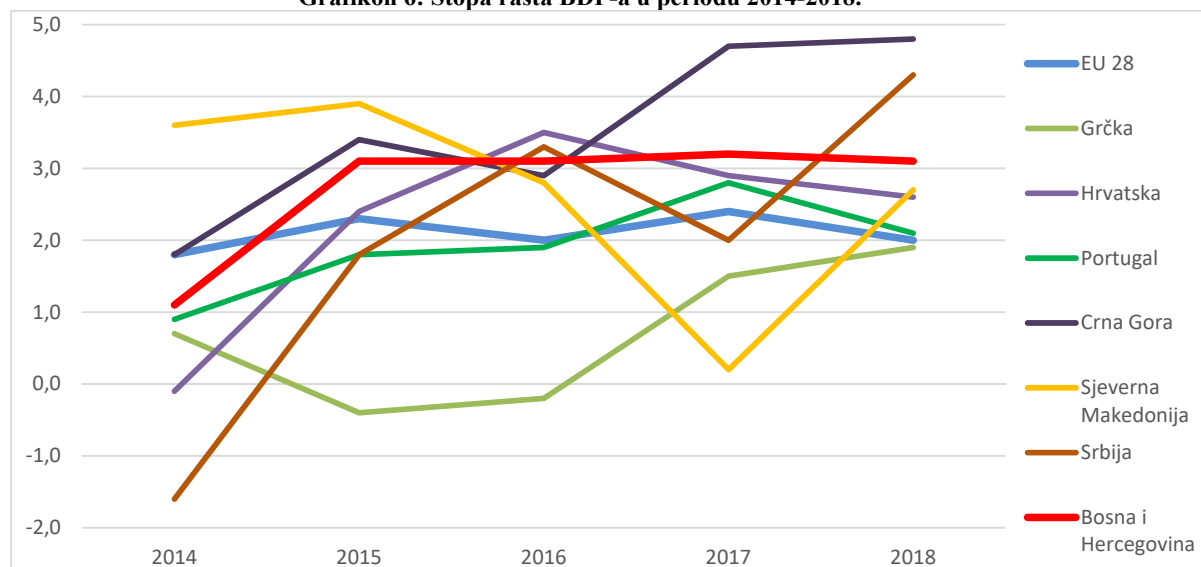
Makroekonomsko okruženje Bosne i Hercegovine

U 2018. godini ekonomski rast na Zapadnom Balkanu bio je nošen povećanjem javne i privatne potrošnje te je dostigao 3,8%²³ (prethodno je prognoza rasta iznosila 3,5%) Ovaj regionalni rast je bio potpomogut povećanjem neto izvoza u Albaniji i Sjevernoj Makedoniji.

²³ Izvor podataka: <http://www.worldbank.org/en/region/eca/publication/western-balkans-regular-economic-report> (Spring 2019)

Srbija, najveća privreda u regionu, ostvarila je stopu rasta BDP-a od 4,2% u 2018. godini. Ovaj snažan rast je bio vođen potrošnjom i investicijama (dobrim dijelom zbog povećanja plata u javnom sektoru i penzija) te oporavkom energetskog sektora nakon pada proizvodnje u 2017. godini. U Albaniji rast je dostigao 4,2% BDP-a usljed veće proizvodnje energije i izuzetno povoljnih hidroloških uslova uz rast sektora turizma i potrošnje domaćinstava. Ekonomija u Sjevernoj Makedoniji je ostvarila rast od 2,7% BDP-a zahvaljujući većem neto izvozu te rastu potrošnje vođene porastom zaposlenih, plata i potrošačkih kredita. Rast BDP-a od 4,8% u Crnoj Gori je ostvaren kroz privatna ulaganja u turistički sektor, zatim kroz rast energetskog sektora te ulaganja u infrastrukturu.

Grafikon 6: Stopa rasta BDP-a u periodu 2014-2018.

Izvor: Projekcije DEP-a²⁴ i EUROSTAT

Uprkos snažnom rastu u 2018. godini, tempo stvaranja novih radnih mjesta je usporen, odražavajući slabu dinamičnost privatnog sektora. U 2018. godini na Zapadnom Balkanu je otvoreno 96.000 novih radnih mjesta (uglavnom u industriji i uslugama) što je znatno manje od 171.200 radnih mjesta koja su otvorena tokom 2017. godine. U području Zapadnog Balkana je u 2018. godini došlo do porasta zaposlenosti pa je prosječna stopa zaposlenosti dostigla 44,1% (2012. godine iznosila je 37,7%). Istovremeno stopa nezaposlenih je iznosila 15,3%²⁵ (2012. godine iznosila 23,9%), tako da (ukoliko se posmatra period 2012-2018. godina) stopa nezaposlenih je prosječno smanjena za 1,4 p.p. na godišnjem nivou. Nezaposlenost mladih (15-24) je signifikantno pala sa 38,6% u 2017. na 34,6% u 2018. godini (*detaljniji podaci za Bosnu i Hercegovinu u poglavlju o zaposlenosti*).

U nekim zemalja je došlo do pada nezaposlenosti usljed povećanja neaktivnosti radne snage i migracija u potrazi za novim poslovima. Posljednjih godina, priliv stranih direktnih investicija (dalje u tekstu FDI) u zemlje Zapadnog Balkana je pomogao u transformaciji industrija i povećanju izvoza, ali uprkos tome FDI kao udio u BDP-u su još uvijek jako niske i njihov rast je spor.

²⁴ Podaci o BDP-u Bosne i Hercegovine za 2018. godinu korišteni su iz projekcija DEP-a proljeće 2019.

²⁵ Izvor podataka: <http://documents.worldbank.org/curated/en/351461552915471917/pdf/135370-Western-Balkans-Labor-Market-Trends-2019.pdf>

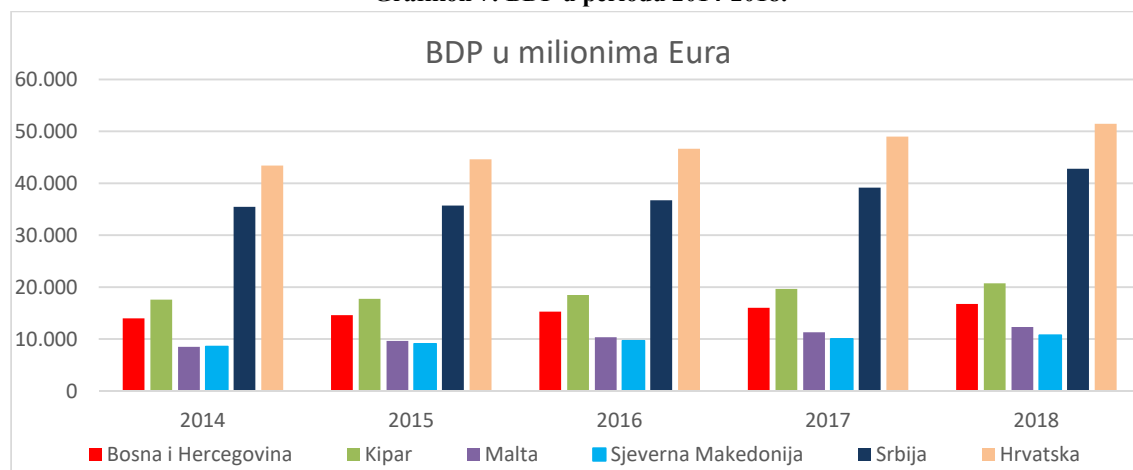
Pored svojih internih slabosti zemlje Zapadnog Balkana također su suočene sa rastućim vanjskim rizicima od usporenog rasta u EU, geopolitičkih i trgovinskih sporova, i eventualnog pooštavanja uslova finansiranja na međunarodnom tržištu kapitala.

Ekonomski pokazatelji za period 2014.–2018. godina ukazuju na stabilan rast BDP-a Bosne i Hercegovine, naravno izuzevši iz opservacije 2014. godinu kada su zabilježene ogromne štete po ekonomiju Bosne i Hercegovine izazvane velikim poplavama. BDP je u protekle 4 godine rastao po stopi koja se kretala oko 3,1%, što je još uvijek nedovoljna stopa rasta kako bi se u svakodnevnom životu osjetio ekonomski boljitak i veći standard građana.

Ekonomskom rastu u 2018. godini je najznačajnije doprinio rast koji je ostvaren u okviru privatne potrošnje i investicija. Ovom rastu je svakako pogodovalo povoljno kretanje ekonomskih prilika u zemljama EU i regiona koje se pozitivno manifestovalo na vanjskotrgovinsku razmjenu (u daljem tekstu VT) Bosne i Hercegovine (deficit VT roba i usluga u 2018. godini smanjen za 1,2%). Ono što raduje u kontekstu rasta BDP-a jeste rast izvoza, gdje se Bosna i Hercegovina nalazi na drugom mjestu u regionu, izuzevši Hrvatsku kao članicu EU.

Pored svih nastojanja vlasti i privrednika Bosne i Hercegovine, donošenja seta zakona za unapređenje i olakšavanje poslovanja (provođenja Reformske agende...) ekonomija Bosne i Hercegovine je još uvijek, u poređenju sa EU zemljama, nedovoljno jaka i uveliko je ovisna o dešavanjima u EU i regionu. Tako da sva dešavanja u eksternom ambijentu, išla ona u pozitivnom ili negativnom smjeru, imaju veliki uticaj na pravac kretanja ekonomije Bosne i Hercegovine. Sa druge strane postoje interni faktori koji dobrim dijelom utiču na sporiju stopu rasta ekonomije Bosne i Hercegovine poput nesprovođenja (zastoja u sprovođenju) strukturalnih i fiskalnih reformi, sporo otvaranje novih radnih mjesta, nedovoljnih ulaganja u razvoj industrije i infrastrukturu.

Grafikon 7: BDP u periodu 2014-2018.

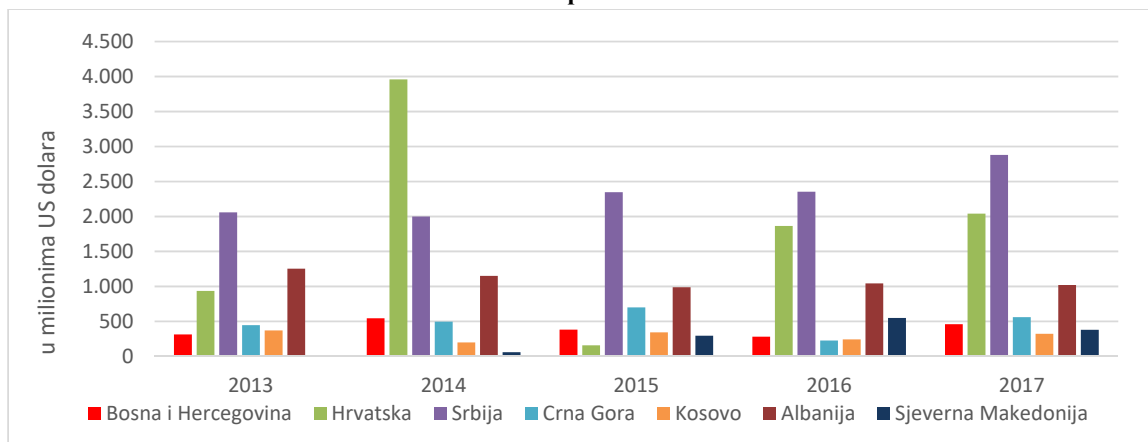
Izvor: Projekcije DEP-a²⁶ i EUROSTAT

Pored ostala dva oblika (portfolio investicija i zajmavnog kapitala) međunarodnog kretanja kapitala FDI predstavljaju veoma značajan oblik finansiranja globalne ekonomije pa tako čine i bitnu komponentu u finansiranju nacionalnih privreda zemalja u razvoju i zemalja u tranziciji. FDI za zemlje u tranziciji predstavljaju primarni oblik finansiranja. Od zemalja regije najbolje

²⁶ Podaci o BDP-u Bosne i Hercegovine za 2018. godinu korišteni su iz projekcija DEP-a proljeće 2019. godine

u privlačenju FDI su, u proteklih pet godina, Srbija, Hrvatska i Albanija. Bosna i Hercegovina je prema podacima Centralne banke Bosne i Hercegovine (dalje u tekstu CBBiH) u 2018. godini uspjela privući 485 miliona \$, što je približno na istom nivou kao i prethodne godine (FDI u Bosni i Hercegovini 2012. godine su iznosile 392 miliona \$).

Grafikon 8: FDI u periodu 2013-2017.²⁷

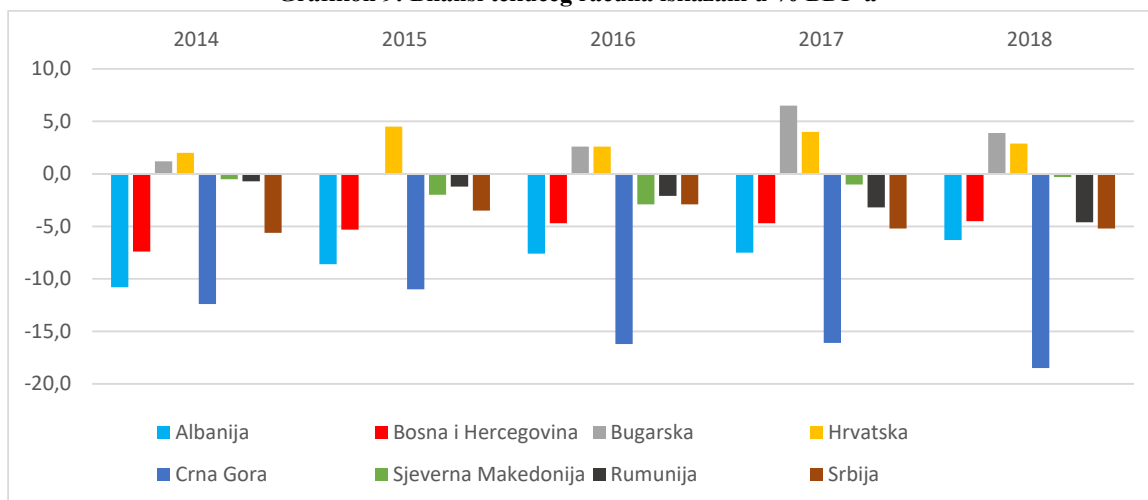

Izvor: Svjetska banka²⁸

Deficit tekućeg računa

Platni bilans Bosne i Hercegovine predstavlja pregled svih transakcija koje Bosna i Hercegovina obavi, sa drugim zemljama, u toku jedne godine. U njemu su sadržani tokovi svih razmijenjenih dobara, usluga i kapitala koje Bosna i Hercegovina razmijeni sa inostranstvom te tako ovi podaci ukazuju na efekte kako međunarodna razmjena sa inostranstvom utiče na ekonomiju Bosne i Hercegovine.

Grafikon 9: Bilansi tekućeg računa iskazani u % BDP-a

Izvori: Tradingeconomics²⁹ i IMF³⁰

²⁷ U trenutku pisanja ovog dokumenta nisu bili dostupni podaci za 2018. godinu

²⁸ <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=world-development-indicators#>

²⁹ <https://tradingeconomics.com/country-list/current-account-to-gdp?continent=europe>

³⁰ IMF: World Economic Outlook (WEO) Database, April 2019

Od zemalja regije, u 2018. godini, najlošiji rezultat platnog bilansa imaju Crna Gora (18,5%), zatim Albanija (6,3%), Srbija (5,2%) i Makedonija (0,3) koje su zabilježile deficit tekućeg računa (u daljem tekstu TR). Kao poređenje navodimo i neke zemlje EU pa su tako npr. Hrvatska (2,9) i Bugarska (3,9) zabilježile suficit TR dok je nasuprot njih Rumunija (4,6) ostvarila deficit TR. Bilans TR Euro zone u 2018. godini je bio pozitivan i iznosio je 2,9% BDP-a.³¹

Prema podacima CBBiH deficit TR Bosne i Hercegovine za 2018. godinu iznosio je 4% BDP-a³², odnosno taj iznos je manji za 0,5 p.p. u odnosu na prethodnu godinu (deficit TR 2012. godine iznosio je -8,7% BDP-a).

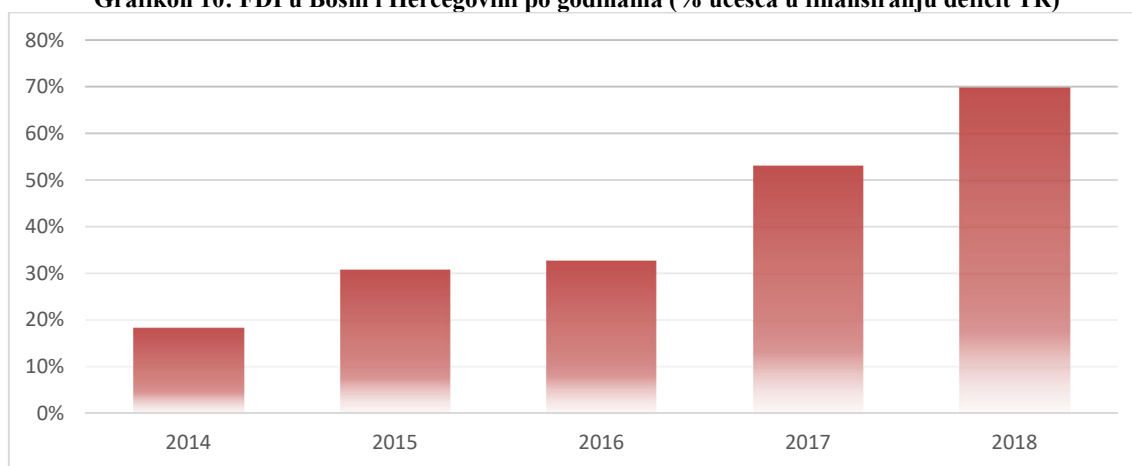
Kada se posmatra nominalni iznos deficita TR u okviru platnog bilansa Bosne i Hercegovine za 2018. godinu on je iznosio 1,37 milijardi KM što predstavlja smanjenje od 7,1% u odnosu na 2017. godinu³³.

Kod nominalnog uvoza roba i usluga u 2018. godini može se primjetiti da je najvećim dijelom do rasta od 5,3% došlo usljed povećanog uvoza roba (5,3%) te uvoza usluga (4,5%). Kod komponenti izvoza roba i usluga, koji je porastao za 7,9% u 2018. godini, pored porasta izvoza roba (8%) primjetan je i porast izvoza usluga (7,6%).

Obzirom na otvorenost ekonomije Bosne i Hercegovine i njenu ovisnost o uvozu te negativan vanjskotrgovinski bilans, ovaj nivo deficita TR ne predstavlja neku preveliku teškoću i ekonomija Bosne i Hercegovine bez problema finansira ovaj nivo deficita TR.

Kada se posmatra struktura finansiranja deficita Bosne i Hercegovine u proteklih pet godina može se primjetiti da je deficit finansiran povlačenjem sredstava bh strane aktive iz inostranstva (ulaganja Bosne i Hercegovine u inostranstvu), kapitalnim transferima, stvaranjem obaveza prema inostranstvu (vanjskim zaduživanjem, trgovinskim kreditima, tekućim transferima te kroz FDI). Protekla 2018. godina, kada se posmatra učešće FDI-a u finansiranju deficita TR je bila najbolja u proteklih 5 godina, pa je tako finansiranje deficita TR kroz FDI iznosilo 70% dok je godinu ranije to bilo 53% (podaci za period 5 godina se nalaze na grafikonu 10).

Grafikon 10: FDI u Bosni i Hercegovini po godinama (% učešća u finansiranju deficit TR)

Izvor: CBBiH

³¹ <https://www.ecb.europa.eu/press/pr/stats/bop/.../ecb.bq190404~973136ef48.en.html>

³² Podaci o BDP-u Bosne i Hercegovine za 2018. godinu korišteni su iz projekcija DEP-a proljeće 2019. godine

³³ Deficit tekućeg računa u 2017. godini iznosio je 1,58 milijardi KM

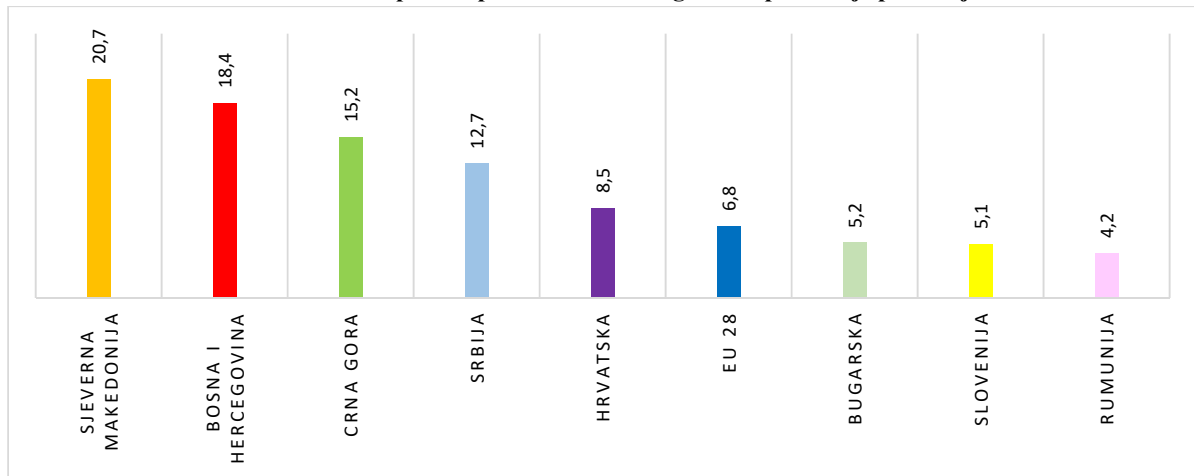
Tržište rada

Kao jedan od bitnijih pokazatelja kretanja stanja privrede svake zemlje su dešavanja na tržištu rada.

Evidentno je da je posljednjih godina u Bosni i Hercegovini na tržištu rada zabilježeno jako malo pozitivnih dešavanja ali raduje činjenica da je u protekloj godini došlo do vidljivijeg porasta broja zaposlenih (prosječan broj zaposlenih lica u 2018. godine uvećan je za 2,6% u odnosu na prethodnu godinu)³⁴.

U 2018. godini u Bosni i Hercegovini je registrovana najniža anketna stopa nezaposlenosti (u posljednjih pet godina) i iznosila je 18,4%. Pored toga, stopa registrovane nezaposlenosti nastavila se smanjivati tokom 2018. godine i u decembru je iznosila 34,7%. U EU 28 kao i zemljama u regionu registrovano je smanjenje stope nezaposlenosti. Bosna i Hercegovina pored Sjeverne Makedonije i dalje ima najveću stopu nezaposlenosti u poređenju sa zemljama regije. Pored toga, dužina čekanja na zaposlenje predstavlja jedan od pokazatelja konkurentnosti radne snage. Iako se čine određeni naponi kroz programe obuke i prekvalifikacija u Bosni i Hercegovini najveći broj lica (82,3%)³⁵ i dalje čeka na zaposlenje duže od 12 mjeseci, što je daleko lošije od prosjeka EU 28 (pogledati poglavlje o zapošljavanju).

Grafikon 11: Anketna stopa nezaposlenosti u 2018. godini – poređenje po zemljama³⁶

Izvor: Eurostat, Agencije za statistiku zemalja regije

I pored ovih pozitivnih pomaka još uvijek su na tržištu rada prisutni problemi u vidu: dugoročne-strukturne nezaposlenosti, neaktivnost radno sposobnog stanovništva, neusklađenost obrazovnog sistema sa potrebama tržišta rada, visoke stope nezaposlenosti, te problem slabo plaćene radne snage (detaljnije o tržištu rada u poglavlju o zaposlenosti).

Pored postojećih problema koji su već godinama prisutni u regionu pojavljuje se i novi problem manifestovan kroz odlazak radno sposobnog stanovništva na trajni rad u inostranstvo (u prvom redu mlađe populacije kao i kompletnih porodica). Ljudi koji napuštaju Bosnu i Hercegovinu i

³⁴ http://bhas.gov.ba/data/Publikacije/Bilteni/2018/LAB_00_2018_Y1_0_BS.pdf

³⁵ Podatak je baziran na Anketi o radnoj snazi 2018. godine

³⁶ Periodi provođenja Ankete o radnoj snazi se razlikuju među zemljama. Za zemlje EU 28 podaci su prosjek godine.

Za Crnu Goru, Srbiju i Makedoniju podaci se odnose na prosjek četiri kvartala. U Bosni i Hercegovini Anketa o radnoj snazi se sprovodi jednom godišnje.

odlaze na rad u inostranstvo kao jedan od glavnih razloga napuštanja svoje domovine navode nemogućnost zapošljavanja i nizak nivo ličnih dohodaka te da ih pored toga zabrinjavaju političke nesuglasice.

Inflacija u Bosni i Hercegovini

Harmonizovani indeks potrošačkih cijena (u daljem tekstu HICP)³⁷ je osnova za komparativna mjerenja inflacije u EU i procjenu stabilnosti monetarne vrijednosti u Eurozoni. Za razliku od Indeksa potrošačkih cijena (u daljem tekstu CPI) HICP koristi drugačiji metodološki koncept koji se primjenjuje od strane svih članica EU. BHAS još uvijek ne proizvodi HICP, stoga se kao komparacija sa ostalim zemljama koristi CPI.

Članom 1. Protokola 13 o konvergenijskim kriterijima propisuje se da država članica ima održivi nivo stabilnosti cijena, te prosječnu stopu inflacije koja ne prelazi više od 1,5 p.p. stopu inflacije u najviše trima državama članicama koje su ostvarile najbolje rezultate s obzirom na stabilnost cijena. U posmatranju HICP bitno je imati u vidu dvije stvari. Prvo, prosječna stopa inflacije se izračunava na bazi promjene u posljednjem dostupnom dvanaestomjesečnom prosjeku HIPC-a u odnosu na prethodni dvanaestomjesečni prosjek. Drugo, koncept „najviše tri države članice koje su ostvarile najbolje rezultate s obzirom na stabilnost cijena” koji se koristi za definisanje referentne vrijednosti primijenjen je tako da je uzet neponderisani aritmetički prosjek stope inflacije triju država članica sa najstabilnijim cijenama na koji se dodaje 1,5 p.p.³⁸

Inflacija u EU 28 u 2018. godini je iznosila 1,8% dok je u Eurozoni stopa inflacije iznosila 1,9%. Primjetno je da je u 2018. godini³⁹ najniža stopa inflacije od 0,7% zabilježena u Irskoj i Danskoj, dok je istovremeno na Kipru i u Grčkoj stopa inflacije iznosila 0,8%. Iako se za Bosnu i Hercegovinu ne objavljuje HICP, primjetno je da Bosni i Hercegovini u istom periodu inflacija mjerena CPI indeksom iznosila 1,4% što je više u poređenju sa prethodno pomenutim zemljama. Međutim, inflacija u Bosni i Hercegovini ne prelazi više od 1,5 p.p. prosječnu stopu inflacije pomenutih zemalja.

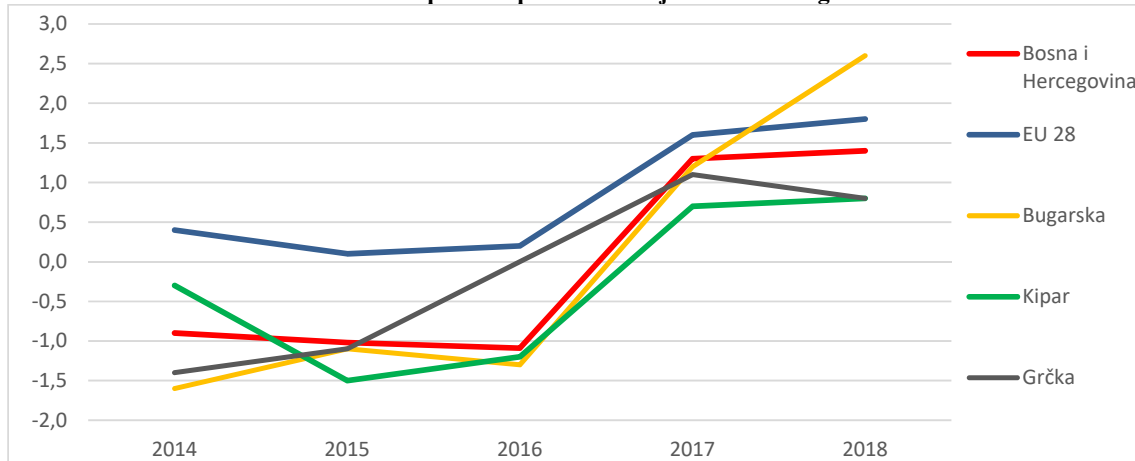
Promjena cijena u Bosni i Hercegovini je determinisana eksternim i internim faktorima kao i u svakoj zemlji. U Bosni i Hercegovini veliki uticaj na promjenu cijena imaju eksterni faktori koje u najvećoj mjeri čine svjetske cijene energenata (prvenstveno nafte) ali i hrane. Od internih (domaćih) faktora najznačajniji uticaj na kretanje inflacije daju cijene komunalija, izmjena/uvođenje akciza i sl.

³⁷ HICP obuhvaća ukupnu potrošnju rezidenata domaćinstava i nerezidenata na ekonomskom teritoriju i ta potrošnja nije uključena u nacionalni indeks potrošačkih cijena. Izvor: Eurostat.

³⁸ Prema posljednjem raspoloživom Izvještaju o konvergenciji iz 2018. godine najbolje rezultate s obzirom na stabilnost cijena ostvarile su Kipar, Irska i Finska. Referentni period za stopu inflacije je april 2017. godine do mart 2018. godine. Tako je prosječna stopa 0,4% i kada se doda 1,5 p.p., referentna vrijednost iznosi 1,9%. Referentni period u navedenom izvještaju. Izvještaj o konvergenciji iz 2019. godine nije bio na raspolaganju u periodu izrade ovog dokumenta. Izvor: Izvještaj Evropske centralne banke.

³⁹ https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/prc_hicp_aind

Grafikon 12: Uporedni prikaz inflacije 2014– 2018. godina

Izvor: Eurostat i BHAS

Oscilacije u kretanju inflacije, u periodu 2014-2018 godina, primjetne su među zemljama EU ali i u Bosni i Hercegovini. Cijene nafte i hrane su uticale na kretanja inflacije u EU a samim time i u Bosni i Hercegovini. Tako je između ostalog usljed niskih cijena nafte na svjetskom tržištu u EU u periodu 2014-2016. godina došlo do niske stope inflacije (od 0,6 do 0,2%) dok je u Bosni i Hercegovini došlo do pojave deflacije u periodu 2014-2016. godine (od -0,9 do -1,1).

U periodu 2014-2018. godina negativan rast ukupnog nivoa cijena (deflacija) zabilježen je u Grčkoj (-0,1%) i Kipru (-0,3%). Istovremeno Bugarska je u prosjeku imala nepromijenjen nivo cijena, dok je u Irskoj registrovana niska inflacija od 0,2%, kao i u Hrvatskoj i Poljskoj od 0,4%. Italija je uz Španiju zabilježila prosjek inflacije od 0,5% u posmatranom periodu.

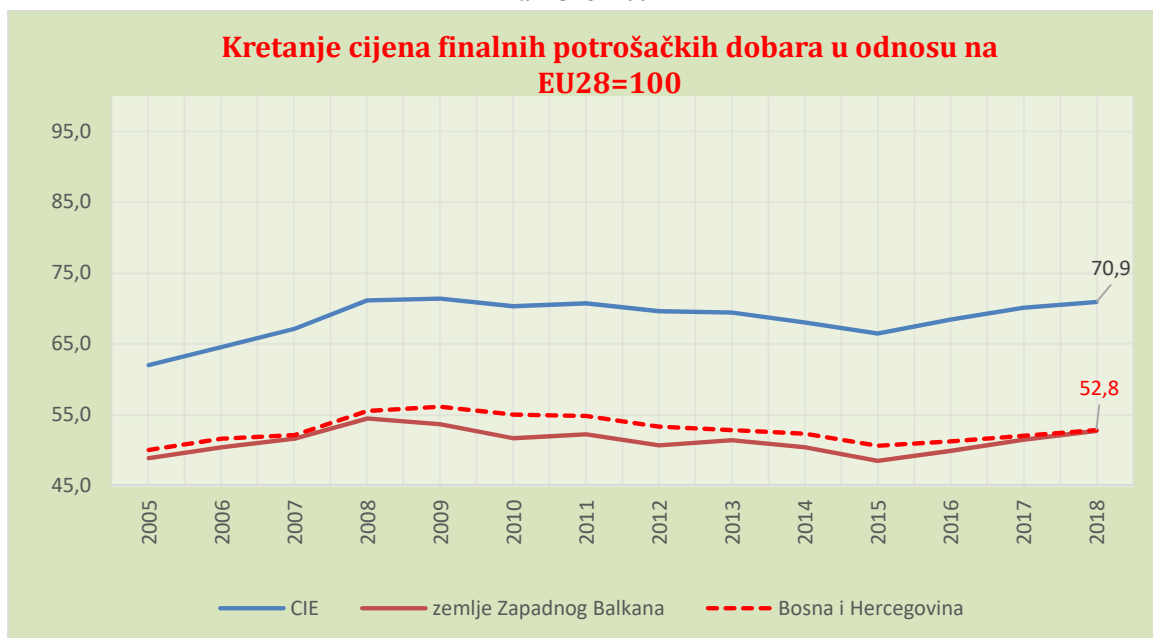
Od zemalja u regionu izvan EU, Bosna i Hercegovina je jedina u periodu 2014-2018. godine imala gotovo nepromijenjen nivo cijena od (-0,1% deflacija) dok su ostale zemlje regije zabilježile inflaciju (Srbija 2,2%, Crna Gora 1,1%, Sjeverna Makedonija 0,4%).

Cjenovna kretanja u Bosni i Hercegovini u odnosu na EU28

Jedna od bitnih karakteristika monetarne stabilnosti je i očuvanje stabilnosti cjenovnih kretanja u zemlji. Pod ovim pojmom se podrazumjeva odsustvo značajnijih cjenovnih šokova što je jedna od važnih pretpostavki ukupne makroekonomske stabilnosti u zemlji. Cjenovna stabilnost podrazumjeva da se cijene roba i usluga ne bi smjele značajno povećavati (inflacija) kao i to da treba izbjegavati duža razdoblja pada cijena (deflacija), jer duga razdoblja prekomjerne inflacije ili deflacije negativno utječu na ukupna ekonomska kretanja. Bosna i Hercegovina je u dosadašnjem toku njene ekonomske tranzicije zahvaljujući prije svega njenom monetarnom uređenju uspjela ostvariti zavidan nivo cjenovne stabilnosti i skoro upotpunosti liberalizirati iste u skladu sa zahtjevima tržišne ekonomije. Međutim, vrijedi također istaći da su cjenovna kretanja kao i većina ostalih ekonomskih kretanja u zemlji uglavnom posljedica dešavanja u međunarodnom ekonomskom okruženju. Drugim riječima cjenovna kretanja u Bosni i Hercegovini kao maloj, otvorenoj i uvozno zavisnoj ekonomiji uglavnom zavise od kretanja svjetskih cijena. Ovu konstataciju potvrđuju i trenutno dostupni podaci Eurostata o kretanjima nivoa cijena prema kojima su kretanja cijena roba bila prilično uravnotežena sa zemljama EU. Tako su cijene finalnih potrošnih roba u Bosni i Hercegovini prema podacima Eurostata u

2005. godini bile u rangu regionalnog prosjeka zemalja Zapadnog Balkana iznosile su oko 50% u odnosu na EU28=100. Prema ovim podacima zaključno sa 2018. godinom može se konstatovati da su cijene finalnih potrošnih proizvoda u Bosni i Hercegovini imale relativno uravnotežen trend rasta u odnosu na EU28 i na kraju 2018. godine su iznosile 52,8% evropskog prosjeka. Međutim, unatoč ovim pokazateljima vrijedi istaći da je ukupni nivo cijena koji iznosi oko 53% EU prosjeka još uvijek prilično visok, obzirom da se životni standard građana u Bosni i Hercegovini mjereno dohotkom po glavi stanovnika u paritetu kupovne moći nalazi na skromnih 32% EU28=100. Detaljniji prikaz nivoa cijena finalnih potrošnih dobara u domaćinstvima po zemljama u odnosu na EU28=100 prikazan je na grafikonu ispod:

Grafikon 13: Uporedni prikaz cijena finalnih potrošnih dobara u domaćinstvima po zemljama u odnosu na EU28=100

Izvor: EUROSTAT

Javna potrošnja u Bosni i Hercegovini

Rashodi, kao što je evidentirano u fiskalnim računima, razlikuju se od vladine potrošnje evidentiranim u nacionalnim računima. Vladina (javna) potrošnja obuhvata naknade zaposlenima i upotrebu dobara i usluga a isključuje sve ostale troškove kao što su subvencije, isplate kamata i drugi transferi.

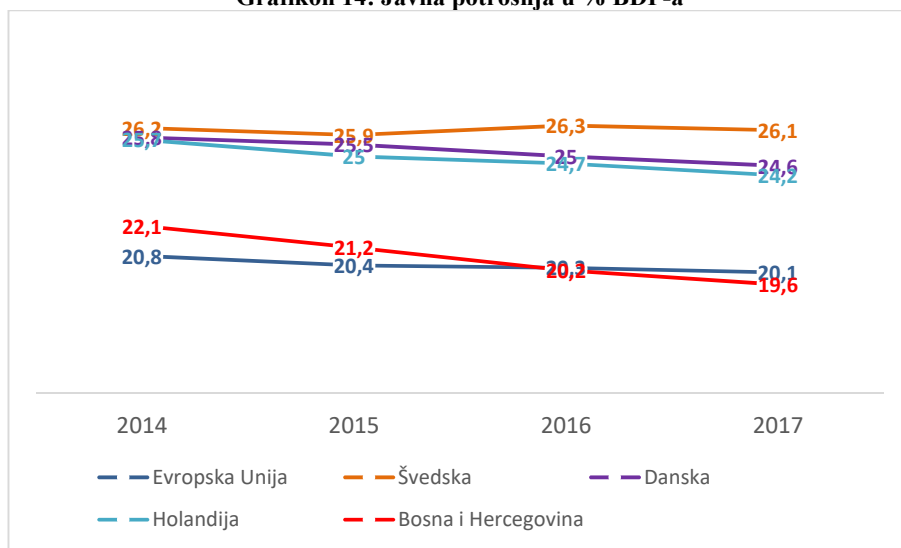
Sektor vlade se sastoji od svih institucionalnih jedinica, koje, uz ispunjavanje njihovih političkih obaveza i uloge ekonomskog i socijalnog regulisanja, pruža i javne usluge radi individualne ili kolektivne potrošnje i preraspodjele dohotka i bogatstva. Već ranije je spomenuto da je u Bosni i Hercegovini fiskalna politika decentralizovana, a samim tim i javna potrošnja. Prema nivoima vlasti javni sektor (vladin), pored institucija na državnom nivou, čine dva entiteta (Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska) i Brčko distrikt. U Federaciji Bosni i Hercegovini postoji 10 kantona, od kojih svaki ima izvršne, zakonodavne i sudske strukture upravljanja i čine ih 79 opština. Dalje, u Federaciji Bosne i Hercegovine, kao rezultat izražene decentralizacije, postoji čak 35 vanbudžetskih fondova (1 penzioni fond, 11 fondova za zapošljavanje, 11 fondova zdravstva, 11 fondova za ceste i 1 fond za autoceste). Republika

Srpska je podijeljena na 63 opštine i u okviru nje postoji 6 vanbudžetskih fondova (penzioni fond, fond za zapošljavanje, zdravstveni fond, fond za dječiju zaštitu, fond cesta, fond autocesta). U Distriktu Brčko Bosne i Hercegovine trenutno postoje 2 vanbužetska fonda (fond zdravstva i fond zapošljavanja). Iz ovakvog uređenja i slijedi visok stepen javne potrošnje. Kao što je ranije spomenuto, u dijelu koji se odnosi na ekonomsku raspodjelu javnih rashoda opšte vlade Bosne i Hercegovine, i izdaci za plate i naknade, ali i izdaci za materijal usluge posljednjih godina se smanjuju. Dakle, Bosna i Hercegovina, i pored složenog uređenja, velikog javnog sektora i dalje radi na smanjenju javne potrošnje.

Javna potrošnja je nešto „uži pojam“ od javnih rashoda i čine je izdaci (rashodi) koje je vlada ostavila prilikom proizvodnje netržišnih roba i usluga vlade i dostavljanja isith u vidu socijalnih transfera u naturi.

Izdaci za krajnju potrošnju vlade se sastoje od dvije kategorije izdataka: izdaci za individualnu potrošnju i izdaci za kolektivnu potrošnju. Izdaci za individualnu potrošnju vlade sastoje se od isplata za netržišne usluge vlade (obrazovanje, zdravlje, socijalnu pomoć, kulturu, sport i td.) i izdataka za tržišne proizvode i usluge (lijekove, ortopedska pomagala, usluge lječilišta itd.) direktno dostavljenih domaćinstvima kao socijalni transfer u naturi. Izdaci za kolektivnu potrošnju vlade se sastoje uglavnom od pružanja usluga sigurnosti i odbrane, održavanja javnog reda i mira, legislative i propisa, zaštite okoliša, istraživanja i razvoja itd. Od pružanja ovih usluga korist imaju svi članovi zajednice.

Grafikon 14: Javna potrošnja u % BDP-a

Izvor: BHAS i EUROSTAT

Na grafikonu iznad prikazana je javna potrošnja Bosne i Hercegovine i zemalja članica EU, kao i prosjek javne potrošnje u EU.

U Bosni i Hercegovini, u periodu 2014.-2017. godine prisutan je trend smanjenja javne potrošnje. Ovo je rezultat vođenja restriktivne fiskalne politike. Kao što je ranije spomenuto, javna potrošnja je samo jedan dio ukupnih javnih rashoda, ali značajan dio, na koji se i odnose ograničenja fiskalne politike na strani javnih rashoda. Na kraju 2017. godine, javna potrošnja u Bosni i Hercegovini je iznosila 19,6% BDP-a, i u poređenju sa početkom posmatranog perioda, smanjena je za 2,5 p.p. U periodu nakon uvođenja poreza na dodanu vrijednost (u daljem tekstu PDV), pa sve do godina nakon oporavka od ekonomske krize javna potrošnja u Bosni i

Hercegovini je bila u stalnom porastu. 2010. i 2011. godine čak se kretala oko 22,5% BDP-a. Posljednje dvije godine, javna potrošnja u Bosni i Hercegovini se nalazi ispod prosjeka EU. U poređenju sa zemljama članicama, prikazanim na grafikonu iznad, Bosna i Hercegovina, ima nižu javnu potrošnju.

Udio kolektivne vladine potrošnje (50,7% na kraju 2017. godine) posljednjih godina u ukupnim izdacima za krajnju potrošnju vlade se povećava, u odnosu na udio individualne vladine potrošnje (49,3% na kraju 2017. godine). Udio individualne vladine potrošnje u EU 28 u ukupnim izdacima zakrajnju potrošnju vlade na kraju 2017. godine je učestvovao sa 63,1%, a preostalih 36,9% se odnosi na kolektivnu vladinu potrošnju.

Nacionalna štednja

Termin štednja se upotrebljava za novčanu štednju građana, a novčana štednja preduzeća i ostalih institucionalnih sektora naziva se novčanom akumulacijom. Termin akumulacija označava nakupljanje kapitala, dok se pod novčanom štednjom podrazumijeva nepotrošeni dohodak, tj. razlika između novčanog dohotka i potrošnje u istom vremenskom razdoblju. Ako osoba ili sektor više investira nego što štedi, tada ostvaruje finansijski manjak. U obrnutom slučaju ostvaruje finansijske viškove. Štednja se koristi u svrhe investiranja.

Nacionalna štednja predstavlja skup ukupnih sredstava koja mogu biti upotrebljena za finansiranje domaćih i stranih investicija. Polazeći od formule ($Y = C + I + G + NX$) gdje je BDP suma ukupnih dohodaka i ukupnih izdataka za kupovinu dobara i usluga u jednoj privredi dobije se pojednostavljena formula za nacionalnu štednju ($S = Y - C - G$). Prema toj definiciji nacionalna štednja je ukupni dohodak koji ostaje u državi pošto se plate potrošnja i državni izdaci⁴⁰.

Grafikon 15: Bruto nacionalna štednja u EU i regionu u % BDP u 2016. i 2017. godini

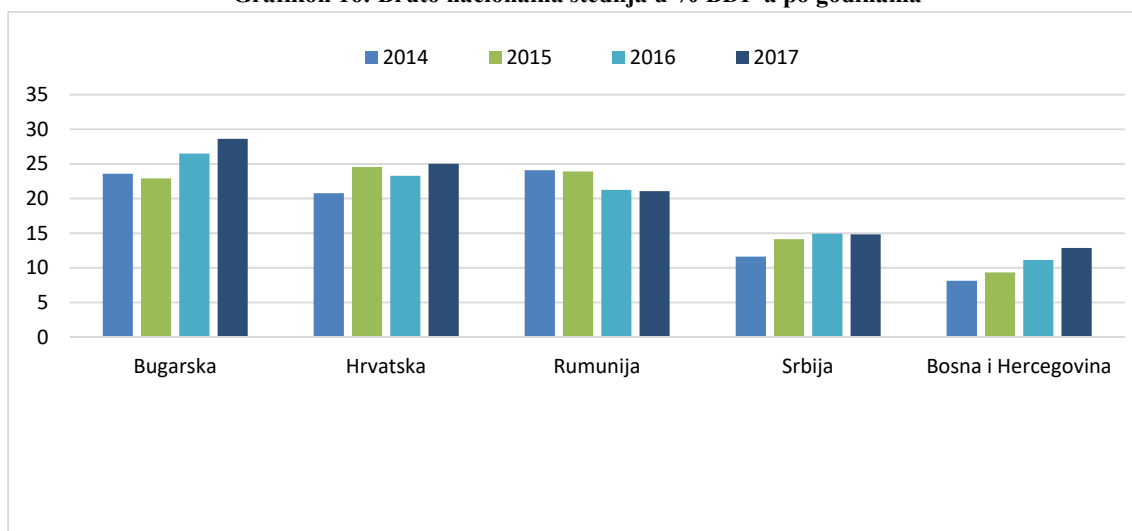
Izvor: Data.worldbank.org/indicator

⁴⁰ Eurostat: Gross saving (ESA 2010, 8.96) „measures the portion of gross national disposable income that is not used for final consumption expenditure“;

Procenat nacionalne štednje u Bosni i Hercegovini je prema podacima Svjetske banke oko 12,86% BDP i poredeći sa zemljama EU nalazi se samo ispred Grčke i Kipra. Prema podacima iz Nacionalnih računa BHAS, za Bosnu i Hercegovinu nacionalna bruto štednja u 2017. godini je iznosila 15,8%

Kao ključni faktor koji određuje nizak nivo štednje odnosno osnova za daljnje investiranje se uzima prevelika privatna i javna potrošnja. Tako je prema preporuci Međunarodnog monetarnog fonda (u daljem tekstu MMF) da bi se povećala štednja, tj. investicije u Bosni i Hercegovini, potrebno je strukturnim politikama smanjiti javnu potrošnju, ali i privući strana ulaganja te na taj način stvoriti osnovu za daljnje kapitalne investicije⁴¹. Do sada se u Bosni i Hercegovini potrebni kapital za investicije upravo zbog niskog nivoa štednje značajnijim dijelom dobijao putem direktnih stranih ulaganja ili kroz zaduženja u inostranstvu što je i dovelo do trenutnog nivoa zaduženosti. Gledajući regionalno u vremenskom periodu od 2014. do 2017. godine Bosna i Hercegovina u odnosu na zemlje iz okruženja takođe zaostaje prema nivou bruto nacionalne štednje.

Grafikon 16: Bruto nacionalna štednja u % BDP-a po godinama

Izvor: Data.worldbank.org/indicator

⁴¹ <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2018/02/13/Bosnia-and-Herzegovina-2017-Article-IV-Consultation-First-Review-Under-the-Extended-45624>; structural reforms to boost growth potential reorienting the composition of public spending from wage bill to capital investments;

3. UTVRĐIVANJE POTENCIJALNIH IZVORA RASTA I AKTIVIRANJE RASTA U BOSNI I HERCEGOVINI

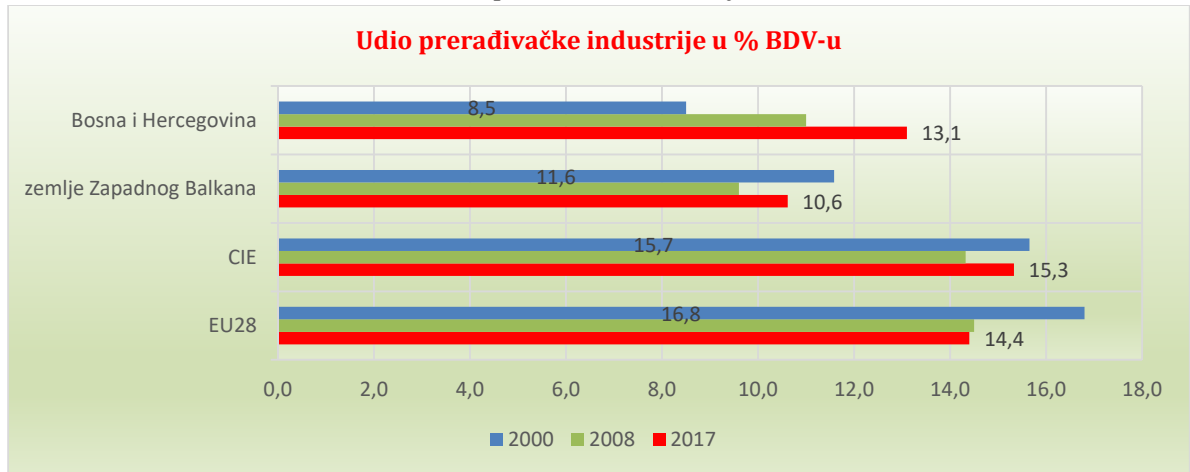
Izvori konkurentnosti izvoza Bosne i Hercegovine i industrija tržišno učešće

Iako industrijska i izvozna konkurentnost nisu definisani kao formalni kriterij (Maastricht kriteriji) za članstvo u EU, one predstavljaju srž realne konvergencije odnosno dostizanje životnog standarda građana u zemalja EU28. Unatoč činjenici da je Bosna i Hercegovina kroz proces ekonomske tranzicije napravila određeni napredak kada je u pitanju makroekonomska, monetarna i u određenoj mjeri stabilnost javnih finansija, poboljšanje industrijske i izvozne konkurentnosti ostaju ključni izazovi kako bi uhvatila priključak u procesu konvergencije životnog standarda njenih građana sa zemljama EU28. Višestuki su objektivni (vanjski) i subjektivni (unutarnji) razlozi koji su spriječili da Bosna i Hercegovina unaprijedi industrijsku bazu, poveća izvoznu ponudu na svjetskim tržištima i na taj način poveća ekonomski rast odnosno poveća dohodak po glavi stanovnika građana.

Bitnu odrednicu u ovom procesu predstavljalo je historijsko naslijeđe koje su karakterisale ratna stradanja u vidu gubitka ljudskog kapitala, uništenja proizvodnih kapaciteta i infrastrukture, te gubitak izvoznih tržišta. Sve ovo rezultiralo je činjenicom da je Bosna i Hercegovina imala znatno nepovoljniju početnu poziciju u odnosu na konkurentne zemlje. Pored ovih faktora značajan hendikep predstavljao je neučinkovit i još uvijek nezavršeni proces privatizacije, kako i sporost u provođenju ekonomskih reformi generalno. Posljedica svih ovih dešavanja je vrlo skromna i nedovoljno diverzificirana industrijska baza u kojoj preovladavaju radno i resursno intenzivne industrijske grane sa niskom dodanom vrijednosti i samim tim veoma slabim doprinosom ekonomskom rastu. Iako je Bosna i Hercegovina u prethodnih nekoliko godina ostvarila zavidne stope rasta industrijske proizvodnje to nije bilo dovoljno da se značajnije unaprijedi ukupna industrijska baza, te da se iskorištenost kapaciteta podigne na viši nivo. Konkurentna pozicija industrije posebno prerađivačke industrije koja se smatra nosiocem izvoza i generatorom zaposlenosti je dosta jasnija ako se izvrši međunarodno poređenje sa zemljama koje su prolazile kroz sličan proces ekonomske tranzicije.

Naime, Bosna i Hercegovina je zahvaljujući povećanju proizvodnje uspjela djelimično poboljšati proizvodnu bazu što potvrđuje povećanje udjela iste u strukturi Bruto dodane vrijednosti (u daljem tekstu BDV) za 3 p.p na oko 13% zaključno sa 2017. godinom. Tako se Bosna i Hercegovina nalazi iznad regionalnog prosjeka zemalja Zapadnog Balkana koji iznosi 10,6%, ali ispod prosjeka zemalja EU. Naime, za zemlje poput Bosne i Hercegovine koje svoju strategiju ekonomskog razvoja zasnivaju na izvozu neophodno je intenziviranje procesa reindustrijalizacije, odnosno podizanje udjela prerađivačke industrije u BDV-u na nivo zemalja Centralne i istočne Evrope. Pozitivan primjer mogu predstavljati zemlje kao što su Mađarska i Slovenija koje su u dobroj mjeri uspjele razviti proizvodnu bazu tako što su povećale udio prerađivačke industrije i izvoza u BDP-u na preko preko 20% odnosno 60%. Na ovaj način ove zemlje su povećale produktivnost, ubrzale ekonomski rast što je dovelo do povećanja BDP-a po glavi stanovnika odnosno omogućilo im da realno konvergiraju životnom standardu u zemljama EU.

Grafikon 17: Udio prerađivačke industrije u % BDV

Izvoz na neki način predstavlja i vanjsku dimenziju kretanja u proizvođačkom sektoru (uglavnom prerađivačke industrije) jedne zemlje. Obzirom da je već navedeno kako Bosna i Hercegovina tokom posmatranog perioda nije uspjela razviti i diverzificirati proizvodnu bazu, slaba izvozna zastupljenost u okviru BDP-a ne predstavlja veliko iznenađenje. Naime, direktna posljedica oskudne proizvodne baze u Bosni i Hercegovini je izvoz koji je zaključno sa 2017. godinom iznosio približno 39% BDP-a što prilično nizak nivo za jednu zemlju sa tako malom populacijom.

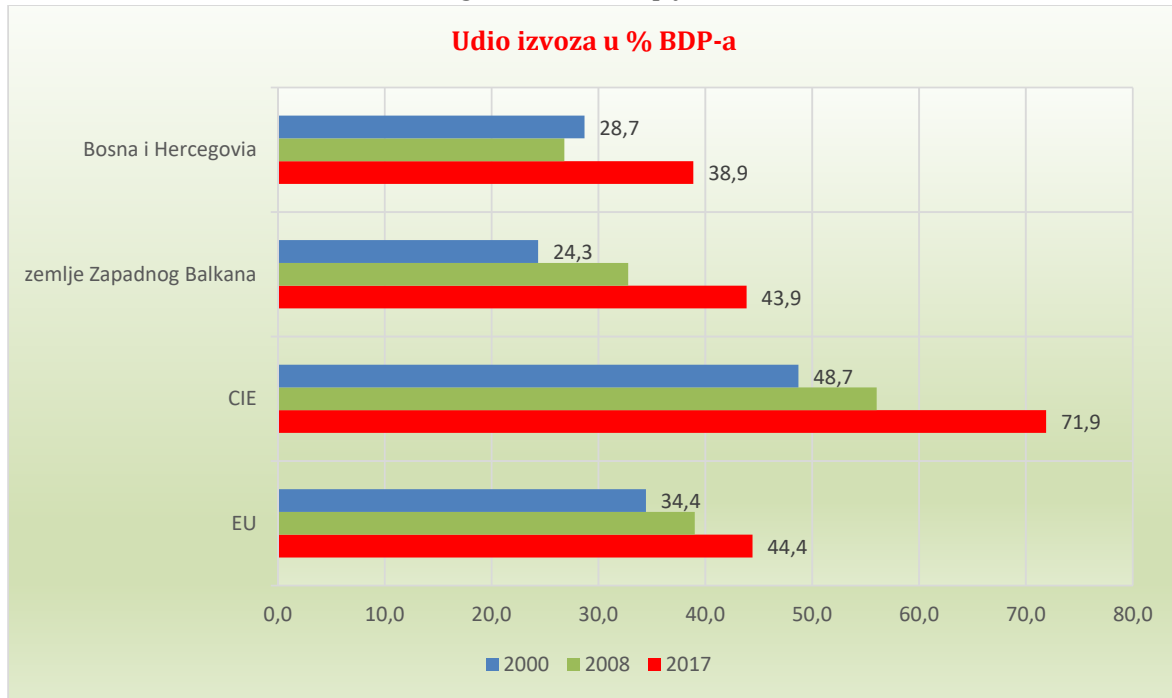
Naime, iako je Bosna i Hercegovina zhvaljujući povećanju izvoza od oko 6% na godišnjem nivou uspjela povećati udio izvoza u okviru BDP-a za oko 10 p.p, čini se da je to još uvijek nedovoljno. Unatoč ovom povećanju izvoz u Bosni i Hercegovini je još uvijek na znatno nižem nivou u odnosu na zemlje članice EU koje dobar dio potrošnje zadovoljavaju vlastitom proizvodnjom, kao i ispod nivoa zemalja Centralne i Istočne Evrope (u daljem tekstu CIE) (izvoz/BDP u 2017. godini 72%) koje su uspješno kompletirale proces tranzicije.

Pored navedenih kvantitativnih karakteristika, izvoz u Bosni i Hercegovini kvalitativno karakteriše mali broj proizvoda niske dodatne vrijednosti koji se plasira na prilično mali broj tržišta gdje dominira EU sa oko 70% tržišnog udjela. Uvidom u strukturu izvoza može se zaključiti da se ista nije značajnije mijenjala kako u pogledu tehnološkog intenziteta proizvoda, tako ni u smislu geografske disperzije tržišta za izvozne proizvode Bosne i Hercegovine. Tako još uvijek dominantnu ulogu u strukturi izvoza u Bosni i Hercegovini imaju intermedijarni proizvodi (40%) i proizvodi za široku potrošnju 32% (trajni 10%, netrajni 22%) koji su uglavnom resursno i radno intenzivni.

S druge strane, kapitalni proizvodi koji zahtjevaju upotrebu naprednijih tehnologija i znanja a samim time imaju i veću dodanu vrijednost uglavnom stagniraju sa učešćem u ukupnom izvozu Bosne i Hercegovine od oko 15%.

Na osnovu navedenih pokazatelje može se zaključiti da zemlje poput Češke, Slovačke i Mađarske imaju dvostuko viši nivo izvoza u BDP koji je kvalitativno znatno napredniji u odnosu na zemlje Zapadnog Balkana i Bosnu i Hercegovinu. Ovi statistički parametri o (ne) konkurentnosti industrije i izvoza u Bosni i Hercegovini na indirektan način nude odgovor na nizak nivo životnog standarda građana odnosno odsustvo konvergencije ka EU u realnom smislu.

Grafikon 18: Pregled izvozne zastupljenosti u % BDP-u

Izvor: Svjetska Banka –WDI

Vjerovatno najbolji pokazatelj koji objedinjuje industrijsku i izvozna konkurentnosti je indeks industrijske konkurentnosti (u daljem tekstu CIP- Competitiveness Industrial Performance Index⁴²) koji nudi kompartavni prikaz po zemljama i redovno se objavljuje od strane UNIDO-a (UN Industrial Development Organization). Prema posljednjem izvještaju za 2016. godinu, Bosna i Hercegovina na svjetskoj ljestvici industrijske konkurentnosti zauzima 81. poziciju po pitanju industrijske konkurentnosti što predstavlja napredak za 3 pozicije u odnosu na prethodni izvještaj. Ako se indeks industrijske konkurentnosti posmatra po zemljama vidljivo je da Njemačka već više od 10. godina zauzima prvu poziciju, kao i relativno dobra pozicioniranost zemalja CIE između 20-30. mjesta, dok su zemlje Zapadnog Balkana relativno lošije pozicionirane i nisu oastvarile značajniji napredak u posljednjih nekoliko godina. Najbolje rangirana zemlja u regionu je Hrvatska koja je unatoč slabljenju industrijske konkurentnosti u 2016. godini zauzela 53. poziciju. Srbija je u posljednjih godina napravila određene pomake i nalazi se na 62. poziciji. Bosna i Hercegovina i Sjeverna Makedonija su nalaze u podjednakom položaju kada je u pitanju industrijska konkurentnost oko 80. pozicije, dok su najlošije rangirana Albanija na 102. i Crna Gora na 122. poziciji.

Ako se kompozitni indikator CIP posmatra detaljnije po komponentama vidljivo je da su ključni razlozi slabe rangiranosti Bosne i Hercegovine nerazvijenost industrijske baze odnosno nisko učešće prerađivačke industrije u BDP-u od oko 13%, te dodana vrijednost u prerađivačkoj

⁴² CIP indeks predstavlja geometrijski prosjek 8 indikatora prerađivačke industrije i izvoza: Indikator 1- MVapc: Manufacturing Value Added per capita- dodana vrijednost po glavi stanovnika u prerađivačkoj industriji, Indikator 2: MXpc: Manufactured exports per capita: izvoz po glavi stanovnika u prerađivačkoj industriji, Indikator 3: MHVAsh: Medium and Hightech Manufacturing Value added share in total manufacturing value added- Udio srednje i visoko tehnoloških proizvoda u prerađivačkoj industriji, Indikator 4: MVAsh: Manufacturing Value Added share in total GDP- udioprerđivačkeindustrije u BDP-u, Indikator 5: MHXsh: Medium and High tech manufactured Exports share in total manufactured exports- udio visoko i srednje tehnoloških proizvoda u izvozu, Indikator 7: ImWMVA: Impact of a country on World Manufacturing Value Added- utjecaj zemlje na svjetsku prerađivačku industriju i Indikator 8: ImWMT :Impact of a country on Worlds Manufactures Trade- utjecaj zemlje na vanjskotrgovinsku razmjenu u svijetu.

industriji po glavi stanovnika od oko 1250 \$. Pored ove oblasti, drugi indikator koji po kom Bosna i Hercegovina zaostaje za zemljama regiona je udio srednje i visokotehnoloških proizvoda u izvozu od oko 25%, dok regionalni prosjek iznosi 35%.

Tabela 1: Pregled industrijske konkurentnosti po zemljama CIP Competitiveness Industrial Performance Index

Pozicija u 2010. godini	Pozicija u 2016. godini	Zemlja	Vrijednost CIP-indexa	Mvape*1 u \$	MXpc*2 u \$	MHVash*3	MVAsh*4	MHXsh*5	MXsh*6	ImWMVA*7	ImWMT*8
1	1	Njemčka	0,523	9655	14493	60	21	74,4	88,5	6,37	10,1
16	14	Austrija	0,239	8549	17129	51	18	62,8	88,8	0,6	1,3
8	9	Italija	0,273	5018	6944	41	14	55,6	92,1	2,4	3,5
19	17	Češka	0,215	5218	14439	69	24	69,1	94,2	0,45	1,3
26	23	Poljska	0,165	2637	4586	50	18	55,8	89,2	0,81	1,50
29	24	Slovačka	0,160	4542	13500	68	24	71,6	94,7	0,2	0,6
27	26	Mađarska	0,149	2893	9580	55	19	76,9	90,6	0,23	0,8
34	31	Slovenija	0,111	4477	14275	53	18	63	90,2	0,07	0,30
43	40	Litvanija	0,082	2887	7429	53	18	41,4	86,3	0,07	0,2
36	37	Rumunija	0,101	1823	2800	52	18	60,7	87,1	0,290	0,5
51	48	Estonija	0,065	2718	8893	43	15	53,2	83,5	0,03	0,1
55	53	Hrvatska	0,055	1746	2805	35	12	46,7	86,4	0,06	0,1
62	59	Latvija	0,047	1648	4677	32	11	42,9	80,3	0,06	0,1
59	54	Bugarska	0,052	1002	2645	36	13	42,6	72,3	0,06	0,2
72	62	Srbija	0,042	714	1398	43	15	47	83,9	0,050	0,10
89	78	Sjeverna Makedonija	0,029	685	2128	37	12	59,5	92,5	0,01	0,03
84	81	Bosna i Hercegovina	0,026	630	1226	34	13	24	80,9	0,02	0,04
123	122	Crna Gora	0,007	329	353	12	4	24,7	62,6	0,001	0,01
107	106	Albanija	0,011	226	521	13	5	10,1	77	0,001	0,01

Izvor: UNIDO

Povećanje zaposlenosti

Zaposlenost predstavlja jedan od bitnih indikatora ekonomskog razvoja. Zbog toga Strategija Evrope 2020 u okviru razvojnih prioriteta obuhvata segment zapošljavanja kao jedan od bitnih ciljeva. Radi adekvatne komparacije sa zemljama EU prezentirani su podaci iz ankete o radnoj snazi.

U 2018. godini podaci Ankete o radnoj snazi pokazuju da u Bosni i Hercegovini manje od polovine radno sposobnog stanovništva⁴³ (42,1%) čine aktivna lica (radna snaga) koja na tržištu rada učestvuju kao zaposlena odnosno nezaposlena lica. U poređenju sa pretkriznim periodom stopa aktivnosti je bila niža u Bosni i Hercegovini ali i u odnosu na 2014. godinu (grafikon ispod) jer je uporedo sa smanjenjem radno sposobnog stanovništva smanjena i radna snaga. Bosna i Hercegovina i dalje ima daleko nižu stopu aktivnosti u poređenju sa prosjekom EU 28 (58%) ali i u odnosu na tri zemlje Evropske unije sa najnižim stopama aktivnosti. Poređenja radi u 2018. godini najniža stopa aktivnosti u dobi 15+ u zemljama EU bila je u Italiji (49,9%), Hrvatskoj (51,2%) i Grčkoj (51,9%).

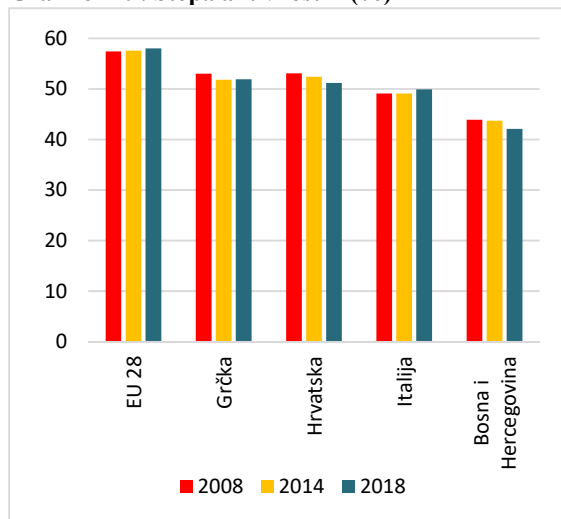
U 2018. godini u Bosni i Hercegovini je došlo do blagog povećanja stope zaposlenosti u odnosu na 2017. godinu (0,4 p.p.) i iznosi 34,3%. Međutim, povećanje stope zaposlenosti rezultat je povećanja broja zaposlenih lica ali i smanjanja radno sposobnog stanovništva. Anketni podaci

⁴³ Radno sposobno stanovništvo obuhvata sva lica koje imaju 15 i više godina, podijeljena u dvije glavne kategorije: radnu snagu (ekonomski aktivno stanovništvo) i ekonomski neaktivno stanovništvo.

ukazuju da je broj zaposlenih lica uvećan u oblasti uslužnih djelatnosti te nepoljoprivrednih djelatnosti, dok je u okviru poljoprivrednih djelatnosti smanjen u poređenju sa 2017. godinom.

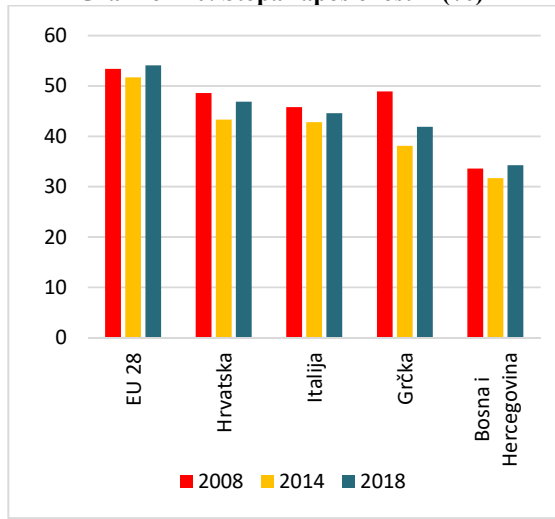
Poređenjem stope zaposlenosti u Bosni i Hercegovini sa zemljama EU primjećuje se da Bosna i Hercegovina ima najnižu stopu zaposlenosti u odnosu na najlošije rangirane zemlje EU, ali i prosjek EU 28 (54,1%). U EU 28 u 2018. godini najniže stope zaposlenosti u dobi 15+ imale su Grčka (41,9%), Italija (44,6%) i Hrvatska (46,9%).

Grafikon 19: Stopa aktivnosti⁴⁴ (%)

Izvor: EUROSTAT i Anкета o radnoj snazi Bosne i Hercegovine

Grafikon 20: Stopa zaposlenosti⁴⁵ (%)

Izvor: EUROSTAT i Anкета o radnoj snazi Bosne i Hercegovine

Uz povećanje broja zaposlenih lica i smanjenje broja nezaposlenih lica u Bosni i Hercegovini u 2018. godini došlo je do smanjenja stope nezaposlenosti koja je dostigla istorijski najniži nivo. Tome naročito ide u prilog podatak da je stopa nezaposlenosti mladih u dobi 15-24 smanjena na 38,8% a u 2017. godini je iznosila 45,8%. Međutim, stopa nezaposlenosti je niža zbog intenzivnijeg smanjenja broja nezaposlenih lica u odnosu na radnu snagu (aktivno stanovništvo). Smanjenje ukupne radne snage može biti djelimično rezultat migracija stanovništva jer se prema Anketi o radnoj snazi broj stanovnika smanjuje.

Stopa nezaposlenosti u Bosni i Hercegovini u 2018. godini iznosila je 18,4% i u poređenju sa prethodnom godinom bila je niža za 2,1 p.p. ali je i dalje značajno viša u odnosu na prosječnu stopu nezaposlenosti u EU 28 koja je iznosila 6,8%. Među zemljama EU 28 najveću stopu nezaposlenosti u 2018. godini imala je Grčka (19,3%), Španija (15,3%) i Italija (10,6%).

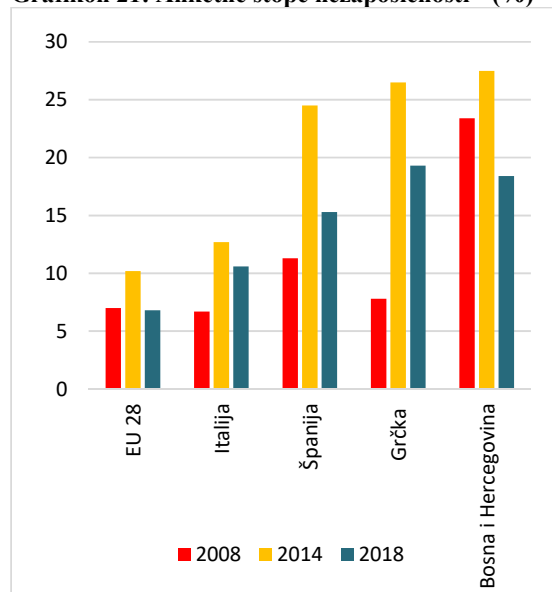
Visoka stopa nezaposlenosti u Bosni i Hercegovini djelimično je povezana i sa udjelom dugoročno nezaposlenih lica u ukupnom broju nezaposlenih lica. Dugoročna nezaposlenost u Bosni i Hercegovini i dalje je na izrazito visokom nivou. Prema Anketi o radnoj snazi 82,3% nezaposlenih lica čeka zaposlenje više od godinu dana i u posljednjih deset godina nije bilo značajnijih izmjena, što je dijelom posljedica tranzicije ekonomije u našoj zemlji i ukazuje na neadekvatnu ponudu radne snage u odnosu na potražnju na tržištu rada.

⁴⁴ Stopa aktivnosti predstavlja procentualno učešće radne snage u radno sposobnom stanovništvu. Podaci se odnose na stopu aktivnosti za uzrast 15+ godina. Na grafikonu su pored Bosne i Hercegovine i EU 28 odabrane tri zemlje Evropske unije koje su u 2018. godini imale najniže stope aktivnosti.

⁴⁵ Stopa zaposlenosti predstavlja procentualno učešće zaposlenih lica u radno sposobnom stanovništvu. Podaci se odnose na stopu zaposlenosti za uzrast 15+ godina. Na grafikonu su pored Bosne i Hercegovine i EU 28 odabrane tri zemlje Evropske unije koje su u 2018. godini imale najniže stope zaposlenosti.

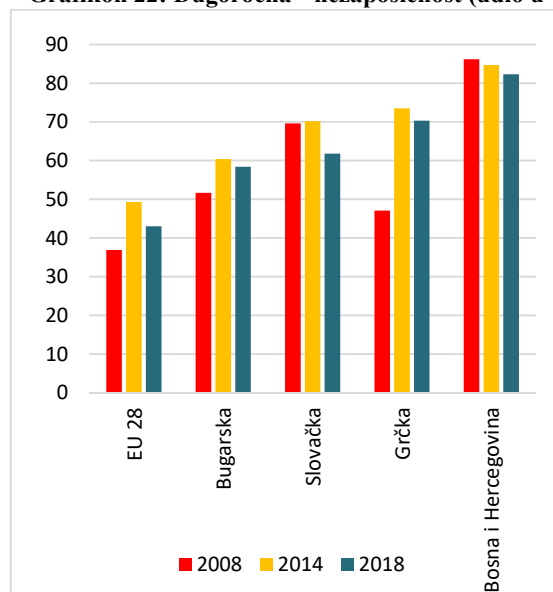
Poređenjem ovog indikatora sa zemljama EU primjećuje se da Bosna i Hercegovina ima daleko veći udio dugoročno nezaposlenih lica u odnosu na prosjek EU 28 (43%) ali i u odnosu na tri najlošije rangirane zemlje EU (grafikon ispod). Najveći udio dugoročno nezaposlenih lica u 2018. godini bio je u Grčkoj (70,3%), Slovačkoj (61,8%) i Bugarskoj (58,4%).

Grafikon 21: Anketne stope nezaposlenosti⁴⁶ (%)

Izvor: EUROSTAT i Anketa o radnoj snazi Bosne i Hercegovine

Grafikon 22: Dugoročna⁴⁷ nezaposlenost (udio u %)

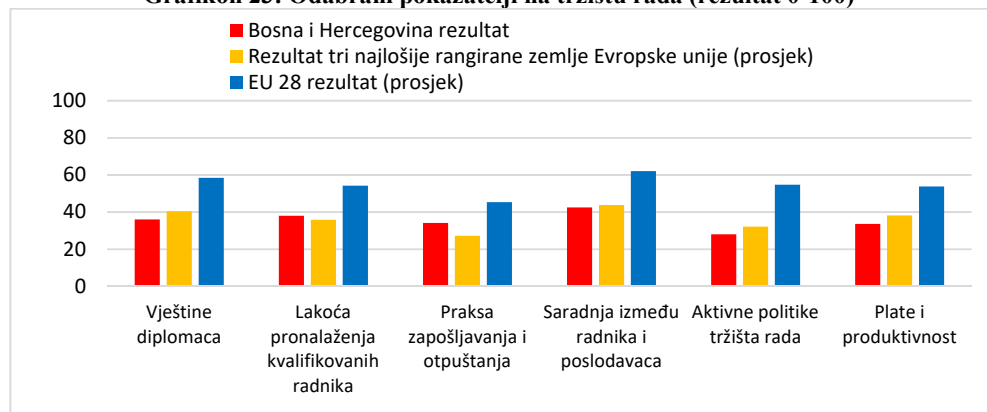
Izvor: EUROSTAT i Anketa o radnoj snazi Bosne i Hercegovine

To djelimično potvrđuje i izvještaj Svjetskog ekonomskog foruma koji prema kriteriju lakoće pronalaženja kvalifikovanih radnika svrstava Bosnu i Hercegovinu na 130. poziciju od 140 zemalja. Pored toga, indikator koji se odnosi na vještine završenih srednoškolaca svrstava Bosnu i Hercegovinu na 133. mjesto. Iako zavodi za zapošljavanje u Bosni i Hercegovini preduzimaju određene mjere kroz svoje godišnje programe u cilju zapošljavanja to ne pokazuje značajnije rezultate. Naime Svjetski ekonomski forum prema kriteriju u kojoj mjeri aktivne politike tržišta rada pomažu nezaposlenim licima da se prekvalifikuju i pronađu posao svrstava Bosnu i Hercegovinu na 102. mjesto.

⁴⁶ Stopa nezaposlenosti predstavlja procentualno učešće nezaposlenih lica u radnoj snazi. Na grafikonu su pored Bosne i Hercegovine i EU 28 odabrane tri zemlje EU koje su u 2018. godini imale najviše stope nezaposlenosti.

⁴⁷ Dugoročna nezaposlenost (udio u ukupnom broju nezaposlenih lica), anketni podatak. Nezaposlene osobe koje na evidenciji zavoda za zapošljavanje čekaju duže od jedne godine na zaposlenje spadaju u kategoriju dugoročno nezaposlenih lica u analizi. Na grafikonu su pored Bosne i Hercegovine i EU 28 predstavljene tri zemlje EU koje su u 2018. godini imale najviši udio dugoročno nezaposlenih lica.

Grafikon 23: Odabrani pokazatelji na tržištu rada (rezultat 0-100)⁴⁸

Izvor: Izvještaj o globalnoj konkurentnosti 2018

Produktivnost rada

Konvergencija Bosne i Hercegovine prema EU pored niza faktora determinisana je i produktivnosti rada. BHAS ne objavljuje podatak o produktivnosti rada. Kao i u prethodnom izvještaju o konvergenciji produktivnost rada u Bosni i Hercegovini se posmatra kroz manje adekvatan odnos BDP i ukupnog broja zaposlenih lica u Bosni i Hercegovini.⁴⁹

Analizirajući nivo BDP-a po zaposlenom u periodu 2014-2018. godine u Bosni i Hercegovini primjetan je umjeren rast. Međutim, bitno je naglasiti da se od 2017. godine broj zaposlenih lica u Bosni i Hercegovini evidentira prema novoj metodologiji što je uticalo da broj zaposlenih lica u 2017. godini bude značajno veći.⁵⁰ Na taj način i rast BDP/zaposlenom u 2017. godini bio je nešto niži u odnosu na prethodnu godinu.

U 2018. godini BDP u Bosni i Hercegovini je uvećan za 3,1% ali je istovremeno i broj zaposlenih lica u Bosni i Hercegovini uvećan za 2,6% g/g što je uticalo na rast produktivnosti. Međutim, nivo BDP/zaposlenom u Bosni i Hercegovini je i dalje izrazito nizak. Posmatrajući nivo BDP/zaposlenom u Bosni i Hercegovini sa zemljama EU 28 može se zaključiti da se Bosna i Hercegovina nalazi među tri najlošije rangirane zemlje (Mađarska, Rumunija i Bugarska). Međutim, realni rast produktivnosti u navedenim zemljama u 2018. godini bio je brži u poređenju sa Bosnom i Hercegovinom. Na grafikonu ispod se može zapaziti da je Bosna i Hercegovina dostigla oko 1/3 EU prosjeka i da u posljednjih pet godina nije bilo značajnijeg iskoraka kada je u pitanju produktivnost.

Analizirajući stvaranje BDV prema područjima djelatnosti u Bosni i Hercegovini primjetno je da djelatnost prerađivačke industrije, pored trgovine, proizvodi najveću BDV ali i zapošljava najveći broj lica u Bosni i Hercegovini. Ipak, BDV/zaposlenom u prerađivačkoj industriji u Bosni i Hercegovini u poređenju sa prosjekom EU 28 znatno je niža odnosno dostiže oko 19%

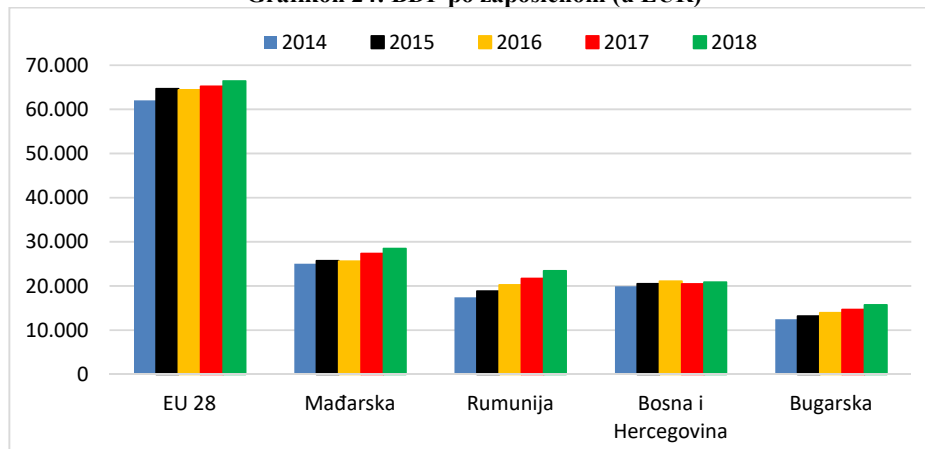
⁴⁸ Najbolji rezultat je 100.

⁴⁹ Prema definiciji Eurostata produktivnost rada, kao indikator, se može mjeriti bruto domaćim proizvodom (BDP), izraženim u smislu standarda kupovne moći (PPS) u odnosu na broj zaposlenih lica ili broj radnih sati. U oba slučaja se iskazuje kao indeks. Izvor: Eurostat Glossary, Labour productivity.

⁵⁰ U 2018. godini uvedena je nova metodologija prikupljanja podataka o broju zaposlenih lica u Bosni i Hercegovini. Nova metodologija podrazumijeva širi obuhvat od 2018. godine (retroaktivno je preračunata 2017. godina). Time je prekinuta serija podataka o zaposlenima u Bosni i Hercegovini, kao i uporedivost sa prethodno objavljivanim godišnjim podacima o broju zaposlenih u Bosni i Hercegovini.

prosjeaka EU što ukazuje da jedan zaposleni u prerađivačkoj industriji u Bosni i Hercegovini proizvede tek 1/5 bruto dodane vrijednosti u odnosu na radnika u EU.

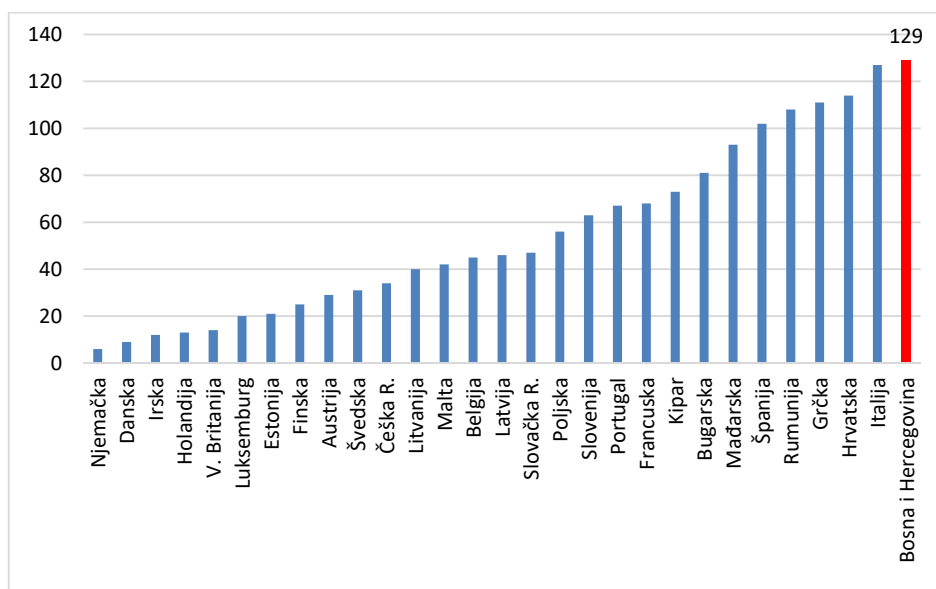
Grafikon 24: BDP po zaposlenom (u EUR)

Izvor: EUROSTAT, BHAS, kalkulacije autora

Prema izvještaju Svjetskog ekonomskog foruma u 2018. godini Bosna i Hercegovina se nalazi na 129. mjestu od 140 zemalja svijeta u domenu korelacije plata i produktivnosti. Sve zemlje EU, uključujući i susjedne zemlje koje nisu članice EU su bolje rangirane u navedenom izvještaju. Pozicija zemalja EU i Bosne i Hercegovine je predstavljena na grafikonu ispod.

Grafikon 25: Povezanost plata i produktivnosti (rang 1-140)

Izvor: Izvještaj o globalnoj konkurentnosti 2018

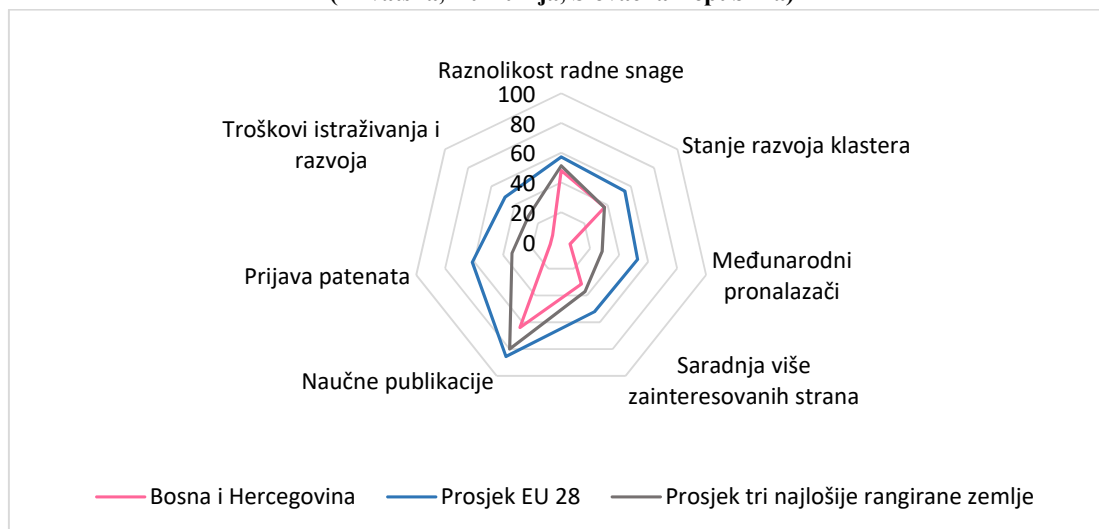
Na osnovu navedenog može se zaključiti da Bosna i Hercegovina nije još uvijek napravila značajan iskorak kada je u pitanju ovaj pokazatelj konkurentnosti ekonomije Bosne i Hercegovine.

Istraživanje i razvoj u Bosni i Hercegovini

Ulaganje u istraživanje i razvoj predstavlja važan faktor u smanjenju razvojnih zaostajanja za zemljama članicama EU. Bosna i Hercegovina, kao mala zemlja sa ograničenim resursima, svoj prosperitet može uspješno graditi jedino na razvoju ekonomije koja se temelji na tehnologiji i inovacijama.

Inovativnost predstavlja srž programa rasta najnaprednijih ekonomija i sve većeg broja zemalja u razvoju. Bosna i Hercegovina u 2018. godini, prema novoj metodologiji⁵¹ Svjetskog ekonomskog foruma, u rangu 140 zemalja zauzima 114. poziciju kada je u pitanju stub sposobnosti inovacija (stub 12⁵²), sa ocjenom 28,2⁵³ što je identično rangu iz 2017. godine (revidirani podaci). Zemlje koje mogu da proizvedu veću akumulaciju znanja i koje mogu da ponude bolju zajedničku ili interdisciplinarnu saradnju imaju veću mogućnost za stvaranje inovativnih ideja i novih poslovnih modela, a inovacije mogu ubrzati rast i razvoj svake ekonomije. Prva u rangu od 140 zemalja je Njemačka sa uvjerljivo najboljom ocjenom (87,52)⁵⁴. Analiza stanja Bosne i Hercegovina za neke od indikatora stuba dvanaest data je na grafikonu ispod.

Grafikon 26: Inovacije – ocjena; Bosna i Hercegovina, EU 28, tri najlošije rangirane zemlje EU 28 (Hrvatska, Rumunija, Slovačka Republika)

Izvor: Izvještaj o globalnoj konkurentnosti 2018

Budžetska izdvajanja za istraživanje i razvoj

Budžetska izdvajanja institucija Bosne i Hercegovine⁵⁵ kojima se finansiraju aktivnosti istraživanja i razvoja u 2017. godini iznosila su 14 miliona KM (0,12% ukupnih rashoda konsolidovane Bosne i Hercegovine). Od budžetskih sredstva institucija najveći dio odlazi

⁵¹ Bosna i Hercegovina je prema prethodnom izvještaju bila na 123. mjestu u rangu 137 zemalja, Svjetski ekonomski forum uveo novu metodologiju, Izvještaj o globalnoj konkurentnosti 2018.

⁵² Dvanaesti stub (sposobnost inovacija) kroz deset indikatora daje jasnu sliku u kojoj mjeri okruženje podstiče saradnju, povezanost, kreativnost, raznolikost i konfrontaciju različitih vizija i uglova posmatranja kao i sposobnost da se ideje pretvore u nove robe i usluge.

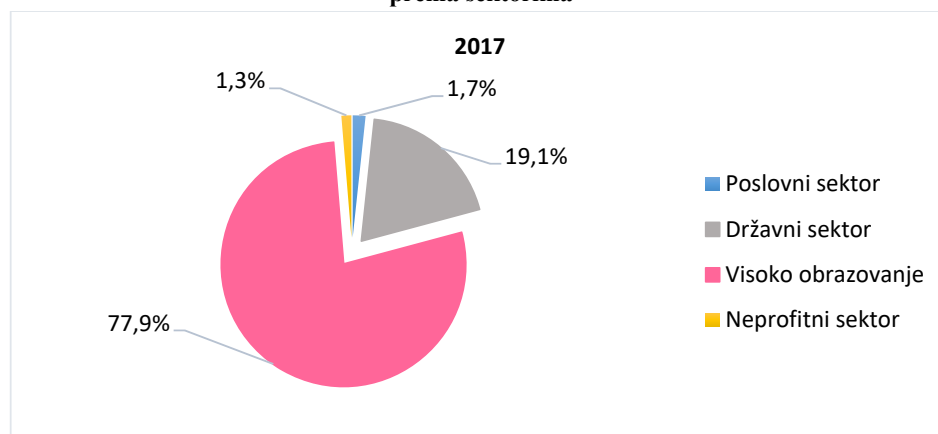
⁵³ Bodovi su na skali od 0 – 100 gdje 100 predstavlja optimalnu situaciju.

⁵⁴ Rezultati su na skali od 0 do 100, gdje 100 predstavlja idealno stanje.

⁵⁵ Budžet institucija Bosne i Hercegovine, budžet entitetskih institucija i Distrikt Brčko.

sektoru visokog obrazovanja (oko 10,9 miliona ili 77,9%)⁵⁶, što je predstavljeno na grafikonu ispod.

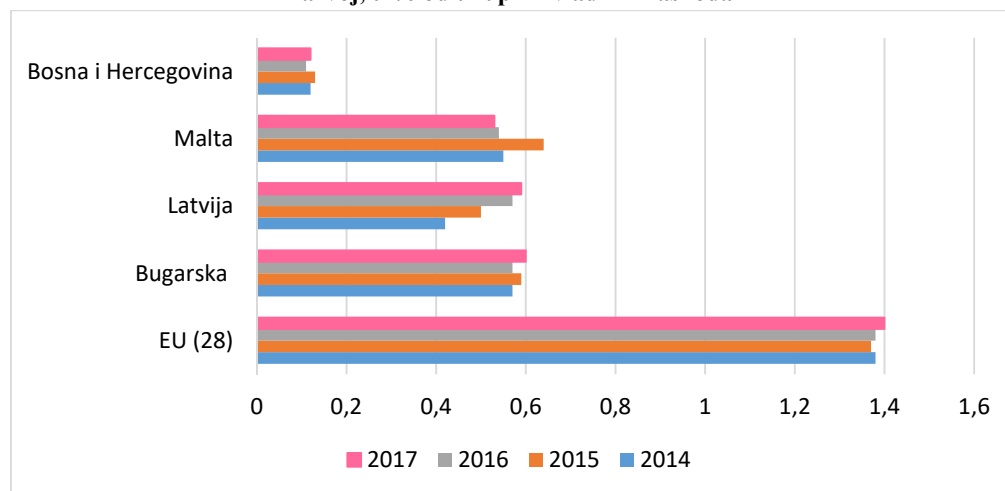
Grafikon 27: Budžetska sredstva institucija Bosne i Hercegovine za istraživanje i razvoj - namjenjena prema sektorima

Izvor: BHAS

U 2017. godini nisu se značajnije mijenjala budžetska izdvajanja institucija Bosne i Hercegovine za istraživanje i razvoj u odnosu na 2016. godinu (0,11%). Ova izdvajanja i dalje su izuzetno niska upoređimo li ih sa tri zemlje EU 28 (Bugarska, Latvija i Malta), sa najnižim procentom vladinih rashoda za istraživanje i razvoj (grafikon ispod).

Grafikon 28: Budžetska izdvajanja Bosne i Hercegovine, Bugarske, Latvije i Malte za istraživanje i razvoj, u % od ukupnih vladinih rashoda

Izvor: BHAS – podaci, DEP – kalkulacija, EUROSTAT

Bruto domaći izdaci za istraživanje i razvoj u Bosni i Hercegovini

EU u svojim ključnim razvojnim strategijama ističe važnost ulaganja poslovnog sektora u aktivnosti istraživanja i razvoja, koje je na nivou EU 28 u 2017. godini iznosilo 66%⁵⁷ bruto

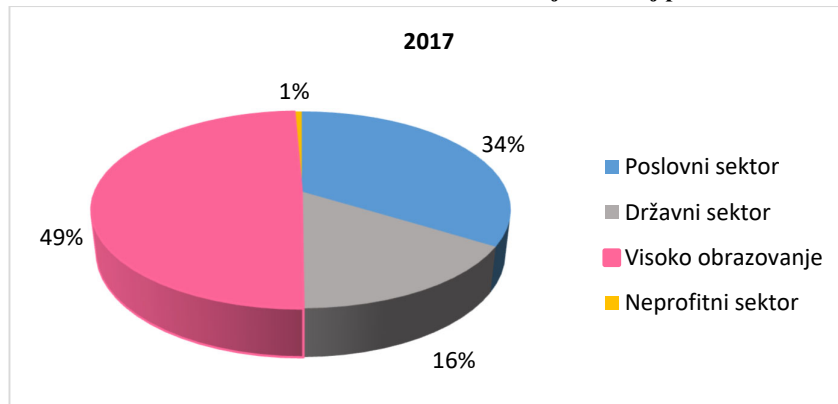
⁵⁶ Izvor: BHAS; Saopćenje, Nauka, tehnologija i inovacije, Budžetska izdvajanja za istraživanje i razvoj 2017-2018.

⁵⁷ Izvor: EUROSTAT - podaci, DEP – kalkulacija.

domaćih izdataka (1,36% BDP-a). Zemlja koja ima vodeću ulogu u postotku ulaganja u istraživanje i razvoj je Slovenija 74,7% (1,39% BDP-a), čija je vrijednost iznad prosjeka EU 28.

Bruto domaći izdaci za istraživanje i razvoj u Bosni i Hercegovini u 2017. godini iznosili su 62,9 miliona KM⁵⁸ (0,2% BDP-a) što je gotovo nepromijenjeno u odnosu na 2016. godinu (64,6 miliona KM). U strukturi ulaganja u istraživanje i razvoj ulaganja poslovnog sektora činila su 34% ukupnih ulaganja (0,07% BDP-a), na državni sektor otpada 16% (0,03% BDP-a) dok su ulaganja sektora visokog obrazovanja iznosila 49% (0,1% BDP-a) (grafikon ispod).

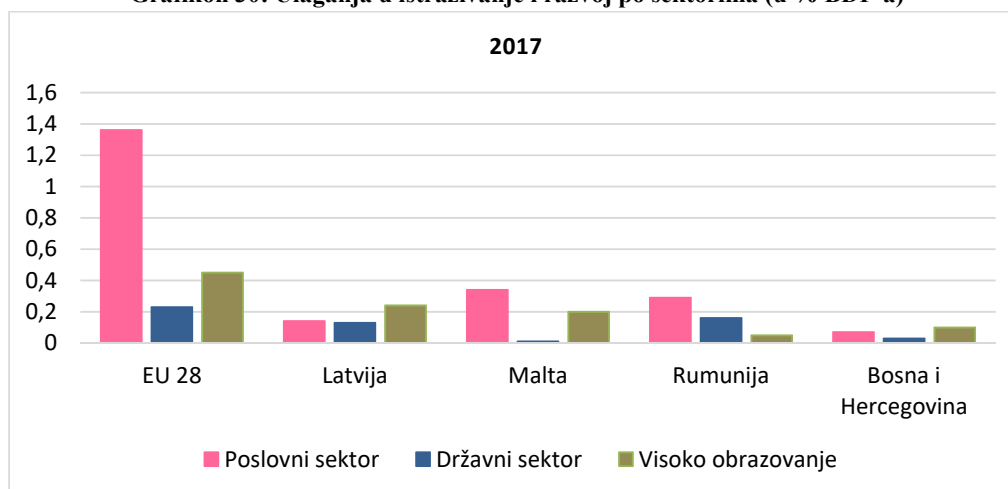
Grafikon 29: Struktura bruto domaćih izdataka za istraživanje i razvoj prema sektorima, 2017.god.

Izvor: BHAS

Jasniju sliku o ulaganjima u istraživanje i razvoj moguće je dobiti analizom ulaganja po sektorima (za neprofitni sektor Evropski statistički ured nema dostupnih podataka) mjerenih udjelom u BDP-u, poredeći Bosnu i Hercegovinu sa tri najlošije rangirane zemlje EU 28 (grafikon ispod).

Grafikon 30: Ulaganja u istraživanje i razvoj po sektorima (u % BDP-a)

Izvor: BHAS – podaci, DEP – kalkulacija, EUROSTAT

U Bosni i Hercegovini bruto domaća ulaganja u istraživanje i razvoj po glavi stanovnika u 2017. godini iznosila su 9,18 eura što je oko pet puta manje u odnosu na najlošije rangiranu Rumuniju

⁵⁸ Izvor: BHAS; Saopćenje, Nauka, tehnologija i inovacije, Istraživanje i razvoj, 2017.

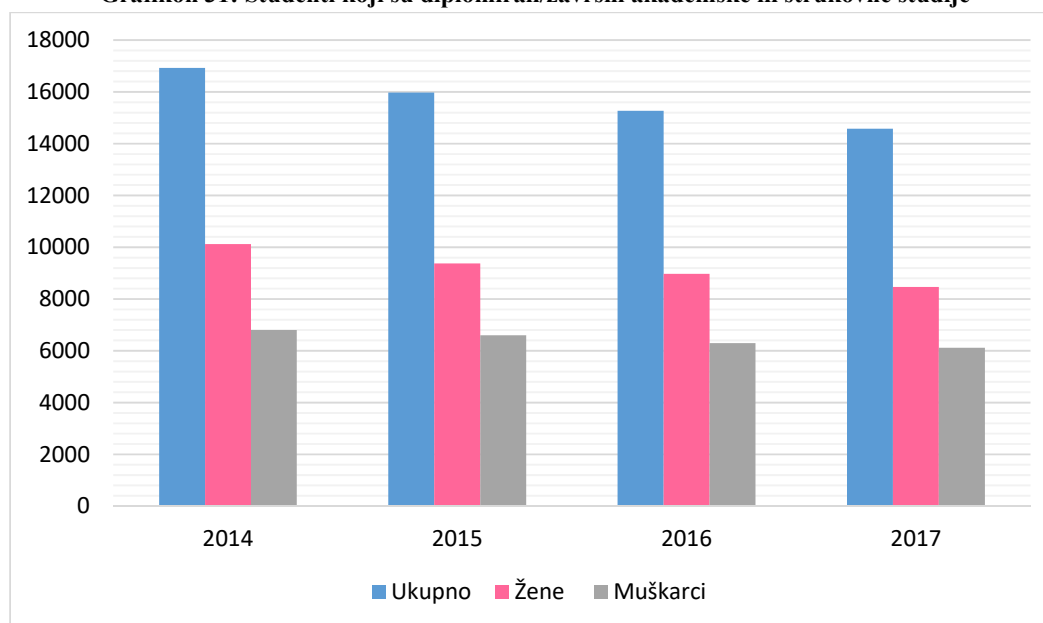
(48 eura)⁵⁹. U periodu od 2014. do 2017. godine ulaganja u istraživanje i razvoj nisu se značajnije mijenjala.

Ljudski potencijal

Cilj svakog preduzeća je postići što veći uspjeh i ostvariti što bolji rezultat na poslovnom planu. Danas se ljudski potencijal smatra ključnim faktorom za kvalitetnije poslovanje preduzeća. Ljudski resurs, znanje, postaje najveća konkurentska prednost, najvažniji resurs 21. vijeka.

Analiza stanja obrazovanja u Bosni i Hercegovini ukazuje na činjenicu kako je u 2017. godini za 4,5% manje studenata diplomiralo/završilo akademske ili strukovne studije u odnosu na 2016. godinu. Navedena vrijednost se tokom posmatranog razdoblja (2014-2017.god.) stalno smanjivala (grafikon ispod).

Grafikon 31: Studenti koji su diplomirali/završili akademske ili strukovne studije

Izvor: BHAS

Ukupan broj istraživača zaposlenih na poslovima istraživanja i razvoja izražen ekvivalentom pune zaposlenosti⁶⁰ u Bosni i Hercegovini za 2017. godinu iznosio je 1627 osoba, od čega je udio žena 46%⁶¹. Broj istraživača na milion stanovnika u 2017. godini u Bosna i Hercegovina je 464⁶², što je daleko ispod prosjeka EU 28 (3860⁶³). U Bosni i Hercegovini najveći broj istraživača zaposlen je u sektoru visokog obrazovanja što nije slučaj sa EU 28 gdje primat ima poslovni sektor (grafikon ispod).

⁵⁹ Izvor: EUROSTAT

⁶⁰ Ekvivalent pune zaposlenosti iskazuje se u čovjek - godinama, a predstavlja vrijeme kao udio punoga radnog vremena u kojem zaposleni obavljaju poslove iz područja istraživanja i razvoja (npr. ako je jedna osoba radila na poslovima istraživanja i razvoja šest mjeseci u punom radnom vremenu, to se prikazuje kao 0,5 ekvivalenta pune zaposlenosti).

⁶¹ Izvor: BHAS; Saopćenje; Nauka, tehnologija i inovacije, Istraživanje i razvoj, 2017.

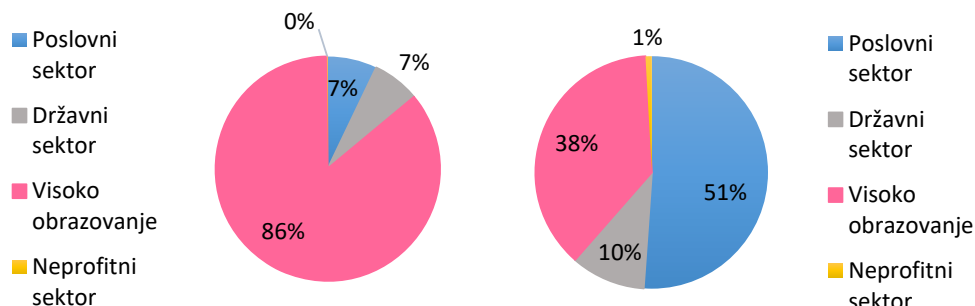
⁶² Izvor: BHAS -podaci, DEP-kalkulacija.

⁶³ Izvor: EUROSTAT.

Grafikon 32: Istraživači zaposleni prema sektorima

Bosna i Hercegovina

EU 28

Izvor: BHAS-podaci, DEP-kalkulacija, EUROSTAT

Ukupan broj objavljenih istraživačkih radova u 2017. godini (757) manji je u odnosu na 2016. godinu (862). Prema vrsti istraživanja najveći broj objavljenih radova pripada primjenjenim istraživanjima (428)⁶⁴.

Zadnje desetljeće dolazi do intenzivnijeg uključivanja informatičko-komunikacijskih tehnologija u sve aspekte života. Posjedovanjem informatičke pismenosti obavljanje svakodnevnih radnih zadataka se znatno poboljšava. Prema Izvještaju o globalnoj konkurentnosti 2018, Bosna i Hercegovina kada je u pitanju usvajanje informatičkih i komunikacijskih tehnologija (treći stub) zauzima nezavidno 86. mjesto u rangui 140 zemalja, daleko je iza tri najlošije rangirane zemlje EU 28 (Poljska 68, Grčka 57, Hrvatska 53).

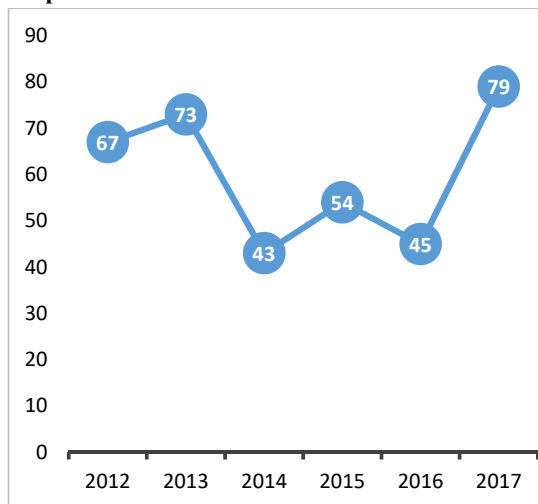
Patenti

Kao pokazatelj inovacijske aktivnosti jedne zemlje jeste i broj patenata. Institutu za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine u 2017. godini podneseno je 79⁶⁵ patentnih prijava što je više u odnosu na prethodnu godinu za 34 prijave, dok su istovremeno u nacionalnom postupku priznata četiri patenta, devet manje nego 2016. godine (grafikon ispod). Može se primjetiti da je broj priznatih patenata za pojedine godine veći od broja patentnih prijava što je posljedica akumuliranja patentnih prijava iz ranijeg perioda kod Instituta za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine.

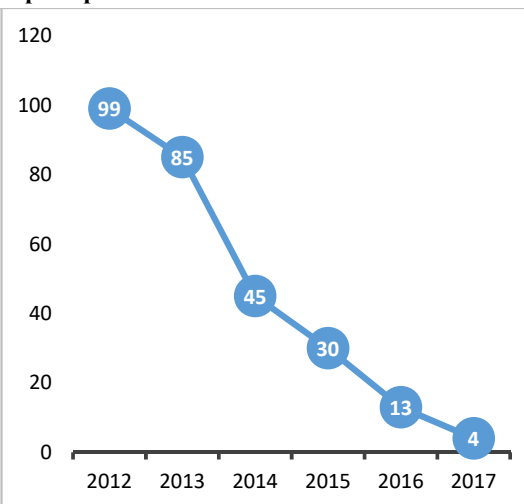
⁶⁴ Izvor: BHAS; Saopćenje, Nauka, tehnologija i inovacije, Istraživanje i razvoj, 2017.

⁶⁵ Izvor: BHAS; Saopćenje, Nauka, tehnologija i inovacije, Patenti, 2017.

Grafikon 33: Patentne prijave u nacionalnom postupku

Grafikon 34: Patenti priznati u nacionalnom postupku

Izvor: BHAS

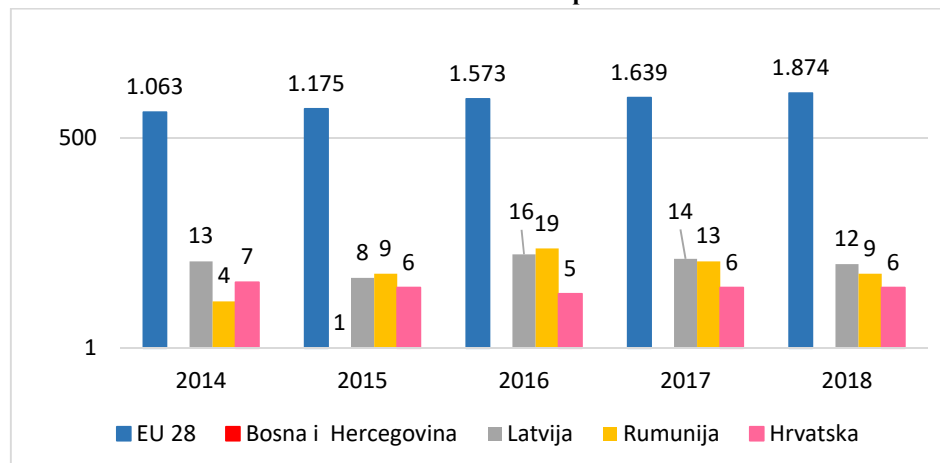
Od 79 patentnih prijavi 71 prijava bila je od domaćih prijavitelja dok je njih 8 bilo od stranih prijavitelja. Kada su u pitanju domaći prijavitelji 98,6% prijavile su fizičke osobe. S druge strane kada su u pitanju strani prijavitelji prijave 100% potiču od pravnih osoba.

Prema tehničkom području najveći broj patentnih prijavi u 2017. godini bio je u području hemije (37) a najmanje u području mjeriteljstva (0).

Prema Međunarodnoj klasifikaciji patenata koja omogućuje identifikaciju tehnološke baze patenata i sektor u kojem je njegova primjena najvjerojatnija najveći udio patentnih prijavi bio je u C – Hemija; metalurgija (37), a kada su u pitanju priznati patenti podjednak broj je bio u A – Svakodnevne životne potrepštine (2) i E – Građevinarstvo; rudarstvo (2).

Bosna i Hercegovina je u razdoblju od 2014. do 2018. godine imala odobren jedan patent (2015. godine) od strane Evropskog patentnog ureda (u daljem tekstu EPO). Prosjek EU 28 za 2018. godinu bio je 1874 odobrena patenta dok je najlošije rangirana Hrvatska imala 6 odobrenih patenata (grafikon ispod).

Grafikon 35: Odobreni patenti

Izvor: EPO

Javne finansije Bosne i Hercegovine

Monetarna politika u EU je centralizovana, dok je fiskalna politika decentralizovana, što znači da ona ostaje u odgovornosti vlada država članica. Dakle, fiskalni položaj EU predstavlja zbir fiskalnih položaja zemalja članica. S obzirom na decentralizovanu fiskalnu politiku, kao i na to da postoji veliki broj učesnika, tj. zemalja članica, neophodno je uspostavljanje određenih pravila, radi lakše koordinacije fiskalnih, a prije svega budžetskih politika zemalja članica EU. Ova pravila definisana su u Mاستriškim kriterijumima konvergencije, zatim Paktom o stabilnosti i rastu i Evropskom fiskalnom paktu. Ova pravila se odnose i na zemlje, potencijalne članice EU među kojima je i Bosna i Hercegovina.

Mاستriški kriterijumi konvergencije određuju:

- Deficit bužeta opšte vlade: udio budžetskog deficita opšte države u BDP-u ne smije prelaziti 3% na kraju prethodne fiskalne godine. Ako ovo nije ostvareno, dopušta se deficit koji će privremeno, biti ne puno iznad nivoa od 3% (u slučaju recesije).
- Javni dug: udio bruto duga opšte vlade u BDP-u ne smije prijeći 60% na kraju prethodne fiskalne godine. Zemljama sa većim javnim dugom dopušta se i udio duga u BDP-u većem od 60%, ako se udio značajno smanjuje i tako približi referentnoj vrijednosti.

Mاستriški kriterijumi, sadrže monetarne i fiskalne zahtjeve. Definisane gornje granice budžetskog deficita i javnog duga čine fiskalne zahtjeve i njihov cilj je uspostavljanje fiskalne discipline u zemljama članicama, kao i i kod zemalja koje se nalaze na putu priključenja EU. Opšta fiskalna pravila, prema kriterijumima iz Mاستrihta, posebno ono koje se odnosi na visinu javnog duga, nije dovelo do značajnog smanjenja javnog duga zemalja članica EU. Tako, da se primjenjuju kriteriji iz Evropskog fiskalnog pakta, koji uključuje strožija budžetska pravila za zemlje potpisnice i automatske sankcije za one koje ih krše. Nova pravila se odnose na određivanje maksimalnog strukturnog fiskalnog deficita u zemljama EU na niskom nivou (do 0,5% BDP-a). Odnosno, nacionalni budžeti moraju biti uravnoteženi ili u plusu. Strukturni budžetski deficit ne smije prelaziti 0,5% BDP-a, a javni dug 60% BDP-a. Više detalja o ovome se može naći u dijelu „Smjer i primjena ugovora iz Kopenhagena, Madrida i Lisabona“.

Deficit opšte vlade⁶⁶ i javni rashodi

Dokument okvirnog budžeta (u daljnjem tekstu DOB) predstavlja preliminarni Nacrt budžeta svih nivoa vlasti u Bosni i Hercegovini za narednu godinu⁶⁷, zajedno s okvirnim planovima za sljedeće dvije godine. Ključni cilj DOB-a jeste postaviti makroekonomske, fiskalne i sektorske politike u središte procesa planiranja i izrade budžeta, pri čemu je budžet osnovni instrument kojim se realizuju prioriteti finansiranja. Osnovne pretpostavke za pripremu DOB-a na svim nivoima vlasti utvrđuju se na osnovu dokumenta „Globalni okvir fiskalnog bilansa i politika u

⁶⁶ U skladu sa GFS Priručnikom, sektor opšte vlade definiše se tako da obuhvata sve entitete koji obavljaju funkcije vlade kao njihove osnovne djelatnosti. On ne obuhvata poslovna poduzeća u vlasništvu vlade koja proizvode robe i/ili usluge te ostvaruju profit prodajom istih po ekonomskim cijenama. U opštu vladu uključeni su i fondovi socijalne zaštite, tj. fondovi za penzijsko-invalidsko osiguranje, zapošljavanje, zdravstvo, dječiju zaštitu i za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom, te vanbudžetski fondovi za izgradnju puteva odnosno JP direkcije za izgradnju i održavanje cesta svih nivoa vlasti kao i JP autoputevi u oba entiteta.

⁶⁷ Zakon o finansiranju institucija Bosne i Hercegovine „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ br. 61/04, br. 49/09, br. 42/12, br. 87/12 i br. 32/13. Zakon o budžetima Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“ br. 102/13, 9/14, 13/14, 8/15, 91/15, 102/15 i 104/16); Zakon o budžetskom sistemu Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“ br. 121/12, 52/14, 103/15 i 15/16); Zakon o fiskalnoj odgovornosti Republike Srpske „Službeni glasnik Republike Srpske“ br. 94/15 i 62/18); Zakon o budžetu Brčko distrikta Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine“, br. 34/08).

Bosni i Hercegovini“ koji usvaja Fiskalno vijeće Bosne i Hercegovine. DOB sadrži gornje granice rashoda, kao i izvore i načine finansiranja.

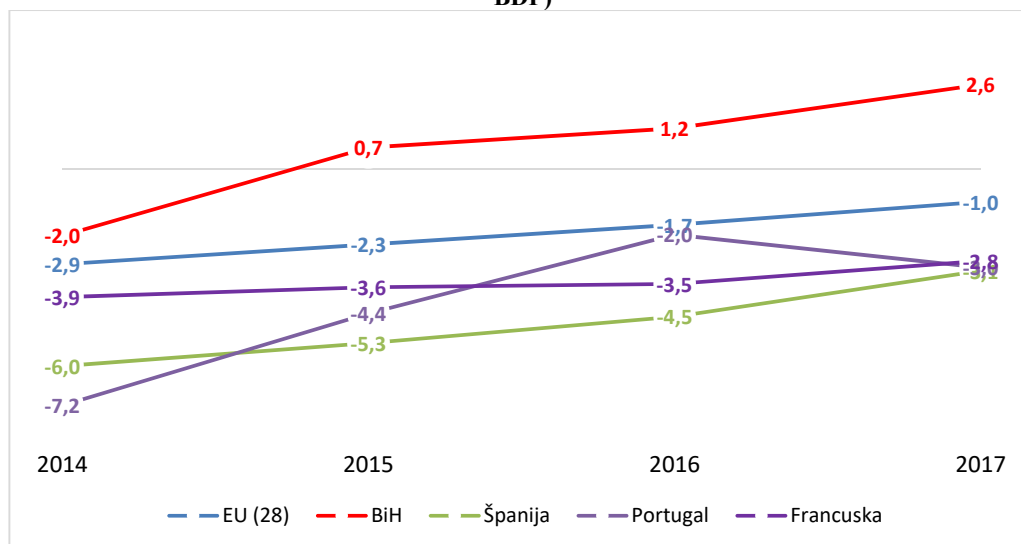
Zakonom o Fiskalnom vijeću Bosne i Hercegovine⁶⁸, definisan je fiskalni cilj, a to je primarni deficit (suficit), odnosno kontinuirano smanjenje primarnog deficita, koji predstavlja razliku između tekućih prihoda i tekućih rashoda korigovanih za iznos neto kamate.

Cilj izrade DOB-a jeste da bude od pomoći svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini pri planiranju politika prioriteta i programa potrošnje koji će biti konzistentni s odobrenim srednjoročnim makroekonomskim i fiskalnim okvirom.

Svi nivoi vlasti, u konsultacijama sa međunarodnim finansijskim institucijama i EU, usvojili su Reformsku agendu za period 2015.-2018. godina, kojom je utvrđeno da je neophodno uraditi fiskalnu konsolidaciju, koja bi postepeno dovela do smanjenja budžetskog deficita i smanjenja nivoa javnog duga. Fiskalna konsolidacija ima za cilj da osigura stabilno makroekonomsko okruženje, ali za stabilan, pozitivan realni rast u srednjem i dugom roku neophodno je provesti niz strukturnih reformi. Prva oblast Reformske agende se odnosi na Javne finansije, oporezivanje i fiskalnu održivost. Prva polazna osnova jeste da budžeti budu biti utvrđeni i održavani na čvrstim srednjoročnim temeljima (stabilan ekonomski rast, održivost javnih finansija...), a to je moguće jedino kroz fiskalnu konsolidaciju. Fiskalna konsolidacija je sprovedena kroz smanjivanje javnih rashoda, uz povećanje javnih prihoda.

Prosječni budžetski deficit EU kretao se u dozvoljenim granicama, osim u periodu 2009.-2013. godine, što je opet dozvoljeno zbog recesije. Deficit EU bilježi smanjenje u 2014. godini, što ukazuje na oporavak. Prosječan deficit EU, i u narednim godinama bilježi oporavak, uprkos pogoršanjima kod pojedinih zemalja članica. Najveći deficit tokom ekonomske krize, ostvarila je Irska 2010. godine od 32,1% BDP-a. Irska se značajno oporavila nakon toga, a zemlje koje su imale budžetski deficit iznad dozvoljene granice prikazane su na grafikonu ispod. Na kraju 2017. godine budžetski deficit EU iznosio je svega 1,0% BDP-a.

Grafikon 36: Deficit/suficit sektora opšte vlade Bosne i Hercegovine i odabranih zemalja (izraženo u % BDP)

Izvor: BHAS, CBBiH i EUROSTAT

⁶⁸ „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ br. 63/08

Bosna i Hercegovina je fiskalno decentralizovana zemlja u kojoj svaki nivo vlasti samostalno donosi svoju fiskalnu politiku. Ali, zato glavni cilj fiskalne politike svih nivoa vlasti u Bosni i Hercegovini, jeste zajednički, a to je jačanje fiskalne stabilnosti i fiskalne održivosti kao glavnog faktora makroekonomske stabilnosti i konkurentnosti ekonomije. A to je moguće uz nastavak sprovođenja fiskalne konsolidacije. S tim u vezi, svaki nivo vlasti, a u skladu sa svojim ovlaštenjima, vodio je fiskalnu politiku koja je dala svoj doprinos ukupnoj fiskalnoj stabilnosti u Bosni i Hercegovini. Tako su institucije Bosne i Hercegovine, u okviru raspoloživog budžeta, fokusirane na ograničavanje na rashodovnoj strani (tekući rashodi), a na strani prihoda nije moguće izvršiti nikakve promjene, jer je glavni izvor finansiranja od raspodjele indirektnih poreza koji je tokom posmatranog perioda fiksiran. Kod ostalih nivoa vlasti moguće su izmjene i na prihodovnoj i na rashodovnoj strani. Na prihodovnoj strani kroz, npr. kroz proširenje poreske osnovice, izmjene u poreskoj regulativi i slično. A na rashodovnoj strani se radilo na smanjenju tekuće potrošnje, a u korist povećanja kapitalnih rashoda. A takođe, sprovedene su mjere smanjenja javnog duga kao udjela u BDP-u.

Bosna i Hercegovina, posljednje tri godine bilježi budžetski suficit, posmatrano konsolidovano. Tokom posmatranog perioda sprovedena je fiskalna konsolidacija na svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini koja je u skladu s Reformskom agendom 2015.-2018. godina. Kao rezultat spomenute konsolidacije, bilježi se ograničen rast javnih rashoda u dijelu koji se odnosi na tekuće rashode, a s ciljem stvaranja dodatnog fiskalnog prostora za kapitalne rashode i stavljanje javnih finansija u funkciju rasta. Međutim, tokom posmatranog perioda, nije došlo do značajnijeg rasta kapitalnih rashoda, prvenstveno zbog ograničenog pristupa inostranim izvorima finansiranja. Bosni i Hercegovini je u 2016. godini odobren Prošireni aranžman MMF. Međutim, zbog neispunjavanja zahtjeva, aranžman je obustavljen, a novčana sredstva djelimično isplaćena. Naravno, nastavak, ovog aranžmana ili početak nekog novog, predstavlja mogućnost saradnje sa ostalim inostranim finansijskim institucijama.

Budžetski deficit kao udio u BDP-u, konsolidovane Bosne i Hercegovine kretao se kao i kod ostalih zemalja u okruženju, odnosno slično kao i u EU. U godinama, koje su uslijedile nakon uvođenja PDV, konsolidovana Bosna i Hercegovina je uprkos povećanju ukupnih rashoda, a posebno tekućih, uspjela da ostvari budžetski suficit. Ovo je svakako bio rezultat, povećanja naplate prihoda od indirektnih poreza. U vrijeme ekonomske krize, kao i sve druge zemlje, i Bosna i Hercegovina je zabilježila budžetski deficit i porast javnog duga. Deficit koji prevazilazi granice kriterijuma iz Mاستrihta zabilježen je samo 2009. godine, i tada je iznosio 4,3% BDP-a. Što se tiče Bosne i Hercegovine, već naredne godine budžetski deficit bilježi smanjenje, koji se kretao proječno oko 2% BDP-a, sve do 2015. godine, kada je ostvaren skroman suficit od 0,5% BDP-a. U narednim godinama, on se popravio na 1,2% BDP-a u 2016, i na 2,6% BDP-a na kraju 2017. godine.

Javni prihodi, nakon uvođenja PDV-a, pa sve do ekonomske krize, rasli su dvocifrenim stopama. Nakon ekonomske krize rast je značajno usporen (a 2013. godine čak i negativan). U periodu 2014. -2017. godina nastavljen je rast sa skromnom prosječnom stopom od 4,3% za cijeli period. Glavni izvor prihoda i dalje jesu poreski prihodi koji čine oko 53% ukupnih prihoda. Od toga, oko 82% ukupnih poreskih prihoda se odnosi na prihode od indirektnih poreza, ili 43% ukupnih javnih prihoda. Značajan udio u ukupnim javnim prihodima imaju i prihodi po osnovu socijalnih doprinosa (35%).

Prihodi EU su podijeljeni u dvije kategorije: sopstveni prihodi i ostali prihodi. Sopstveni prihodi se sastoje od tri kategorije prihoda: tradicionalni sopstveni prihodi (TOR - prihodi po osnovu uvoznih carina i dažbina na poljoprivredne proizvode), prihodi od dijela PDV-a i prihodi

zasnovani na bruto nacionalnom dohotku (u daljem tekstu BND). Tradicionalni sopstveni prihodi učestvuju sa oko 11% u ukupnim prihodima EU. Dio prihoda od PDV-a takođe čine oko 11% ukupnih prihoda. Treća kategorija sopstvenih prihoda se vezuje za ekonomsku snagu zemlje članice i bazirana je na učešću BND države članice u BND EU, i ona čini oko 75% ukupnih prihoda EU. A što se tiče prihoda zemalja članica, glavna kategorija su poreski prihodi (indirektni porezi, direktni porezi).

Tabela 2: Javni prihodi i javni rashodi u % BDP-a

	2014.	2015.	2016.	2017.
Javni prihodi u Bosni i Hercegovini	43,7	43,1	42,7	43,0
Javni prihodi u EU	45,0	44,6	44,6	44,8
Javni rashodi u Bosni i Hercegovini	45,8	42,5	41,5	40,4
Javni rashodi u EU	47,9	46,9	46,2	45,8

Izvor: CBBiH, EUROSTAT

Javni rashodi, sa povećanjem prihoda, a kasnije i sa pojavom ekonomske krize, bili su u stalnom porastu (kao udio u BDP-u), što je i tražilo da se sprovede restriktivna fiskalna politika, koja je podrazumjevala zamrzavanje daljeg zapošljavanja u javnom sektoru, i zaleđavanje zarada zaposlenih. Ograničavanjem javnih rashoda, a posebno tekućih rashoda, koji se odnose na plate i nakande zaposlenim, korištenje roba i usluga, kao i izdvajanja za socijalnu zaštitu, udio tekućih rashoda u BDP-u je na kraju 2017. godine je iznosio oko 38%. U poređenju sa 2014. godinom, njihov udio U BDP-u je smanjen za 5,3 p.p., što ukazuje da sprovođenje mjera na strani rashoda ipak daje rezultate. Ukupni javni rashodi su na kraju 2017. godine iznosili 40,4% BDP-a. Fiskalni cilj, prema Globalnom okviru fiskalnog bilansa i politika u Bosni i Hercegovini, jeste kontrolajavnih rashoda na nivou Bosne i Hercegovine, i da njihov udio prema BDP-u bude manji od 40%. Javni rashodi na kraju 2017. godine su iznosili oko 13,6 milijardi KM. Nešto manje od 12 milijardi KM su iznosili tekući rashodi, dok se ostatak odnosio na kapitalne rashode (Neto nabavka nefinansijskih sredstava). Najveća stavka na strani rashoda i dalje su izdvajanja za socijalnu zaštitu (37,5% ukupnih javnih rashoda), izdvajanja za plate i naknade zaposlenih (26,1% ukupnih javnih rashoda) i za korištenje roba i usluga (17,6%). Izdvajanja za kamate po osnovu duga učestvuju u ukupnim rashodima sa 1,8%, odnosno 0,7% BDP-a.

U strukturi rashoda, zemalja članica, takođe, dominiraju izdvajanja za socijalnu zaštitu, izdvajanja za plate i naknade zaposlenih i za korištenje roba i usluga. O ovome će biti više pisano u nastavku.

Ekonomska raspodjela javnih rashoda opšte vlade u Bosni i Hercegovini⁶⁹

Kao i kod drugih tranzicionih zemalja, i Bosnu i Hercegovinu karakterišu visoki rashodi za plate i nakande zaposlenih, korištenje roba i usluga, kao i izdvajanja za socijalnu zaštitu. Već ranije je spomenuto, da je fiskalna politika u Bosni i Hercegovini decentralizovana, a razlog za to jeste njeno uređenje. U nastavku slijede rashodi, sa najvećim udjelom u ukupnim rashodima, a prema ekonomskoj raspodjeli javnih rashoda konoslidovane opšte vlade Bosne i Hercegovine.

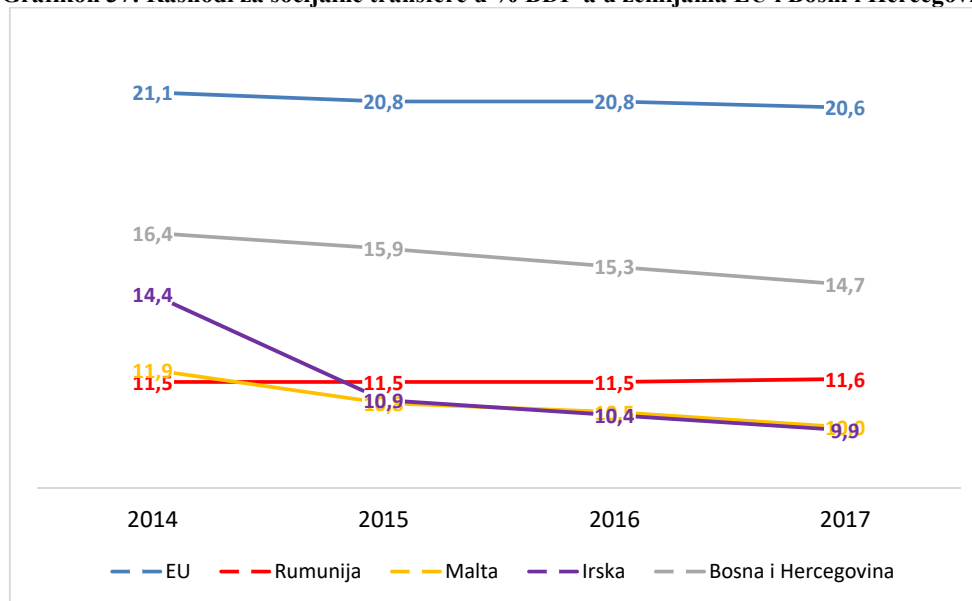
Prosjek rashoda za socijalnu zaštitu u zemljama Zapadnog Balkana na kraju 2017. godine je iznosio 14,4% BDP-a. Bosna i Hercegovina se nalazila nešto iznad prosjeka ove grupe zemalja, na kraju 2017. godine, čiji su rashodi za ovu namjenu iznosili 14,7% BDP-a. Posljednjih godina, kao rezultat ograničavanja javnih rashoda, prisutno je smanjenje ovih izdvajanja, kao udjela u

⁶⁹ Izvor: CBBiH, Vladine finansije, Godišnji izvještaj o operacijama sektora opšte vlade Bosne i Hercegovine

BDP-u. Navedena stopa je, najmanja zabilježena stopa, do sada. A što se tiče njihovog rasta, posljednjih godina je prisutno usporenje. Tako su socijalni transferi na kraju 2017. godine, a u poređenju sa prethodnom godinom ostali nepromjenjeni (0,1% g/g). A u poređenju sa 2014. godinom, porasli su za svega 2,2%. U Bosni i Hercegovini, i dalje su prisutna nešto veća izdvajanja u odnosu na prilive po osnovu socijalne zaštite. Razlog za to leži u izdvajanjima za penzije, koje čine i najveću stavku ove grupe rashoda. Ovde su uključena izdvajanja i za podršku nezaposlenima, zaštitu djece i civila i ratnih veterana, lica sa invaliditetom.

U periodu 2014.-2017. godina prosječna izdvajanja EU za socijalnu zaštitu su iznosila oko 20,6% BDP-a. Takođe, i prosječna godišnja izdvajanja u EU po ovom osnovu imaju tenedenciju smanjenja, kao udjela u BDP-u. Naravno, postoje članice koje izdvajaju daleko više od prosjeka EU, kao i one koje izdvajaju manje. Na grafikonu ispod su prikazane članice EU koje imaju najmanja izdvajanja za socijalnu zaštitu, tokom posmatranog perioda. Prosječna izdvajanja EU za socijalnu zaštitu na kraju 2017. godine iznosila su 45,1% ukupnih javnih rashoda. Najveća izdvajanja po ovom osnovu su u Belgiji, Njemačkoj i Francuskoj.

Grafikon 37: Rashodi za socijalne transfere u % BDP-a u zemljama EU i Bosni i Hercegovini

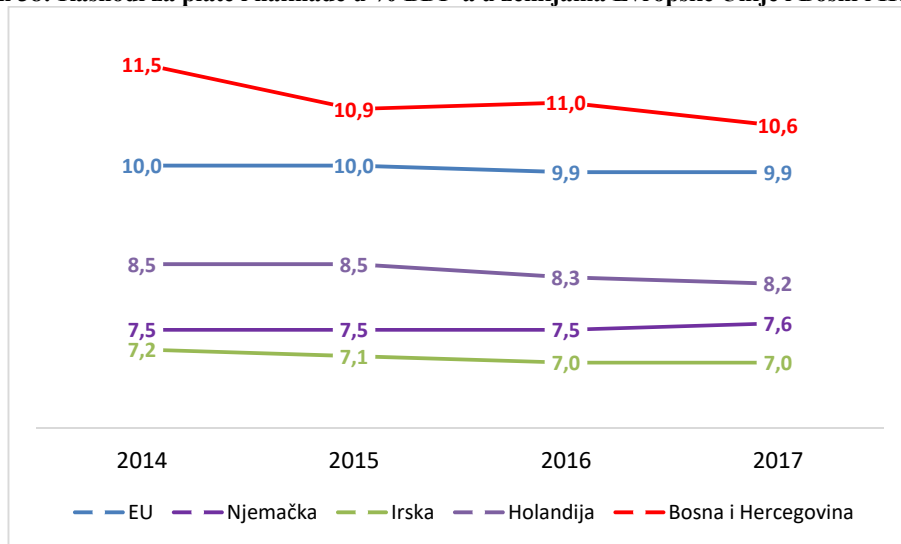

Izvor: CBBiH i EUROSTAT

Druga, po veličini, kategorija javnih rashoda, u Bosni i Hercegovini, jesu rashodi za plate i naknade zaposlenih. Prosjek zemalja Zapadnog Balkana na kraju 2017. godine je iznosio 8,8% BDP-a. Bosna i Hercegovina se kod ove kategorije rashoda nalazi iznad prosjeka. U posmatranom periodu (što se može vidjeti sa grafikona ispod) izdvajanja za plate i naknade kao udio u BDP-u se postepeno smanjuju. U godinama nakon uvođenja fiskalne konsolidacije, mjera uštede, zamrzavanja zapošljavanja i zamrzavanja plata u javnom sektoru, rast ovih rashoda je bio i negativan.

Što se tiče EU, prosjek svih zemalja je manji od 10% BDP-a, udio u ukupnim javnim rashodima na kraju 2017. godine je iznosio 21,7%. Na grafikonu ispod su prikazane zemlje članice čija su izdvajanja za plate su ispod prosjeka EU, a ujedno su i najmanja. Zemlje članice, čija su izdvajanja po ovom osnovu iznad prosjeka EU su Danska, Švedska i Francuska.

Grafikon 38: Rashodi za plate i naknade u % BDP-a u zemljama Evropske Unije i Bosni i Hercegovini

Izvor: CBBiH i EUROSTAT

Rashodi za korištenje materijala i usluga, su treća po veličini, kategorija rashoda. I kod ove kategorije rashoda, u Bosni i Hercegovini je prisutno smanjenje kao udio u BDP-u, koje je na kraju 2017. godine iznosilo 6,9% BDP-a. Ali, tokom posljednje dvije posmatrane godine, ipak bilježi rast od preko 2% g/g. Prosječno izdvajanje po ovom osnovu, u zemljama Zapadnog Balkana je iznosilo oko 4,9% BDP-a, a EU 5,8% BDP-a (odnosno 12,6% ukupnih javnih rashoda).

Javna zaduženost Bosne i Hercegovine

Zakonom o zaduživanju, dugu i garancijama Bosne i Hercegovine⁷⁰ propisano je ugovaranje vanjskih državnih zajmova i data su ovlaštenja entitetima i Brčko Distriktu da ugovaraju vanjsko zaduživanje po osnovu direktnog duga, ali uz saglasnost Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine. Entitetskim zakonima o dugu, zaduživanju i garancijama uređuju se dug i garancije entiteta i nižih nivoa vlasti⁷¹. Ovim zakonima regulisana su ograničenja iznosa duga na svim nivoima vlasti. Naravno, u pravnom i institucionalnom dijelu upravljanja dugom nalaze se i trogodišnje strategije upravljanja dugom.

Projektovani javni dug sektora opšte vlade Bosne i Hercegovine na kraju 2017. godine je po prvi put (od 2011. godine), iznosio manje od 40% BDP-a. Na kraju posmatrane godine projektovani javni dug je iznosio 38,0% BDP-a. U projektovani javni dug je uključena i procjena zakonskih obaveza vezanih za ratna dešavanja poput stare devizne štednje, ratnih šteta, te opštih obaveza koje podrazumjevaju prethodnu verifikaciju potraživanja kao preduslov ostvarivanja prava na naplatu. Ukoliko se isključe „projektovane obaveze“, i za analizu uzmu isključivo verifikovane obaveze, zaduženost opšte vlade Bosne i Hercegovine, na kraju 2017. godine, je bila još niža, odnosno 35,5% BDP-a. Bilo da se posmatra projektovani dug ili verifikovani dug Bosne i Hercegovine, rezultat je isti. Odnosno, zadovoljen je kriterij konvergencije, koje se odnosi na udio bruto duga prema BDP-u. Zaduzenost sektora vlade u Bosni i Hercegovini je bila u blagom opadanju nakon 2014. godine kada je ostvaren najviši

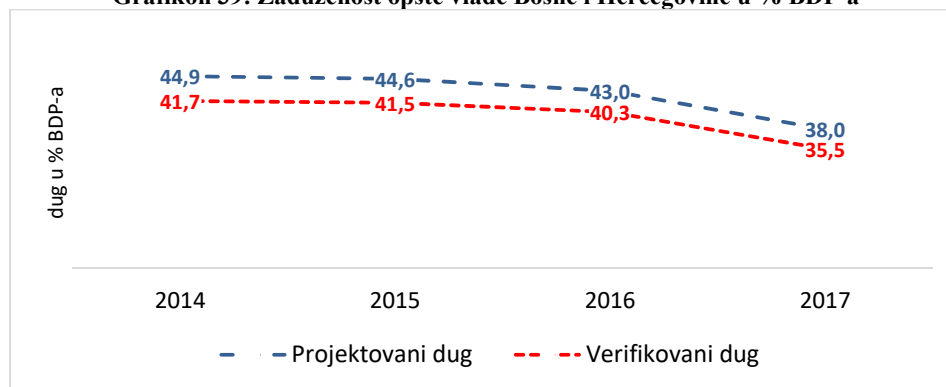
⁷⁰ „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, broj 52/05

⁷¹ Zakon o zaduživanju, dugu i garancijama Republike Srpske, „Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 71/12,52/14 i 114/17), Zakon o zaduživanju, dugu i garancijama Federacije Bosne i Hercegovine, „Službeni glasnik Federacije Bosne i Hercegovine“, broj 86/07.

nivo duga od 44,9% BDP-a. Projektovani dug posmatran u procentima budžetskih prihoda, na kraju 2017. godine, je iznosio 88,4%, dok je verifikovani iznosio oko 82,5%.

U 2014. godini, javni dug Bosne i Hercegovine, doživio je najveći udio u BDP-u. Do tada je bio u stalnom porastu, a nakon navedene godine primjetno je njegovo smanjenje.

Grafikon 39: Zaduženost opšte vlade Bosne i Hercegovine u % BDP-a

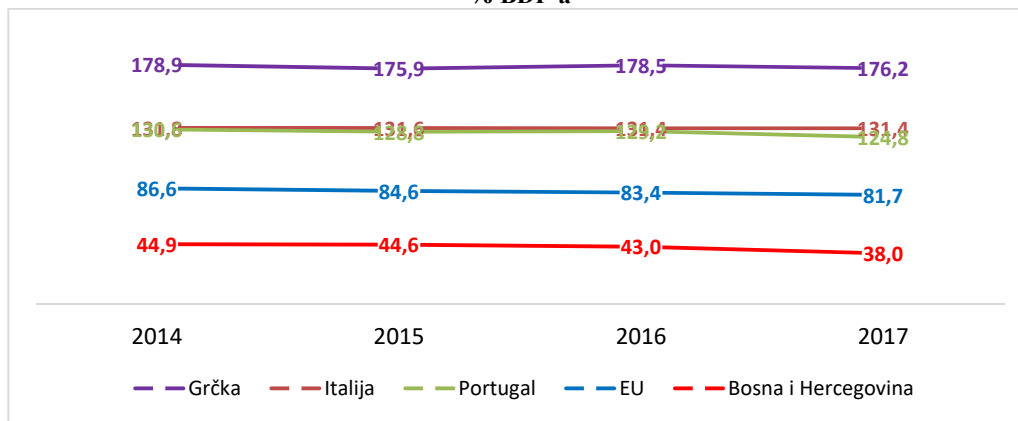
Izvor: Ministarstva finansija svih nivoa vlasti, BHAS i DEP

Prema podacima Ministarstva finansija i trezora Bosne i Hercegovine, stanje javne zaduženosti Bosne i Hercegovine na kraju 2017. godine je iznosilo 11,4 milijardi KM. U poređenju sa početkom perioda (2014. godinom) ista je manja za 1,4%. Kao udio u BDP-u ista je smanjena sa 44,9% BDP-a, na 38,0% BDP-a.

Na kraju 2017. godine Bosna i Hercegovina ima rejting B/stabilne perspektive, koji je dodijelila rejting kuća S&P, te rejting B3 sa stabilnim izgledima dodijeljen od rejting kuće Moody's.

Na grafikonu ispod prikazana je zaduženost opšte vlade Bosne i Hercegovine, upoređena sa prosjekom EU, i zemalja članica sa najvećim udjelom javnog duga u BDP-u. Prosjek EU tokom posmatranih godina, nije se bitnije mijenjao. Portugal i Grčka su tokom 2017. godine uspjele sniziti stepen zaduženosti, kao udjela u BDP-u, iako on i dalje značajno prelazi prosjek EU, dok je Italija zadržala svoj dug na istom nivou kao u 2016. godini.

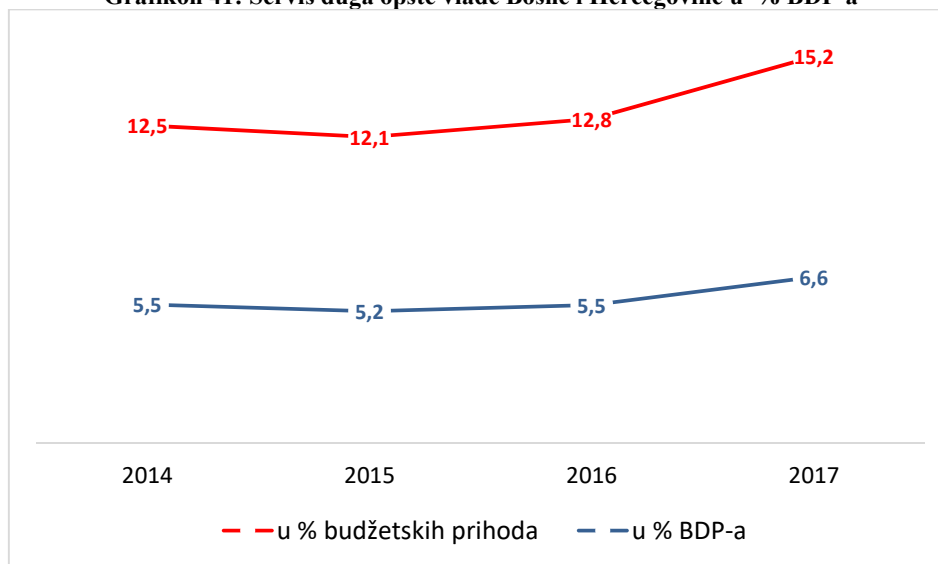
Grafikon 40: Zaduženost sektora opšte vlade Bosne i Hercegovine i odabranih zemalja Evropske Unije u % BDP-a

Izvor: MFT Bosne i Hercegovine, CBBiH, EUROSTAT i kalkulacije DEP-a

Sa grafikona ispod jasno se vidi da je servis duga posmatran kao udio u BDP-u ili kao udio u budžetskim prihodima, posljednje dvije godine u porastu. Porast servisa javnog duga, rezultat je najvećim dijelom povećanja obaveza po osnovu unutrašnjeg duga, koji posljednjih godina prelazi 3% BDP-a. A što se tiče udjela servisiranja vanjskog duga, prema BDP-u, nakon par godina kada je prelazio 2% i približavao se 3%, na kraju 2017. godine je iznosio 3,1% BDP-a.

Grafikon 41: Servis duga opšte vlade Bosne i Hercegovine u % BDP-a

Izvor: Ministarstva finansija svih nivoa vlasti, BHAS i DEP

Što se tiče potreba za finansiranjem, one idu u prilog smanjenja budžetskog deficita, što je i prisutno posljednjih godina. Na kraju 2017. godine, potrebe za finansiranjem kao udio u BDP-u su iznosile 4,0% BDP-a, i u poređenju sa 2014. godinom smanjene su za 3,5 p.p. A ako se posmatraju kao udio u procentu budžetskih prihoda smanjeni su za čak 7,9 p.p. tokom posmatranog perioda. Inače, njihov udio u budžetskim prihodima je 2014. godine bio najviši i iznosio je čak 17,2% budžetskih prihoda.

Poboljšanje poslovnog ambijenta

Uprkos naporima koje su vlasti Bosne i Hercegovine uložile u proteklih 5 godina još uvijek su vidljivi i prisutni problemi koji otežavaju otpočinjanje novih i poslovanje postojećih kompanija. Neke od reformi koje su se sprovodile su bile u cilju olakšavanja otvaranja novih preduzeća, uklanjanja i pojednostavljivanja administrativnih procedura, smanjenja regulatornog poreskog opterećenja i pojednostavljenja registracije imovine. Ove i druge reforme su sadržane u okviru 9. tačke Reformske agende 2015-2018.⁷² dokumenta kojim su se svi nivoi vlasti obavezali na spovođenje mjera u cilju unapređenja poslovnog ambijenta i konkurentnosti.

Neki od razloga (koji su doprinjeli ovako lošem plasmanu Bosne i Hercegovine na mnogim rang listama) su zastoji u donošenju i usvajanju zakona i strategija za pojedine oblasti, pa čak i sporsost u implementaciji istih.

⁷² http://www.vijeceministara.gov.ba/home_right_docs/default.aspx?id=20037&langTag=hr-HR

Kao primjeri se mogu navesti:

- Nepostojanje Strategije razvoja Bosne i Hercegovine (zadnja je izrađena za period 2010-2014 godina)
- Kašnjenje i problemi pri donošenju Okvirne energetske strategije Bosna i Hercegovina (usvojena 29.08.2018.) i Okvirne strategije prometa Bosne i Hercegovine (usvojena 14.06.2016.)
- Zastoj u usvajanju izmjena i dopuna Zakona o doprinosima i Zakona o porezu na dohodak u Federaciji Bosne i Hercegovine (Vlada usvojila 07.06.2018. i poslala na usvajanje u Dom naroda i Parlament Federacije Bosne i Hercegovine)
- Zakon o elektronskom potpisu je donesen i usvojen, objavljen u Službenim novinama Bosne i Hercegovine ali do momenta izrade ovog dokumenta još uvijek nije zaživio u praksi. Kašnjenje u primjeni e-potpisa također koči e-carinu (tj. početak primjene novog Zakona o carinskoj politici koji podrazumijeva „carinu bez papira“).

Kao neki od pozitivnih pomaka u realizaciji povoljnijeg poslovnog ambijenta mogu se navesti donošenje izmjena Zakona o stečajnom postupku (u Republici Srpskoj donesene izmjene 2016. godine a u Federaciji Bosne i Hercegovine sredinom 2018. godine) u cilju rješavanja insolventosti preduzeća te digitalizacija zemljišnjih knjiga u Federaciji Bosne i Hercegovine (e-grunt.ba i katastar.ba) i u Republici Srpskoj (ezkrs.net i ekatastar.rgurs.org) u cilju bržeg i tačnijeg dobijanja podataka o nekretninama.

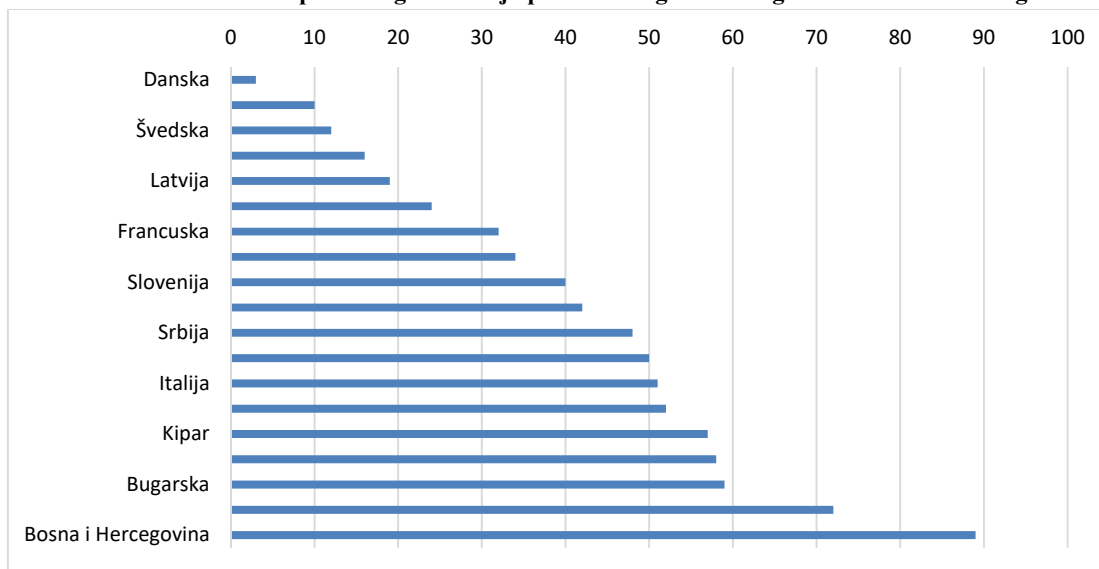
Prema izvještajima vodećih međunarodnih organizacija koje se bave ocjenom poslovnog okruženja i konkurentnošću Bosna i Hercegovina je bila pozicionirana ispod zemalja u okruženju i uglavnom je ostvarila pad na rang listama. U većini izvještaja se spominje rad na podizanju konkurentnosti, smanjenju administrativnih barijera, jačanje vladavine prava i borba protiv korupcije. Vodeću analizu poslovnog okruženja sa najvažnijim elementima objavljuje Svjetska banka u svome izvještaju (WB Doing Business 2019⁷³). Bosna i Hercegovina je 89. na listi od ukupno 190 zemalja i rangirana je za tri mjesta niže u odnosu na prethodnu godinu. Od deset indikatora, koji su uključeni u izvještaj, najbolja pozicija je u okviru prekogranične trgovine i oblasti rješavanja nesolventnosti a najgora u oblasti pokretanja poslovanja i u oblasti dobijanja građevinskih dozvola. Kao posebno kritične oblasti prema ovome izvještaju su zaštita prava investitora (mali ulagači), dobijanja građevinskih dozvola i sprovođenja poslovnih ugovora. Jedini stvarni napredak u odnosu na prethodni period je ostvaren uvođenjem promjena u zakonodavstvu regulacije tržišta rada⁷⁴, čime su smanjene premije na plate za prekovremeni rad i noćni rad i sedmični odmor.

Bosna i Hercegovina je kao i prošle godine najlošija od zemalja Jugoistočne Evrope i među najlošije rangiranim u cijeloj tranzicijskoj regiji (Srbija 48. mjesto, Hrvatska 58. mjesto, Bugarska 59. mjesto, Crna Gora 50. mjesto, Makedonija 10. mjesto, Albanija 63. mjesto, Rumunija 52. mjesto). Ukoliko se izvještaj Doing business 2019 uporedi sa prošlogodišnjim uočava se da su sve navedene zemlje, sa izuzetkom Makedonije i Albanije, zabilježile nazadovanje za sedam do osam mjesta.

⁷³ Izvještaj Doing business 2019 se odnosi na promjene koje su se desile u 2018. godini.

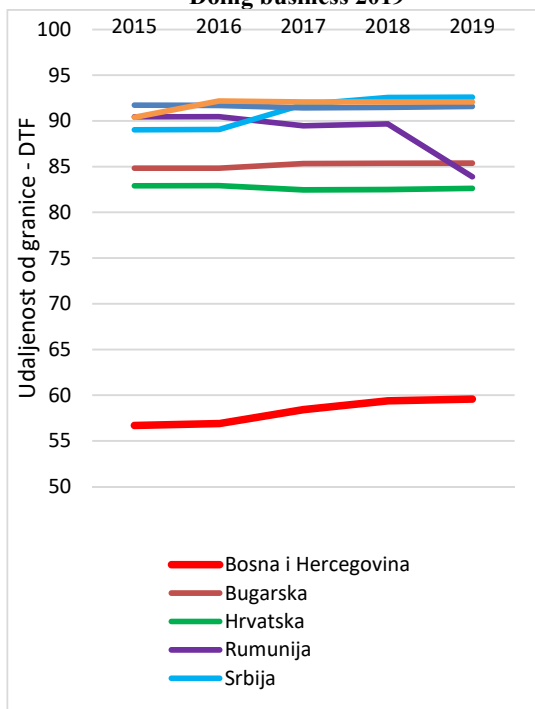
⁷⁴ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o radu

Grafikon 42: Kvalitet poslovnog okruženja prema Doing Business globalni rank za 2019. god.

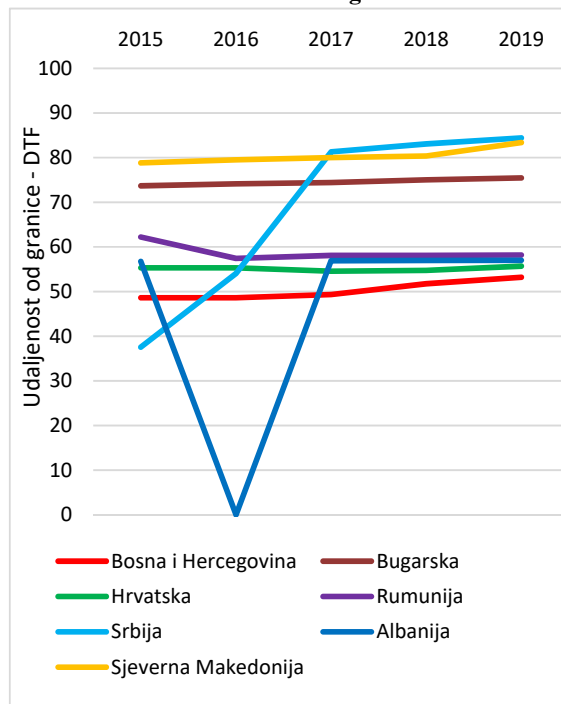
Izvor: The World Bank

Grafikon 43: Oblast pokretanja biznisa
Doing business 2019

Izvor: The World Bank⁷⁵

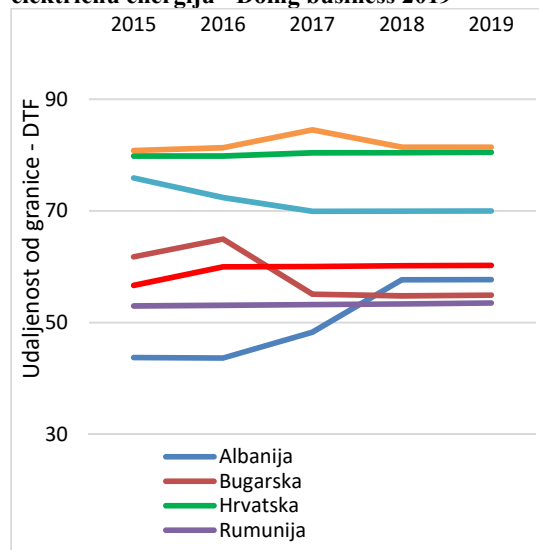
Grafikon 44: Oblast dobijanja građevinske dozvole - Doing business 2019

Izvor: The World Bank

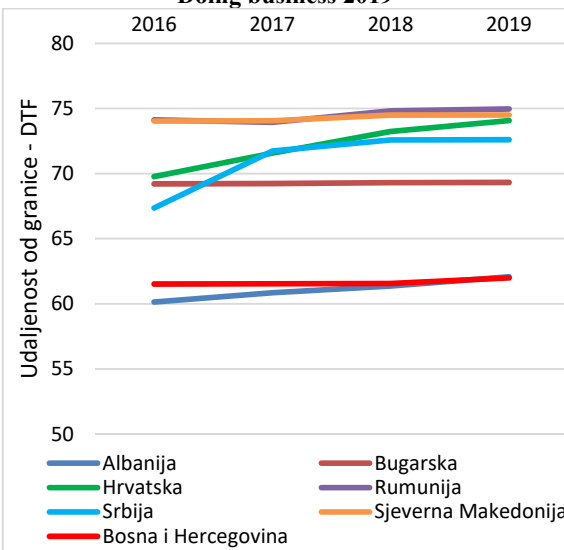
⁷⁵ Distance to Frontier (DTF) - Udaljenost ekonomije do granice je označena na skali od 0 do 100, gdje je 0 najmanji učinak a 100 predstavlja granicu. Na primjer, rezultat od 75 u 2017. godini znači da je ekonomija bila 25 p.p. daleko od granice, izgrađena od najboljih performansi u svim ekonomijama i datom vremenu.

Grafikon 45: Oblast dobijanja dozvole za električnu energiju - Doing business 2019

Izvor: The World Bank

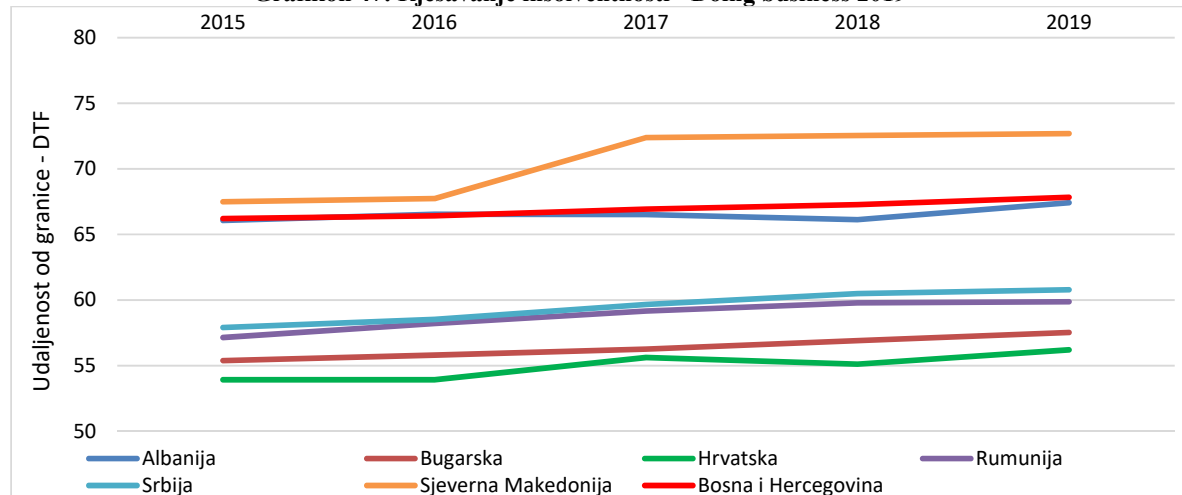
Grafikon 46: Registracije vlasništva /imovine - Doing business 2019

Izvor: The World Bank

Bosna i Hercegovina je naročito slabo rangirana po pokazateljima za pokretanje biznisa/ lakoću otvaranja preduzeća (na 183 mjestu), dobijanje građevinske dozvole (na 167 mjestu) i plaćanju poreza (na 139 mjestu). Ono što je ohrabrujuće da je Bosna i Hercegovina u pet, od deset kategorija koliko je obuhvaćeno ovim izvještajem skromno napredovala dok u preostalim pet nije bilo nazadovanja.

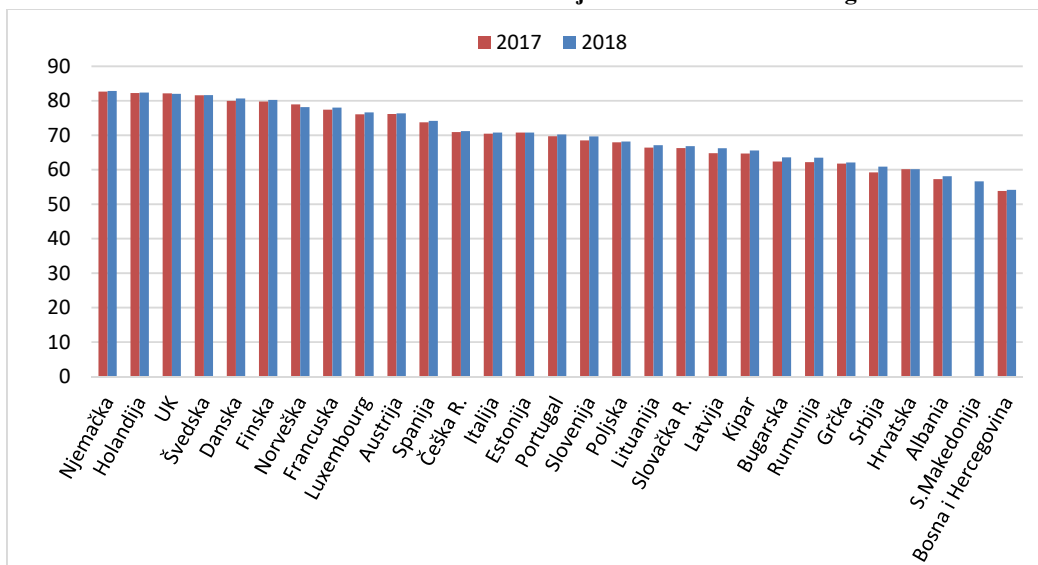
Grafikon 47: Rješavanje insolventnosti - Doing business 2019

Izvor: The World Bank

Izvještaj o globalnoj konkurentnosti (engl. The Global Competitiveness Report u daljem tekstu GCR) je godišnji izvještaj koji objavljuje Svjetski ekonomski forum (engl. World Economic Forum u daljem tekstu WEF). GCR svrstava zemlje na temelju Indeksa globalne konkurentnosti(u daljem tekstu GCI), koji integriše makroekonomske i mikro/poslovne aspekte konkurentnosti u jedinstveni indeks. Ovaj izvještaj procjenjuje sposobnost zemalja da osiguraju visoku razinu blagostanja svojim građanima. Stoga GCI mjeri skup institucija, politika i faktora koji određuju održive trenutne i srednjoročne nivoe privrednog prosperiteta.

Grafikon 48: Konkurentnost ekonomija: GCI indeks 2017-18. god.

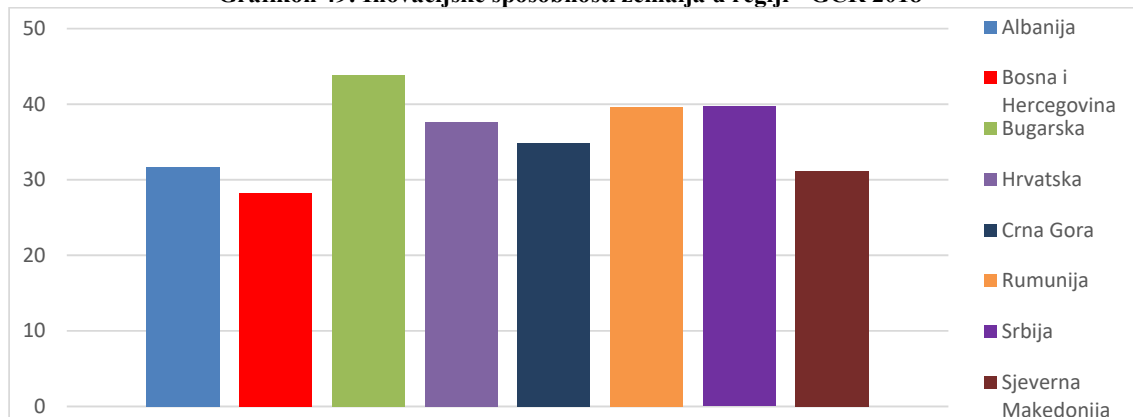
Izvor: World Economic Forum

Prema GCI indeksu o globalnoj konkurentnosti Bosna i Hercegovina se nalazi na 91. mjestu od 140 zemalja u smislu cjelokupne konkurentnosti⁷⁶.

Prema pokazateljima kvaliteta makroekonomskog okruženja Bosna i Hercegovina se nalazi na 73. mjestu što je identično prosjeku za region Jugoistočne Evrope (Albanija 97. mjesto, Bugarska 52. mjesto, Crna Gora 102. mjesto, Hrvatska 106. mjesto, Srbija 64. mjesto, Sjeverna Makedonija 70. mjesto, Rumunija 53. mjesto). Najbolji rezultat u sklopu 12 oblasti Bosna i Hercegovina je ostvarila u kategoriji zdravstvo i nalazi se na 52. mjestu (u prošlogodišnjem izvještaju Bosna i Hercegovina je bila na 56. mjestu).

Prema ovom istraživanju Bosna i Hercegovina bilježi jako loše rezultate (u odnosu na zemlje regije) u oblastima: infrastrukture, efikasnosti institucija, pristupa i korištenja tehnologija, tržišta rada i vještina, inovacija.

Grafikon 49: Inovacijske sposobnosti zemalja u regiji - GCR 2018⁷⁷

Izvor: World Economic Forum

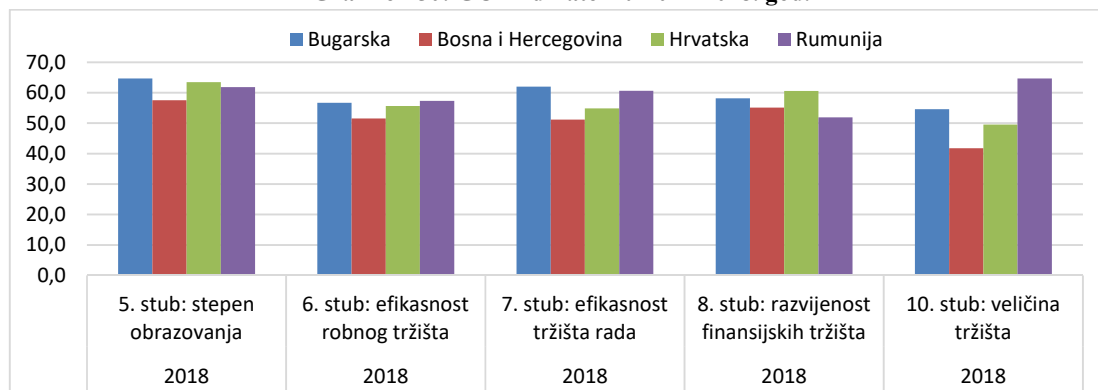
⁷⁶ <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2018/country-economy-profiles/#economy=BIH>

⁷⁷ Global Competitiveness Index 4.0 2018 edition

Na zadnjem mjestu (od zemalja regiona) Bosna i Hercegovina se nalazi u području inovacijskih sposobnosti i zauzima 114. mjesto od od 140 zemalja (Albanija 91. mjesto, Bugarska 48. mjesto, Crna Gora 74. mjesto, Hrvatska 63. mjesto, Srbija 56. mjesto, Sjeverna Makedonija 98. mjesto, Rumunija 57. mjesto).

Također u području infrastrukture Bosna i Hercegovina (89. mjesto) zajedno sa Albanijom (100. mjesto) je najlošije plasirana u regiji dok su sve ostale zemlje regiona bolje plasirane u sklopu WEF-ovog istraživanja (Bugarska 58. mjesto, Crna Gora 86. mjesto, Hrvatska 36. mjesto, Srbija 48. mjesto, Sjeverna Makedonija 80. mjesto, Rumunija 55. mjesto).

Grafikon 50: GCI indikatori u 2017-2018. god.

Izvor: World Economic Forum

Prema ovome izvještaju Bosna i Hercegovina je svrstana u drugu grupu zemalja (eng. efficiency driven). U ovoj fazi razvoja najvažniji su što efikasniji proizvodni procesi uz naglasak na kvalitetu proizvoda. U drugoj skupini razvoja naglasak je na sljedećim stubovima (parametrima): visoko obrazovanje (5. stub), efikasnost robnog tržišta (6. stub), efikasnost tržišta rada (7. stub), nivo razvoja finansijskih tržišta (8. stub), tehnološki nivo (9. stub), veličina tržišta (10. stub). Na žalost Bosna i Hercegovina zaostaje u svim uporednim parametrima u odnosu prema zemljama u okruženju.

Kamatne stope

Finansijsko tržište ima značajnu ulogu u ocjenjivanju konkurentnosti jer dobro razvijeno finansijsko tržište može omogućiti da kapital postane dostupan za ulaganja. Zbog toga je svakoj državi koja teži da bude konkurentna potreban stabilan, pouzdan i kvalitetan bankarski sistem koji će omogućiti laku dostupnost kapitala kao jedan od izvora finansiranja.

Generalno, u procjeni kreditne sposobnosti zemlje od strane investitora koristi se kreditni rejting, što ima veliki uticaj na troškove pozajmljivanja sredstava. Agencije za kreditni rejting Standard & Poor i Moody's daju ocjenu kreditnog rejtinga Bosne i Hercegovine. S obzirom da agencije Moody's Investors Service i Standard & Poor's koriste različite oznake za rejting, u tabeli ispod data je klasifikacija i uporedni pregled tih oznaka.

Tabela 3: Kreditni⁷⁸ rejting EU 28 i Bosne i Hercegovine, uporedni pregled u maju 2019. godine

Standard & Poor's (S&P)	Moody's Investors Service	Kratka opis kategorije rejtinga	S & P	Moody's
AAA	Aaa	Najbolja kreditna sposobnost, minimalan kreditni rizik	Danska, Njemačka, Luksemburg, Holandija, Švedska	Evropska unija, Danska, Njemačka, Luksemburg, Holandija, Švedska
AA+ AA AA-	Aa1 Aa2 Aa3	Visoka kreditna sposobnost, veoma nizak kreditni rizik	Evropska unija (AA), Austrija (AA+), Belgija (AA), Češka (AA-), Estonija (AA-), Finska (AA+), Francuska (AA), Velika Britanija (AA ↓)	Austrija, (Aa1), Belgija (Aa3), Finska (Aa1), Francuska (Aa2 ↑), Velika Britanija (Aa2)
A+ A A-	A1 A2 A3	Srednjevisoka kreditna sposobnost, nizak kreditni rizik	Irska (A+), Letonija (A), Litvanija (A), Malta (A- ↑), Poljska (A-), Slovačka (A+), Slovenija (A+ ↑), Španija (A- ↑)	Češka (A1 ↑), Estonija (A1), Irsko (A2), Letonija (A3), Litvanija (A3), Malta (A3 ↑), Poljska (A2), Slovačka (A2 ↑)
BBB+ BBB BBB-	Baa1 Baa2 Baa3	Srednja kreditna sposobnost, umjeren kreditni rizik	Bugarska (BBB- ↑), Hrvatska (BBB-), Kipar (BBB-), Mađarska (BBB), Italija (BBB ↓), Portugal (BBB), Rumunija (BBB-)	Bugarska (Baa2), Mađarska (Baa3), Italija (Baa3), Portugal (Baa3), Rumunija (Baa3), Slovenija (Baa1 ↑), Španija (Baa1)
BB+ BB BB-	Ba1 Ba2 Ba3	Kreditna sposobnost sa spekulativnim elementima, znatan kreditni rizik		Hrvatska (Ba2 ↑), Kipar (Ba2), Grčka (B1)
B+ B B-	B1 B2 B3	Špekulativna kreditna sposobnost, visok kreditni rizik	Grčka (B+ ↑), Bosna i Hercegovina (B ↑)	Bosna i Hercegovina (B3)

Izvor: Trading Economics

Na osnovu prezentiranih podataka može se zaključiti da Bosna i Hercegovina ima visok kreditni rizik. Od zemalja Evropske unije najlošiji kreditni rejting imaju Grčka, Hrvatska i Kipar. Zbog toga je neophodno poboljšanje kreditnog rejtinga Bosne i Hercegovine jer dobra ocjena kreditnog rejtinga ima veliki uticaj na privlačenje stranih investicija i kapitalnih ulaganja iz inostranstva. Takođe, to je veoma značajno i za konkurentsku poziciju zemlje jer je kreditni rejtingu dobar pokazatelj kvaliteta bankarskog sistema odnosno dostupnosti finansijskih sredstava pod povoljnijim uslovima i nižim kamatnim stopama.

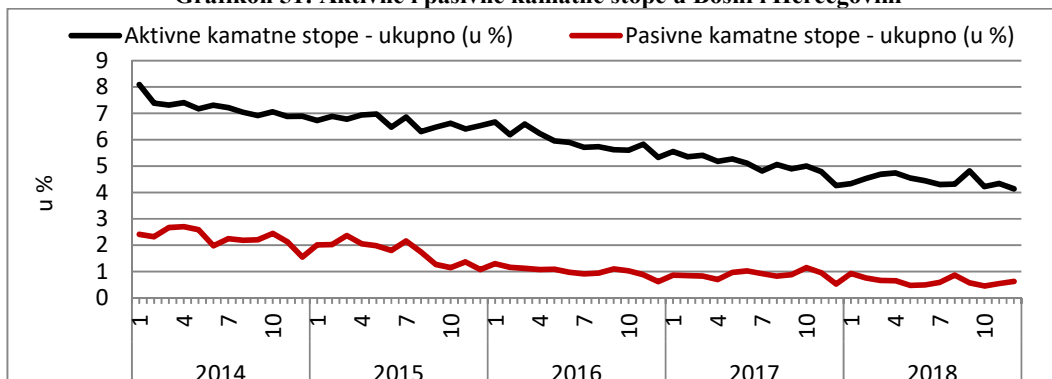
U 2018. godini nastavljen je trend postepenog smanjenja efektivnih kamatnih stopa (u daljem tekstu EKS) na depozite i kredite.⁷⁹ Prosječna EKS na ukupne depozite u Bosni i Hercegovini

⁷⁸ Agencije dijele sve oznake rejtinga u nekoliko kategorija prema kriterijima kreditne sposobnosti i kreditnog rizika a koje se označavaju slovima. U okviru svake kategorije postoje nivoi rejtinga u zavisnosti od toga kako je procijenjena pozicija države, kao jaka, prosječna ili slaba. Pri tome, agencija Moody's Investors Service za označavanje tih nivoa koristi numeričke oznake, a Standard & Poor's oznaku plus (+) ili minus (-). Agencije daju mišljenje za izgled ili očekivanja (engl. outlook) u vidu opisne ocjene u kom smjeru bi se rejting mogao kretati u budućnosti. Izgledi mogu biti pozitivni, stabilni, negativni i promjenjivi u zavisnosti od razvoja događaja. Izvor: CBBiH.

⁷⁹ Ponderisana prosječna efektivna kamatna stopa na ukupne kredite/depozite za cijelu Bosnu i Hercegovinu dobijena je ponderisanim prosjekom ukupne efektivne kamatne stope na kredite/depozite za Republiku Srpsku i ukupne efektivne

u 2018. godini je smanjena u odnosu na 2017. godinu na 0,64% (u 2017. godini je iznosila 0,88%). Uz smanjenje EKS na kratkoročne i dugoročne novoplasirane kredite došlo je do smanjenja i prosječne EKS na ukupne kredite. Prosječna EKS na ukupne kredite u 2018. godini je iznosila 4,45% dok je u 2017. godini iznosila 5,06%.

Grafikon 51: Aktivne i pasivne kamatne stope u Bosni i Hercegovini

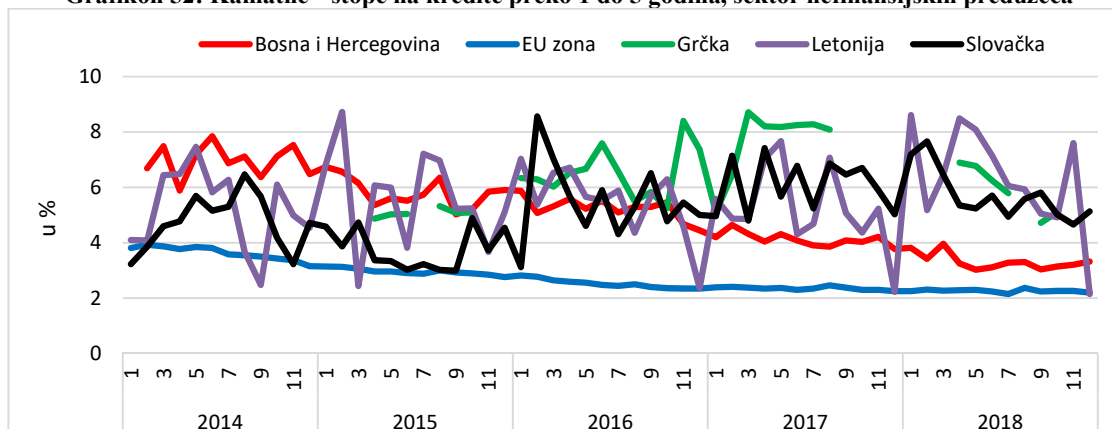

Izvor: entitetske agencije za bankarstvo

Imajući u vidu kriterij⁸⁰ iz Maastrichta koji se odnosi na prosječnu nominalnu dugoročnu kamatnu stopu na državne obveznice ili uporedive hartije od vrijednosti u Bosni i Hercegovini u 2018. godini nije bilo emisije državnih obveznica sa rokom dospjeća od 10 godina.

Kamatne stope nefinansijskim preduzećima u KM sa valutnom klauzulom (preko 0,25 miliona EUR do 1 milion EUR) i preko 1 do 5 godina IPFKS (inicijalni period fiksne kamatne stope) u 2018. godini u Bosni i Hercegovini imale su opadajući trend u poređenu sa prethodnom godinom.

Grafikon 52: Kamatne⁸¹ stope na kredite preko 1 do 5 godina, sektor nefinansijskih preduzeća

Izvor: CBBiH i ECB

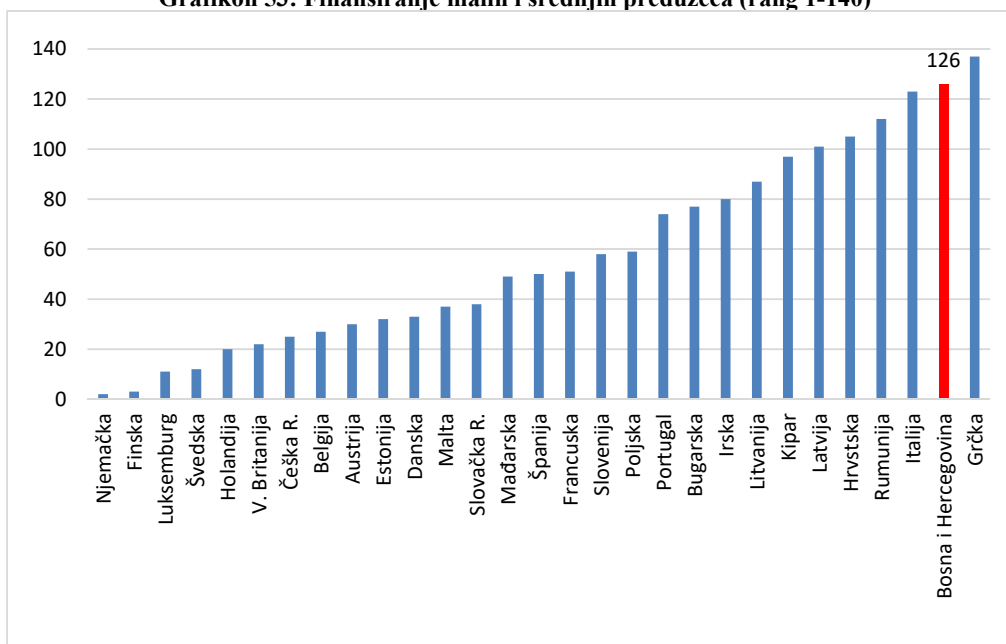
kamatne stope na kredite/depozite u Federaciji Bosne i Hercegovine. Kao ponderi su korištena učešća ukupnih kredita/depozita u Federaciji Bosne i Hercegovine i Republike Srpske u ukupnim kreditima/depozitima u Bosni i Hercegovini. Podaci o iznosu kredita/depozita i kamatnih stopa po entitetima dobijeni su od entitetskih agencija za bankarstvo.

⁸⁰ Protokol 13, Kriteriji konvergencije. Prosječna nominalna dugoročna kamatna stopa na državne obveznice ili uporedive hartije od vrijednosti (uzimajući u obzir razlike u nacionalnim definicijama) ne bi trebala biti veća od 2 procentna poena u odnosu na kamatne stope triju zemalja EU koje su najbolje rangirane u pogledu stabilnosti cijena – inflacije.

⁸¹ Zbog različitih klasifikacija kamatnih stopa na kredite teško je sa velikom preciznošću uporediti podatke za više zemalja. Za Bosnu i Hercegovinu podaci se odnose na kamatne stope na kredite nefinansijskim preduzećima u KM sa valutnom klauzulom (preko 0,25 miliona EUR do 1 milion EUR) preko 1 do 5 godina IPFKS (inicijalni period fiksne kamatne stope). Za eurozonu i zemlje u Evropske unije podaci se odnose na kamatne stope na kredite preko 1 do 5 godina IPFKS, do i uključujući iznos od 1 mil. EUR, sektor nefinansijskih preduzeća, denominirano u EUR. Isprekidane linije se odnose na nedovoljan broj podataka za objavljivanje u posmatranom mjesecu.

Jedan od indikatora razvijenosti finansijakog sektora jeste u kojoj mjeri mala i srednja preduzeća mogu pristupiti izvorima finansiranja koji su im potrebni za poslovanje. Bosna i Hercegovina prema izvještaju Svjetskog ekonomskog foruma (Izvještaj o globalnoj konkurentnosti 2018) u poređenju 140 zemalja zauzima 126. poziciju za navedeni kriterij i u poređenju sa zemljama EU nalazi se među najlošije rangiranom Grčkom, Italijom i Rumunijom. Najbolje rangira zemlja EU je Njemačka (grafikon ispod).

Grafikon 53: Finansiranje malih i srednjih preduzeća (rang 1-140)

Izvor: Izvještaj o globalnoj konkurentnosti 2018

Monetarna politika

U Bosni i Hercegovini je na snazi valutni odbor⁸² kao model upravljanja monetarnom politikom te obavezna rezerva u okviru valutnog odbora kao jedini instrument monetarne politike na raspolaganju CBBiH-e.

Odlukom Upravnog vijeća CBBiH od 01.07.2016. godine stopa obavezne rezerve koju primjenjuje CBBiH na osnovicu za obračun obavezne rezerve iznosi 10%.

Od 01.05.2019. godine primjenjuje se nova politika naknade na sredstva na računu rezervi kod CBBiH. Upravno vijeće CBBiH je usvojilo odluku o izmjeni stope naknade na višak iznad obavezne rezerve. Novom odlukom, stopa naknade na višak iznad obavezne rezerve je izjednačena s depozitnom stopom Evropske centralne banke. Ovom odlukom, stopa naknade na višak iznad obavezne rezerve s dosadašnjih -20 b.p. (baznih poena) promijenjena je na -40 b.p.⁸³.

⁸² Valutni odbor kao model upravljanja monetarnom politikom u Bosni i Hercegovini obezbjeđuje da je domaća valuta (konvertibilna marka – KM) čvrsto vezana za valutu „sidro“, euro, po fiksnom deviznom kursu (1 KM = 0,51129 EUR), odnosno, svaka emitovana KM mora imati pokriće u stranoj valuti.

⁸³ Izvor: CBBiH

Član 140.

(bivši član 121. stav 1., bivši član 122. stav 2., druga rečenica, i bivši član 123. stav 5. UEZ-a)

1. Najmanje jednom svake dvije godine, ili na zahtjev države članice s odstupanjem, Komisija i Evropska centralna banka izvještavaju Vijeće o napretku koji su države članice s odstupanjem ostvarile u ispunjavanju svojih obaveza u pogledu postizanja ekonomske i monetarne unije. Ti izvještaju obuhvataju provjeravanje usklađenosti nacionalnog zakonodavstva svake od tih država članica, uključujući statute njene nacionalne centralne banke, sa članovima 130. i 131. i sa Statutom ESCB-a i ECB-a. U izvještajima se razmatra i postizanje visokog stepena održive konvergencije pozivanjem na ispunjavanje sljedećih kriterija od strane svake države članice:

- postizanje visokog stepena stabilnosti cijena; to će biti vidljivo iz stope inflacije koja je blizu stope zabilježene u najviše tri države članice koje su ostvarile najbolje rezultate u pogledu stabilnosti cijena,
- održivost finansijskog položaja zemlje; to će biti vidljivo iz ostvarenog budžeta države bez prekomjernog deficita kao što je utvrđeno u skladu s članom 126. stavom 6.,
- pridržavanje uobičajenih granica fluktuacije predviđenih mehanizmom deviznog tečaja Evropskog monetarnog sistema tokom najmanje dvije godine, bez devalvacije u odnosu na euro,
- trajnost konvergencije koju je ostvarila država članica s odstupanjem i njenog učestvovanja u mehanizmu deviznog tečaja koje se odražava u nivoima dugoročnih kamatnih stopa.

Četiri kriterija navedena u ovom stavu i relevantni periodi tokom kojih se moraju poštovati, dodatno su razrađeni u Protokolu koji je priložen Ugovorima. U svojim izvještajima Komisija i Evropska centralna banka vode računa i o rezultatima integracije tržišta, stanju i razvoju platnog bilansa na tekućem računu i pregledu razvoja jedinične cijene rada i drugih indeksa cijena.

2. Nakon savjetovanja sa Evropskim parlamentom i nakon rasprave u Evropskom vijeću, Vijeće će, na prijedlog Komisije, odlučiti koje države članice s odstupanjem ispunjavaju potrebne uslove na osnovu kriterija utvrđenih u stavu 1., i o ukidanju odstupanja dotičnih država članica.

Vijeće donosi odluku nakon što dobije preporuku kvalificirane većine onih članova Vijeća koji predstavljaju države članice čija je valuta euro. Ti članovi odlučuju u roku od šest mjeseci nakon što Vijeće primi prijedlog Komisije.

Kvalificirana većina navedenih članova iz drugog podstava se utvrđuje u skladu s članom 238. stavom 3. tačkom (a).

3. Ako je, u skladu s postupkom utvrđenim u stavu 2., odlučeno o ukidanju odstupanja, Vijeće će, jednoglasnom odlukom država članica čija je valuta euro i dotične države članice, na prijedlog Komisije i nakon savjetovanja sa Evropskom centralnom bankom, neopozivo utvrditi tečaj po kojem će euro zamijeniti valutu dotične države članice i poduzeti druge mjere neophodne za uvođenje eura kao jedinstvene valute u dotičnoj državi članici.

PROTOKOL (br. 13) O KONVERGENCIJSKIM KRITERIJIMA

VISOKE UGOVORNE STRANE,

ŽELEĆI da utvrde detalje konvergencijskih kriterija kojima se Unija rukovodi pri donošenju odluka o završetku odstupanja za države članice sa odstupanjem iz člana 140. Ugovora o funkcioniranju Evropske unije,

SPORAZUMJELE SU SE o sljedećim odredbama koje se prilažu Ugovoru o Evropskoj uniji i Ugovoru o funkcioniranju Evropske unije:

Član 1.

Kriterij o stabilnosti cijena iz člana 140. stava 1. prve alineje Ugovora o funkcioniranju Evropske unije znači da država članica ima nivo stabilnosti cijena koji je održiv i prosječnu stopu inflacije, posmatrano tokom jedne godine prije provjere, koja ne prelazi za više od 1 ½ postotnih poena stopu inflacije u najviše tri države članice koje su ostvarile najbolje rezultate u pogledu stabilnosti cijena. Inflacija se mjeri indeksom potrošačkih cijena na uporednoj osnovi vodeći računa o razlikama u nacionalnim definicijama.

Član 2.

Kriterij budžetskog položaja zemlje iz člana 140. stava 1., druge alineje navedenog Ugovora znači da u trenutku provjere država članica nije predmet odluke Vijeća po članu 126. stavu 6. navedenog Ugovora o postojanju prekomjernog deficita u dotičnoj državi članici.

Član 3.

Kriterij učestvovanja u tečajnom mehanizmu Evropskog monetarnog sistema iz člana 140. stava 1. treće alineje navedenog Ugovora znači da je država članica poštovala uobičajene granice fluktuacije predviđene mehanizmom Evropskog monetarnog sistema bez ozbiljnih tenzija tokom najmanje dvije posljednje godine prije provjere. Naročito, država članica neće samoinicijativno devalvirati bilateralnu centralnu stopu svoje valute u odnosu na euro tokom istog perioda.

Član 4.

Kriterij konvergencije kamatnih stopa iz člana 140 stava 1 četvrte alineje navedenog Ugovora znači da je, posmatrano tokom jedne godine prije provjere, država članica imala prosječnu nominalnu dugoročnu kamatnu stopu koja ne prelazi za više od 2 postotna poena stopu u najviše tri države članice koje su ostvarile najbolje rezultate u pogledu stabilnosti cijena. Kamatne stope se mjere na osnovu dugoročnih državnih obveznica ili uporedivih vrijednosnih papira, vodeći računa o razlikama u nacionalnim definicijama.

Član 5.

Statističke podatke koji će se koristiti za primjenu ovog Protokola osigurava Komisija.

Član 6.

Vijeće će, odlučujući jednoglasno, na prijedlog Komisije i nakon savjetovanja s Evropskim parlamentom, ECB-om i Ekonomskim i finansijskim odborom, donijeti odgovarajuće odredbe o utvrđivanju detalja konvergencijskih kriterija iz člana 140. stava 1. navedenog Ugovora, koje će tada zamijeniti ovaj Protokol.

LISTA SKRAĆENICA:

ARS	– Anketa o radnoj snazi	PDV	– Porez na dodanu vrijednost
BATX	– Bosnian Traded Index	PIF	– Privatizacijski investicijski fond
BD	– Brčko Distrikt	PJI	– Program javnih investicija
BDP	– Bruto domaći proizvod	SASE	– Sarajevska berza
BDV	– Bruto dodana vrijednost	SASX-10	– Indeks rezultata 10 najboljih kompanija listiranih na Sarajevskoj berzi
BHAS	– Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine	SB	– Svjetska banka
BIFX	– Indeks bosanskih investicijskih fondova	SDU	– Strana direktna ulaganja
BLSE	– Banjalučka berza	SEE	– Jugoistočna Evropa
CBBiH	– Centralna banka Bosne i Hercegovine	SIPA	– Državna agencija za istrage i zaštitu
CEFTA	– Srednjoevropski sporazum o slobodnoj trgovini	SMTK	– Standardna međunarodna trgovinska klasifikacija
CPI	– Indeks potrošačkih cijena	SOR	– Srednjoročni okvir rashoda
DOB	– Dokument okvirnog budžeta	SRS	– Srednjoročna razvojna strategija
EBRD	– Evropska banka za obnovu i razvoj	SSP	– Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju
EC	– Evropska komisija	SST	– Sporazum o slobodnoj trgovini
EKS	– Efektivna kamatna stopa	SVF	– Statistika vladinih finansija
ERS-10	– Indeks dizajniran za prikaz rezultata 10 kompanija iz sistema Elektroprivrede RS	UIO	– Uprava za indirektno oporezivanje Bosne i Hercegovine
EU	– Evropska unija	USAID	– Agencija Sjedinjenih Američkih Država za međunarodni razvoj
FBiH	– Federacija Bosne i Hercegovine	P1	– Prva polovina godine
FIRS	– Indeks investicijskih fondova RS	P2	– Druga polovina godine
FISIM	– Usluge finansijskog posredovanja indirektno mjerene	K1	– Prvi kvartal godine
JR UIO	– Jedinstveni račun Uprave za indirektno oporezivanje	K2	– Drugi kvartal godine
KM	– Konvertibilna marka (međunarodni standard ISO 4217)	K3	– Treći kvartal godine
MMF	– Međunarodni monetarni fond	K4	– Četvrti kvartal godine
MVTEO	– Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa	M0	– Rezervni novac
OMA	– Odjel za makroekonomsku analizu Upravnog odbora Uprave za indirektno oporezivanje	M1	– Transakcijski novac
OR	– Obavezne rezerve	M2	– Novac u širem smislu
PB	– Platni bilans	QM	– Kvazinovac
		mKM	– Milioni KM
		g/g	– Stopa rasta koja podrazumijeva promjenu u odnosu na isti period prethodne godine
		m/m	– stopa rasta koja podrazumijeva promjenu u odnosu na prethodni mjesec tekuće godine

SPISAK GRAFIKONA:

- Grafikon 1: Zaposlenost stanovništva od 20-64
- Grafikon 2: Izdvajanje za istraživanje i razvoj
- Grafikon 3: Napuštanje tercijarnog obrazovanja (18 do 24 godine)
- Grafikon 4: Učešće stanovništva u tercijarnom obrazovanju (30-34 godine)
- Grafikon 5: Kretanje BDP-a po glavi stanovnika u paritetu kupovne moći
- Grafikon 6: Stopa rasta BDP-a u periodu 2014-2018.
- Grafikon 7: BDP u periodu 2014-2018.
- Grafikon 8: FDI u periodu 2013-2017.
- Grafikon 9: Bilansi tekućeg računa iskazani u % BDP-a
- Grafikon 10: FDI u Bosni i Hercegovini po godinama
- Grafikon 11: Anketna stopa nezaposlenosti u 2018. godini – poređenje po zemljama
- Grafikon 12: Uporedni prikaz inflacije 2014– 2018. godina
- Grafikon 13: Uporedni prikaz cijena finalnih potrošnih dobara u domaćinstvima po zemljama
- Grafikon 14: Javna potrošnja u % BDP-a
- Grafikon 15: Bruto nacionalna štednja u EU i regionu u % BDP u 2016. i 2017. godini
- Grafikon 16: Bruto nacionalna štednja u % BDP-a po godinama
- Grafikon 17: Udio prerađivačke industrije u % BDV
- Grafikon 18: Pregled izvozne zastupljenosti u % BDP-u
- Grafikon 19: Stopa aktivnosti (%)
- Grafikon 20: Stopa zaposlenosti (%)
- Grafikon 21: Anketne stope nezaposlenosti (%)
- Grafikon 22: Dugoročna nezaposlenost (udio u %)
- Grafikon 23: Odabrani pokazatelji na tržištu rada (rezultat 0-100)
- Grafikon 24: BDP po zaposlenom (u EUR)
- Grafikon 25: Povezanost plata i produktivnosti
- Grafikon 26: Inovacije – ocjena; Bosna i Hercegovina, EU 28
- Grafikon 27: Budžetska sredstva institucija Bosne i Hercegovine za istraživanje i razvoj
- Grafikon 28: Budžetska izdvajanja za istraživanje i razvoj
- Grafikon 29: Struktura bruto domaćih izdataka za istraživanje i razvoj
- Grafikon 30: Ulaganja u istraživanje i razvoj po sektorima
- Grafikon 31: Studenti koji su diplomirali/završili akademske ili strukovne studije
- Grafikon 32: Istraživači zaposleni prema sektorima
- Grafikon 33: Patentne prijave u nacionalnom postupku
- Grafikon 34: Patenti priznati u nacionalnom postupku
- Grafikon 35: Odobreni patenti
- Grafikon 36: Deficit/suficit sektora opšte vlade Bosne i Hercegovine i odabranih zemalja
- Grafikon 37: Rashodi za socijalne transfere u % BDP-a u zemljama EU i Bosni i Hercegovini
- Grafikon 38: Rashodi za plate i naknade u % BDP-a u zemljama EU i Bosni i Hercegovini
- Grafikon 39: Zaduženost opšte vlade Bosne i Hercegovine
- Grafikon 40: Zaduženost sektora opšte vlade Bosne i Hercegovine i odabranih zemalja EU
- Grafikon 41: Servis duga opšte vlade Bosne i Hercegovine
- Grafikon 42: Kvalitet poslovnog okruženja prema Doing Business globalni rank za 2019.
- Grafikon 43: Oblast pokretanja biznisa
- Grafikon 44: Oblast dobijanja građevinske dozvole
- Grafikon 45: Oblast dobijanja dozvole za električnu energiju
- Grafikon 46: Registracije vlasništva /imovine
- Grafikon 47: Rješavanje insolventnosti
- Grafikon 48: Konkurentnost ekonomija: GCI indeks 2017-18. god.

Grafikon 49: Inovacijske sposobnosti zemalja u regiji - GCR 2018.

Grafikon 50: GCI indikatori u 2017-2018. god.

Grafikon 51: Aktivne i pasivne kamatne stope u Bosni i Hercegovini

Grafikon 52: Kamatne stope na kredite preko 1 do 5 godina, sektor nefinansijskih preduzeća

Grafikon 53: Finansiranje malih i srednjih preduzeća (rang 1-140)

SPISAK TABELA:

Tabela 1: Pregled industrijske konkurentnosti po zemljama CIP Index

Tabela 2: Javni prihodi i javni rashodi

Tabela 3: Kreditni rejting EU 28 i Bosne i Hercegovine

Polazeći od naprijed navedenog, predlaže se Vijeću ministara Bosne i Hercegovine da nakon razmatranja dokumenta *Informacija o konvergenciji Bosne i Hercegovine* donese sljedeći:

Z A K L J U Č A K:

1. Usvaja se dokument *Informacija o konvergenciji Bosne i Hercegovine*.